

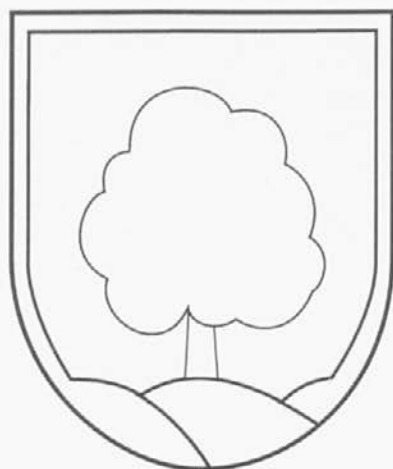
KULTURA
ŠOLSTVO
PORTRETI
POSVETI
RAZISKOVANJE
ŠPORT
NARAVA

KOROŠKI FUŽINAR

LETO 56 ŠT. 2 DECEMBER 2006 500 SIT 2,09 EUR

POKROVITELJI

OBČINA RAVNE NA KOROŠKEM

Gačnikova pot 5
2390 Ravne na Koroškem

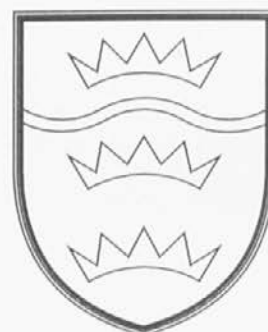

OBČINA MEŽICA

Trg svobode 1
2392 Mežica

OBČINA
ČRNA NA KOROŠKEM
Center 101
2393 Črna na Koroškem

OBČINA PREVALJE

Trg 2a
2391 Prevalje

**RAVNE
KNIVES**

2390 Ravne na Koroškem · Slovenija

OPREMA RAVNE

Pnevmatika, hidravlika, orodja
in tehnološke linije d.o.o.

Koroška cesta 14, SI-2390 Ravne na Koroškem

VSEBINA

SREDNJA ŠOLA RAVNE PRAZNUJE NAŠIH 60 LET2 Ivanka Stopar	RAZISKOVALNA NALOGA STALIŠČA BIVŠIH IN SEDANJH DIJAKOV O GIMNAZIJI RAVNE NA KOROŠKEM 34 Kaja Kotnik
OBRAZI KULTURE MITJA ŠIPEK (portret ob 80-letnici)3 Simona Vončina	NAREČNE STAROŽITNOSTI KOT SLOGOVNO IZRAZNO SREDSTVO V PREŽIHOVI LITERATURI 38 Mag. Marija Irma Vačun Kolar
ČEZMEJNI PROJEKT PO POTEH KOROŠKE KULTURNE DEDIŠČINE 10 Mag. Karla Oder	O PAVŠETOVİ – RAVNJAKOVI RODBINI 46 Marija Osojnik
KOROŠKA OSREDNJA KNJIŽNICA DR. FRANCA SUŠNIKA RAVNE NA KOROŠKEM TRADICIONALNO IN DIGITALNO 13 Majda Kotnik - Verčko	VARNA POT V ŠOLO 48 Veronika Kotnik
MEDNARODNI STROKOVNI POSVET MED ŽELEZOM IN KULTURO, NAŠA DEDIŠČINA – NAŠA POT 15 Mag. Karla Oder	NA NAPAKAH SE UČIMO SP V ŠPORTNEM PLEZANJU 49 Marta Krejan
STROKOVNI POSVET SLOVENSKEGA ETNOLOŠKEGA DRUŠTVA ETNOLOGIJA IN REGIJE: KOROŠKA..... 19 Mag. Karla Oder	KOROŠKI "FRIRAJDERJI" ZDRUŽENI 51 Matej Kodrin
POVZETKI RAZISKOVALNIH NALOG MLADI RAZISKOVALCI KOROŠKE SO TUDI LETOS PREUČEVALI RAZLIČNE TEME IN NAPISALI 25 RAZISKOVALNIH NALOG	ZLOŽENKA O URŠLJI GORI 53 Andreja Čibron - Kodrin
GIBANJE MRK JE MED SREDNJEŠOLCI DOBRO SPREJETO 22 Marija Krajnc	DIGITALIZACIJA DOKUMENTOV POVEČUJE STORILNOST IN ZNIŽUJE STROŠKE POSLOVANJA 54
RAZISKUJEJO TUDI OSNOVNOŠOLCI 28 Veronika Kotnik	

Srednja šola Ravne praznuje

NAŠIH 60 LET

Ivanka Stopar

Srednja šola Ravne, ki letos praznuje 60. rojstni dan, je bila ustanovljena leta 1946 kot šola za potrebe Železarne Guštanj. Kasneje so jo preimenovali v Metalurško industrijsko šolo Ravne; ta je dobila dijaški dom sprva v Kotljah na Rimskem vrelcu, kasneje pa na Čečovju. Leta 1957 je šola dobila sedanjo stavbo, ki je bila na začetku gradnje namenjena gasilskemu domu. Leta 1959 se je šola preimenovala v Izobraževalni center, leta 1968 pa v Šolski center. V letu 1980 sta se združila Gimnazija Ravne in Šolski center v eno šolo, Srednjo šolo tehniško-naravoslovne in pedagoške usmeritve (SŠTNPU), ta se je 1991. po sklepu Skupščine Občine Ravne na Koroškem razdružila. Od takrat se je šola imenovala Srednja strojnokovinarska. Leta 2004 je dobila šola z novim ustanovitvenim aktom ime Srednja šola Ravne. To ime šola nosi še danes, izobražujemo pa za poklice s področja strojništva in elektrotehnike, kmalu bomo dodali spet metalurgijo.

Število dijakov je bilo največje v letih, ko sta bili šoli združeni v SŠTNPU (tudi do 837 dijakov). Leta 2000 je bilo na šolo vpisanih 422 dijakov, od takrat dalje pa se je z novim programom s področja elektrotehnike število vpisanih dijakov konstantno povečevalo kljub upadanju natalitete. V šolskem letu 2006/07 izobražujemo 553 dijakov in dijakinj.

V zadnjem desetletju smo iz leta v leto vztrajno preurejali notranjost naše stare šole, leta 1999 smo s pomočjo projekta Phare, Občine Ravne in Prevalje ter Metala Ravne opremili in zgradili avtomehanično delavnico z optiko, leto kasneje smo preuredili tri prostore in jih namenili pouku ter se na ta način rešili pouka v dveh izmenah, od leta 2001 dalje smo opremili 5 računalniških učilnic, ožičili smo celotno šolo in jo povezali z internetom, opremili smo specializirane učilnice za pouk računalniško podprtih tehnologij, elektrotehnike, računalništva in mehatronike, kupili CNC-rezkalni center,

CNC-stružnico in digitalni rezkalni stroj, šolski kombi, učilnice so dobile nova svetila, talne obloge, pohištvo, table, sodobno opremo z LCD-projektorji, grafoskopi in multimedijo, zgradili smo predavalnice za višjo šolo iz strojništva, večini delavcem kupili prenosne računalnike, tri leta smo zaradi hude prostorske stiske najemali učilnico v gasilskem domu, letos pa je stavba končno dobila nova okna ter demitno fasado.

Ocenjujem, da smo bili v zadnjih desetih letih prav na vseh področjih zelo uspešni. Naše dijakinje in dijake smo izobraževali in vzgajali, pokazali smo jim številna podjetja v domovini in tujini, obiskovali so gledališke in filmske predstave, si ogledovali muzeje in tehniško dediščino, gostili smo znane osebnosti, odprli šolo s prireditvami, ki so nam lahko v ponos, vsako leto sodelovali v tednu vseživljenjskega učenja, izdajali šolska glasila, sodelovali v mednarodnih projektih, poskrbeli za maturantske plesne in zaključne izlete, se veselili ob uspehih naših dijakov, bili posebno ponosni na že 6 ZLATIH maturantov poklicne mature, skratka, izobrazili smo številne uspešne ljudi, in na to smo resnično ponosni.

Tudi v prihodnje želimo naše delo in razmere zanj še oplemenititi. Prerasli smo v regijsko šolo tehniških usmeritev in na vseh področjih se bomo trudili za odličnost.

V avtomehanični delavnici

(Foto: Andreja Čibron - Kodrin)

OBRAZI KULTURE

Mitja Šipek

(portret ob 80-letnici)

Mitja Šipek na prireditvi *Obrazi kulture*
(Foto: arhiv KOK)

Simona Vončina

V razstavišču Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika smo 21. septembra 2006, v okviru že kar tradicionalne prireditve z naslovom »OBRAZI KULTURE«, pripravili **portret dipl. inženirja Mitje Šipka**.

Povabili smo ga kot vsestranskega ustvarjalca na področju kulture; pa naj bo to gledališče, glasba, literatura in profesionalno kultura železa. Mitja Šipek je septembra praznoval tudi svoj 80. jubilej, kar je še dodaten razlog, da smo ga povabili na pogovor.

Veliko je besed, s katerimi bi označili širino njegovega delovanja: po strokovni plati je seveda **dipl. inž. metalurgije**, pionir na področju kontrole materialov brez porušitve, vzporedno s tem **inovator** (več sto izumov in izboljšav in dobitnik Kidričeve nagrade za življenjsko delo na tem področju), **pisec strokovnih člankov** (preko 200 jih je bilo). Kot protiutež hladnemu jeklu pa vseskozi vsestranska ustvarjalnost na področju amaterske ljubiteljske kulture: **zborovodja, pevec, režiser, igravec, scenarist, izjemen retorik, prodoren pisec proznih besedil, tudi poet ... v prvi vrsti pa seveda ČLOVEK z veliko širino duha**.

Rojeni ste v Šentanelu, pri Kolmanu, 5. septembra 1926. Rodna vas je v vas pustila neizbrisni pečat. Ljubezen do vsega domačega, preprostega, nenarejenega; do pristne koroške besede, do tradicionalnega ljudskega petja, igranja. Spomine, ki vas vežejo na rodni Šentanel, ste zapisali in zbrali v knjigi *Šentanel, moje življenje* (Borec, 1979). V knjigi se spominjate ljudi, ki so kraju dali

pečat, ter lepih in težkih trenutkov iz svoje mladosti. Če bi knjigo pisali danes, ali bi morda še kaj dodali, mogoče spremenili?

Če bi knjigo pisal danes, ne bi nič spreminjal. Spomini na moja mladostna leta so zgodovina, in zgodovine ni mogoče spreminjati, kot to mislijo in celo poskušajo nekateri. Zgodovina, kakršnakoli je bila, je naša zgodovina in jo je treba spoštovati.

Če bi opisoval zgodovino po letu 1945 do nastopa kapitalizma, bi ji dal naslov »Obdobje upanja za malega človeka«. Obdobje po nastopu kapitalizma, ko smo se osamosvojili, pa je Ivan Cankar opisal v enem stavku: »Hlapci, za hlapce rojeni.«

Ob prebiranju te knjige lahko začutimo veliko spoštovanje, ki ste ga čutili do svojih staršev. Dr. Franc Sušnik je o vašem očetu lepo zapisal, da je »bil kakor častitljiv patriarh, ko je hodil med svojimi njivami in se sklanjal nadnje kakor nad oltar.« ... ter da je »za njim ostala svetla podoba dobrega človeka«. Kakšna je (tista duhovna) dediščina, ki ste jo dobili od staršev?

Oče je zaupal samo župniku. Po srcu dober človek, vendar odločen. Za njega je bila največja čast, da bi v družini imel sina duhovnika, zato se je tudi odločil, da me pošlje v klasično gimnazijo v Maribor in v škofijski zavod »semenišče«, kjer sem stanoval, tam je bila stanarina najnižja – 250 dinarjev, kar je bil zanj v času najhujše krize ogromen strošek.

Poštenje, varčnost in tudi ponos, da je Slovenec, sem podedoval po njem.

Bili ste prvorojenec, edinec, torej dedič na kmetiji, pa vendarle ste pristali kot dijak na Klasični gimnaziji v Mariboru. Verjetno je bila to kar huda preizkušnja za vašega očeta?

Meni je po glavi rojila glasba, v gimnaziji pa fizika in kemija, pa se je zgodilo, da mi je za učenje zmanjkalo časa, ker sem med učno uro mešal kemikalije za izdelavo pasjih bombic, ki sem jih prodajal sošolcem po 25 par in si tako prislužil denar za žemljo v bližnji trgovini. Da ne bi nepripravljen odšel v šolo, sem se med jutranjo mašo naskrivaj učil grščine kar v semeniški kapeli, kar je opazil direktor semenišča in mi prisolil nekaj gorkih klofut in poklical očeta na razgovor, predno me izključijo iz semenišča. Tisto srečanje z očetom pri direktorju mi je ostalo v grenkem spominu vse do danes, saj je direktor zabrusil očetu: »Vaš sin nikoli ne bo duhovnik.« Zavladala je mučna tišina, nakar je direktor skušal popraviti porazni vtis in je dejal: »Bo pa inženir.«

Učil sem se dobro, le časa mi je zmanjkovalo, ker se ga porabil za izdelavo pasjih bombic, pa še izdelave radioaparata sem se lotil. Takrat mi je bilo 12 let. Radioaparati so bili prava redkost in silno dragi. Zato sem prebiral le tisto čtivo, ki je bilo zaukazano v šoli, in nič več. Bil sem v četrtem razredu, ko smo morali pred razredom povedati vsebino prečitanega gradiva. Meni so dali v branje Frana Milčinskega »Ptički brez gnezda«. Ko sem bil na vrsti za predstavitev vsebine, se je režal ves razred, ker so sošolci vedeli, kako je z mojim učenjem na pamet. To se je pokazalo pri predmetu slovenščina, ko mi je odlična profesorica in pedagoginja dr. Stupanova naročila, naj se na pamet naučim Aškerčevo pesem »Mejnik«, ki je imela okoli 10 kitic. Vsak dan sem se naučil po eno kitico in vsakokrat pridelal enko. Ko sem prišel do konca in sem znal še zadnjo kitico, sem dobil petko. Obnovo »Ptičkov brez gnezda« pa sem zdrdral na pamet tako, da mi je razrednik profesor Ažbe drugo jutro rekel: »Vi pa govorite ko dohtar.« Bil je Škofjeločan. Takrat sem prvič ugotovil, da imam dar govora.

Vrtinec druge svetovne vojne je prekinil vaše šolanje. Po spletu raznih okoliščin ste nazadnje kot šestnajstletnik leta 1944 odšli v partizane.

Potem je prišel dan, ko smo na večer orli in sokoli, torej desni in levi, ki se nikoli nismo marali, družno korakali skozi Maribor in skandirali: »Bolje rat, nego pakt.« Nekaj dni zatem so Nemci okupirali Jugoslavijo in študija v Mariboru je bilo konec. Nadaljeval sem ga v Celovcu, toda že po enem letu sem bil prisilno mobiliziran v okupatorsko vojsko, od koder sem dezertiral in se pred zasledovanjem gestapa zatekel med partizane.

Priznam, da sem v partizane odšel po sili razmer. Partizane sem poznal, ko so se parkrat ponoči oglasili pri nas. Vedel sem, da se borijo za osvoboditev domovine, kaj več pa ne. Za Tita nisem nikoli prej slišal. Odurna nemška propaganda, ki je partizane imenovala banditi, ušivci in zločinci, je pustila sledove

tudi v mojih predstavah. Vendar se je zgodil čudež. Že prvo jutro po prespani noči v gozdu nad Rašešnikom mi partizan z imenom »Korošec« poleg zajtrka prinesel na ciklostil razmnožen časopis, mislim, da je bila »Ljudska pravica«. V meni se je nekaj prelomilo. Pa le niso tolpa, če imajo svoj časopis, pa tudi urejeni so bili videti, kolikor je pač življenje v gozdu omogočalo, posebno »Zmaga« oz. Štrasarjeva Erna je bila prava lepota. Tudi disciplina je bila več kot železna. Za eno ukradeno jajce tudi smrtna kazen.

Postal sem partizan, ponosen na poslanstvo borcev za svobodo, in na božični večer 1944 sprejet v komunistično partijo, ki je nikoli nisem zapustil, dokler je obstajala. Sprejem v partijo pa ni bil nikakršen privilegij, temveč nova dolžnost. Že nekaj dni po tem sem bil poslan v akcijo nad gestapovca na Prevalje, vendar zaradi izdaje neuspešno. Po čudežu sem ostal živ, drobec granate, ki ga še danes nosim v levi roki, pa je za spomin na moje prve partizanske dni.

Kot nekdanji partizan ste še danes odločen borec za pošten odnos do NOB pri nas.

Nobena slika, pripoved ali film ne more prikazati stiske ene same noči na smrt preganjanega partizana. NOB ni bila politika, bil je boj za golo življenje. Devetdeset odstotkov partizanov ni imelo pojma, kaj je komunistična partija. Seveda niso bili vsi prostovoljci, pač mobiliziranci so bili, tako kot tudi domobranci niso bili vsi zločinci. Današnji očitek domobrancem, da so prisegli Hitlerju, je neumnost. Tudi vsi prisilno mobilizirani v okupatorsko vojsko, in teh nas je bilo preko 30.000, smo morali priseči. Kdor bi se upiral, bi v 24 urah izpuhtel skozi dimnik krematorija v koncentracijskem taborišču. Tudi jaz sem moral priseči, pa sem imel srečo, da sem prebegnil k partizanom.

Vsaka vojna je zločin in na vsaki strani so se dogajali zločini. Danes izrabljati zgodovino za netenje sovraštva med mladimi, ki si v sanjah ne morejo predstavljati, kaj je vojna, je hujši zločin kot vojna sama.

Kar se je dogajalo takoj po vojni, je v veliki meri plod maščevanja, šele pozneje se je vmešala politika. Kdor tega ni doživel, ne more razumeti, kaj je želja po maščevanju. Ko mi je na rokah umiral borec za tetanusom, ker mu nismo mogli dobiti zdravnika in ne injekcij proti tetanusu, me je popadla peklenska želja, da bi pobil vse, kar nosi zeleno uniformo, ne glede na to, ali je nekdo kriv ali ne. Takrat odpove razum. Človek v takem stanju ni človek niti zver, še najbolj je podoba hudiča. Po nekaj minutah sem se streznil, žal pri nekaterih ljudeh lahko obsedenost traja vse življenje.

NOB je častno obdobje zgodovine Slovencev, in ponosen sem, da sem bil partizan. Ko sem se takoj po vojni skregal s politiki, ker so brutalno obračunavali s kmeti, ki niso zmogli obvezne oddaje živil, kot je predpisovala začasna odredba, so se me hoteli znebiti tako, da so me poslali na upravno-politični tečaj v Šentvid nad Ljubljano. Ko sem se vrnil, sem s politiko

zaključil za vedno in se vpisal na gimnazijo v Mariboru ter opravil veliko maturo, ki mi je manjkala. Bilo je v začetku leta 1946.

Po vojni je vaše življenje nenadejano, a usodno zaznamovala »fabrika«, postali ste »koroški fužinar«. Veliko vlogo je odigral takratni direktor Gregor Klančnik.

Vrnil sem se na kmetijo in bil dva tedna za furmana. Oče je ostal uporen. »Ali boš kmet ali duhovnik,« je vztrajal. Za kako drugo šolanje ni hotel niti slišati. Nato sem odšel v fabriko, kjer je bil direktor Klančnik, katerega sem poznal že od prej.

»Ali misliš kaj študirati?« je butnil, še preden me je pozdravil.

»Seveda bi, pa nimam denarja,« sem potožil.

»Če greš na metalurgijo, ti damo štipendijo,« me je zapeljeval.

»Seveda grem,« sem zgrabil ponudbo, ne da bi vedel, kaj je metalurgija, je pa štipendija. Po glavi mi je še vedno rojila muzika ali vsaj elektronika, za kar pa v fabriki ni bilo potrebe. Sploh pa sem fabriko sovražil že iz otroških let zaradi neljubega dogodka, ko sem kot otrok vodil z očetom vole na sejem v Guštanj. Ko sva cijazila mimo fabrike ravno ob koncu šihta, je zatulila sirena in voli so se mi s povodcem vred iztrgali iz rok in oddirjali na sejmišče. Ta dogodek je bil kriv, da sem fabriko zasovražil, zdaj pa naj še v njej služim svoj vsakdanji kruh, morda vse življenje.

Področje vašega strokovnega dela je bila kontrola materialov brez porušitve. Prvi ste uvedli metodo kontrole z ultrazvokom, kot stalni način zagotavljanja kakovosti kovanega in varjenega jekla pri nas, in druge kontrolne tehnologije ter jih tudi naprej razvijali, predvsem na področju ultrazvoka. Strokovno ste se izpopolnjevali v ZDA in Franciji ter kot vodilni jugoslovanski strokovnjak organizirali in vodili tečaje za inženirje in tehnike, organizirali ste več mednarodnih simpozijev. Uveljavili ste več sto izumov oz. izboljšav, veliko objavljali v strokovnem časopisju (preko 200 člankov), leta 1978 v Zagrebu izdali »Priručnik za ultrazvočno

Direktorica knjižnice Majda Kotnik - Verčko vošči Mitji Šipku ob jubileju vse dobro.

(Foto: arhiv KOK)

ispitivanje materiala« ter leta 1987 dobili KIDRIČEVO NAGRADO za življenjsko delo na področju izumov in tehničnih izboljšav. To je bilo zelo plodno obdobje ...

»Človek obrača, bog pa obrne,« mi je večkrat dejal oče. Tako se je zgodilo, da se je prav v času mojega študija leta 1950 v svetu pojavil ultrazvok, kot sredstvo za iskanje skritih napak pod površino jekla. To me je zanimalo, saj se v njem skrivata fizika in elektronika, ki pa je bila takrat še v povojih. Takrat še nismo poznali niti tranzistorjev, kaj šele čipov, zato je prvi defektoskop, ki sem ga uspel nabaviti leta 1953 v železarni, tehtal kar 40 kilogramov, ultrazvočna sonda pa je bila velika kot 'pirovska flaša'. Literature ni bilo nobene in vse je bilo treba dognati s poizkusom.

Prvi poljudnoznanstveni članek o ultrazvočni kontroli sem že leta 1953 objavil v Koroškem fužinarju. Tako sem se znašel med pionirji na področju uporabe ultrazvoka v metalurgiji, v svetu, Železarna Ravne pa je bila prva med jugoslovanskimi železarnami, ki je kontrolirala jeklene izdelke z ultrazvokom.

Res sem bil leta 1957 poslan v Ameriko na specializacijo na račun ameriške pomoči za pol leta, vendar tam kaj prida o moji ozki stroki nisem izvedel. Sploh pa Jugoslovani tedaj v Ameriki nismo bili dobrodošli, ker smo prišli iz dežele diktatorja Tita, tako so rekli. Bolj koristno je bilo, da sem se tam srečal s specializanti inženirji iz vsega sveta.

Bolj koristna je bila moja dveletna specializacija od 1961. do 1963. na metalurškem raziskovalnem inštitutu IRSID v St. Germainu blizu Pariza v Franciji, kjer sem dobil nalogo razvijati prototip avtomatizirane

kontrole novih tračnic na metalurške defekte. Ker sem pri tem potreboval specialne kotne ultrazvočne sonde v potopni tehniki, ki jih ni bilo mogoče v doglednem času nabaviti nikjer, sem bil prisiljen razvijati sonde sam, kar mi je v nekaj mesecih uspelo tako, da je prototip bil preizkušen na progi blizu Dijona, kakih 400 km od Pariza. Prvi preizkus ni uspel, ker je francoski defektoskop pod električnim vodnikom na progi zaradi magnetnega polja ponorel. Ko sva s tehnikom, ki mi je bil v pomoč, vprašala na institut, kdaj se lahko vrneva, ker naprava ne deluje, so nama odgovorili: »Vrnita se, ko bo naprava delovala.« Tako je na Francoskem. Zahteval sem nemški defektoskop podjetja Krautkrämer, ki je bil največji in strokovno najboljši izdelovalec ultrazvočnih defektoskopov in opreme v Evropi. Nemški defektoskop je skupaj z mojimi sondami odlično deloval. Tedaj sem se z lastnikom podjetja bližje spoznal in nato na njihovo povabilo za sodelovanje kot tehnični svetovalec sodeloval 30 let, vse do lanskega leta.

Francozi so mi ponudili mesto šefa defektoskopskega laboratorija, kar pa sem odklonil in se po dveh letih vrnil na Ravne. In ni mi bilo nikoli žal, čeprav je bila inženirska plača na IRSID-u trikrat večja kot v železarni. Tudi v Železarni Ravne sem lahko razvijal tehniko ultrazvočne kontrole nemoteno, predvsem ker sem se naučil izdelovati specialne sonde, ki niso poceni, predvsem pa so roki dobave dolgi, in nisem bil odvisen od uvoza. Tudi doma sem si uredil razvojni laboratorij za razvoj metod kontrole, ki deluje še danes, kadar je potreba.

V lastnem laboratoriju sem razvijal metode in pribor za ultrazvočno kontrolo za vojno in civilno letalstvo, ladjedelništvo in strojogradnjo, za naftno in kemijsko industrijo, za železniški in avtomobilski promet in za vojno industrijo za kontrolo raket, topovskih cevi in kontrolo motorjev za reaktivna letala.

Ker je v letih začetka uporabe ultrazvoka v industriji in ob vse večjem številu različnih aparatov ter pomanjkanju strokovne literature vladala popolna zmeda pri oceni rezultatov, sem pričel z dvotedenskimi ultrazvočnimi tečajji. Prvi je bil na Bledu 1957., naslednji na Rimskem vrelcu v režiji industrijske šole, pozneje pa sem jih organiziral v lastni režiji pri uporabnikih ultrazvočne kontrole, enega sem imel tudi v Bagdadu. Skozi moje tečaje je šlo preko 2000 tečajnikov inženirjev in tehnikov. Napisal sem priložnike za delo z ultrazvokom in številne strokovne članke v domači in tuji literaturi.

Leta 1965 sem s pomočjo Železarne Ravne organiziral jugoslovansko društvo za defektoskopijo, ki se je nekaj let pozneje včlanilo tudi v svetovno organizacijo. Kot prvi predsednik društva sem organiziral zelo odmevne simpozije z mednarodno udeležbo v Opatiji, Dubrovniku, Pulju in na Ravnah.

Za izume in izboljšave sem leta 1987 prejel Kidričevo nagrado.

Predvidevam, da še vedno ne mirujete in sledite novostim v stroki.

Ko sem pred 16 leti nastopil pokoj, se moje delo na defektoskopiji ni končalo. Tečajji so tekli naprej in specialne sonde ter metode kontrole so se še naprej rojevale v mojem laboratoriju in skoraj 10 let sem sodeloval pri remontih v jedrski elektrarni v Krškem. Tudi s strokovnimi predavanji sem nastopal na mednarodnih simpozijih, npr. še pred nekaj leti v Innsbrucku, Salzburgu, v Črni gori ter doma v Portorožu, Ljubljani, na Brniku in v tovarnah po Sloveniji.

To delo je moj hobi, zato ga opravljam z ljubeznijo, bogat od njega pa ne bom nikoli.

Brez vašega prispevka bi bila koroška amaterska gledališka scena precej opeharjena. Od svojega prvega nastopa leta 1952 v Rokovnjačih ste sodelovali skoraj pri vseh gledaliških izvedbah v Mežiški dolini.

Moje delo na področju ljubiteljske kulture mi je zapisano v genih rodbine Kramolc, od koder izvira moja mati.

Z gledališko dejavnostjo sem se resno pričel ukvarjati leta 1952, ko sem se zaposlil v železarni.

Takrat je gledališko dejavnost vodila Lea Ferk, kot režiserka s silno strogimi kriteriji za izbiro igralcev. Posameznika je več let opazovala, preden mu je zaupala glavno vlogo. Tista leta smo naštudirali tudi po tri dramska dela na leto, tudi zelo zahtevna, ki so jih igrala poklicna gledališča.

Meni je ležala drama z resno vsebino. S komedijo sem se sprijel le enkrat v »Desetem bratu«, in celo uspešno. Na odru nisem nikoli igral, temveč sem živel v vlogi tako, da publike kratko malo nisem videl in ne čutil. Odrske luči, ki jih je dolga leta usmerjal pokojni Vucovnikov Anza, so me dvignile nad realna tla in šele po koncu predstave sem se zavedel prostora.

Napisali ste tudi več dramskih tekstov, vsa pa nekako prežema velika ljubezen do Prežihove besede. Kakšen je vaš odnos do Prežiha?

Prežihovo besedo sem oboževal, odkar sem prvič prebiral njegove »Samorastnike«. To je bilo šele po vojni, kajti v stari Jugoslaviji je bila njegova literatura prepovedana, vsaj v semenišču, kjer sem stanoval, ker je bila menda pohujšljiva. Ko sem prebiral »Boj na požiralniku«, me je oblival pot, tako da sem moral branje prekiniti.

V prvi dramski prireditvi Vorančevih Samorastnikov sem igral Karničnika.

Posebno poglavje vašega gledališkega ustvarjanja je monodrama Svetneči Gašper. Baje je od premiere leta 1977 doživela že preko tisoč izvedb?

Pred leti, ko je bila hčerka Špela še otrok, smo bili na dopustu v kampu v Pulji. Ker mi morska voda zaradi soli, na katero sem alergičen, ne ugaja, sem bil določen za varuško otroku, ki še ni shodil. V senci pod

borovci sem prebiral Prežiha in naletel na skrito črtico »Pot na klop«, ki opisuje zadnje ure Svetnečega Gašperja, »starega tesarja, pijanca in najhujšega preklinjalca, kar jih je ta del koroške zemlje sploh poznal«, tako piše Prežih. Njegova beseda je bila tako silna in domača, da sem sklenil, da mora zaživeti na odru. Napisal sem dramo s petimi igralci. Ko pa sem v mislih iskal močne igralce in jih nisem našel, sem dramo spremenil v monodramo, ker sem se nase najbolj zanesel. Monodrama je nato nekaj let ležala v predalu na Kulturni skupnosti. Ko smo kako leto pozneje iskali primeren tekst za Prežihove dneve, nekdo položi na mizo monodramo Svetneči Gašper. Na seji je sedel tudi pokojni profesor dr. Franc Sušnik, moder, a previden mož in zmajeval z glavo, češ lahko da uspe, lahko pa da jo bodo gledalci popljuvali, saj je bil Gašper med redkimi, če ne kar prva monodrama na Slovenskem, ki je gledalci niso bili navajeni. Ker nismo našli boljše rešitve, je Gašper prišel na oder. Režijo, kulise in garderobo ter igro sem prevzel sam, uvodne zvoke na citrah je pričaral profesor Stanko Lodrant in premiera se je začela v Titovem domu na Ravnah. Profesor Sušnik je sedel v prvi vrsti in videl sem, da ga obliva pot, kot da bo on igral Gašperja. Ko je po pol ure zopet zagorela v dvorani luč, ploskanja ni bilo konec. Že davno rajni Svetneči Gašper je vstal od mrtvih in za dolga leta stopil med Korošce. Do danes sem odigral preko 1000 ponovitev. Prikazal sem ga tudi na Borštnikovem srečanju v Mariboru in na poletnih igrah v križevniški cerkvi v Ljubljani, v Avstriji, na Švedskem in celo v izvršnem svetu slovenske vlade. Sčasoma so odpadle vse kulise in Gašper je preklinjal kjerkoli na cesti, na skednju, v gostilni, v bolnišnicah in domovih čez dan in pozno v noč, pozimi in poleti. Zadnja predstava je bila pred nekaj dnevi, kake tri pa so že 'zafremane' za konec leta. Svetneči Gašper je bil izbran kot najboljša amaterska prireditev v letu 1976, za kar so mi podelili Severjevo nagrado.

Na Borštnikovem srečanju je monodramo videla tudi poklicna igralka, mati znanega filmskega režiserja Karpa Godine, ter sinu priporočila, naj me uporabi kot igralca v svojih filmih, in res mi je zaupal vlogo direktorja šole za slepe otroke v filmu »Splav meduze«.

Dramskih del pa nisem samo igral, temveč sem se poizkusil tudi pri pisanju scenarijev, predvsem po Vorančevih pripovedih. Po Svetnečem Gašperju je bila prva drama »Judenburg«, po Prežihovem romanu Doberdob, v spomin na slovenske vojake, ki so se uprli cesarski vojski v Judenburgu in bili ustreljeni. Poleg igre sem prevzel tudi režijo, kuliserijo, garderobo in spremljajočo glasbo, ki jo je izvajala pihalna godba z Raven.

Drama je doživela 20 ponovitev, eno na Dunaju za koroške študente.

Naslednje dramsko delo je bila »Fužina«, kjer sem hotel prikazati stiske fužinarjev v grofovi železarni pred 100 leti. Doživela je šest ponovitev.

Četrto delo je bila drama »Med zakonom in vestjo«, napisana po resničnem dogodku, ko je oče v kleti štiri mesece skrival sina, ki je živel v Nemčiji in bil pripadnik SS, pa po porazu okupatorjev ni uspel priti čez mejo in je poiskal zavetje pri očetu. Domov pa je prihajal tudi njegov polbrat partizan, oborožen in nevaren. Kaj bi se zgodilo, če bi se srečala v očetovi hiši?

Drama nikoli ni bila uprizorjena, ker ni bila po volji takratnim oblastnikom, saj oče na sodišču trdi, da znak SS še ne pomeni, da je sin zločinec. Sedaj pa je tema zastarala. Zadnje dramsko delo je »Smrt plavža« v spomin ob 100. obletnici propada ene največjih železarn v tedanji Avstro-Ogrski na Prevaljah. Kot pevci in igralci so sodelovali tudi pevci MPZ Šentanevski pavri.

Kaj pa vaše filmske vloge (Koplji pod brezo, Splav meduze, Nasvidenje v naslednji vojni)? Kako je prišlo do sodelovanja z režiserji?

Pogled za filmske kulise mi je uspel, ko me je Lea Ferkova kratko malo prisilila kot igralca v filmu »Koplji pod brezo«, ki je bil leta 1954 posnet na Brdinjah. Povedal sem že, da me je režiser Karpo Godina na priporočilo matere angažiral v filmu »Splav meduze«, kjer so nastopali samo poklicni gledališki igralci iz vse Jugoslavije, le jaz sem bil bela vrana. Potožil sem Karpu, da me je strah, kaj bodo rekli gledalci, ko se med poklicne umetnike vrine amaterska reva. Potolažil me je: »Saj ne bodo opazili,« in res niso. Film je dobil v Cannesu visoko priznanje.

V odmorih se igralci pogovarjajo in sprašujejo, iz katerega gledališča kdo prihaja. Tudi mene so vprašali, pa sem ponosno odgovoril: »Iz gledališča Ravne.« Ker je le malokateri vedel, kje so Ravne, so pač mislili, da smo nekakšna filiala znanega beograjskega gledališča, saj sem se z mojimi »učenci« šole za slepe otroke, begavčke, ki so jih pripeljali iz »prijvatališča« iz Beograda, pogovarjal mešano srbohrvaško in slovensko.

Moje sodelovanje v filmu »Nasvidenje v naslednji vojni«, ko sem proti Kongresnemu trgu v Ljubljani s konjsko vprego prevažal Metoda Pevca, takrat igralca, danes pa filmskega režiserja, je zanimivo samo zato, ker sem stalne ponovitve vzdržal le jaz, konji pa so se uprli režiserjevemu muham in snemanja tisti dan je bilo konec.

Pa še enkrat sem govoril v filmsko kamero, ko sem opravil deset šihov v rudniku v Mežici, ko smo snemali film »Podzemlje Pece«.

Z režiserjem Janezom Drozgom ste ustvarili tudi filmsko upodobitev Gašperja (dvojna vloga!); za vlogo ste leta 1983 dobili tudi Stopovega TV-viktorja.

Za monodramo Svetneči Gašper je že pokojni režiser Janez Drozgov napisal scenarij za film, vendar ne kot monodramo, temveč kot dramo s štirimi igralci. V filmu, ki traja okoli 45 minut, so sodelovali izključno amaterji, med njimi Šentanevski pavri kot pevci in statisti. Posnet je bil v treh dneh na zaščiteni kmetiji pri Janežu na Strojni. Za realizacijo sem prejel

Stopovega TV-viktorja za leto 1983. Janez Drozg je posnel še film »Boj na požiralniku« in »Pasjo pot«, po Prežihovih pripovedih, kjer sem sodeloval kot igralec. Janez Drozg je zapustil dragoceno filmsko zapuščino za Koroško. Žal se je prekmalu za vedno poslovil. Hvala mu za njegov dar Koroški!

Velikokrat so vas tudi povabili k sodelovanju v raznih televizijskih oddajah.

S televizijo sem se srečal prvič, ko je Jovita Podgornik pred 30 leti posnela moj portret. Film je bil ponovno prikazan pred desetimi leti ob moji 70-letnici. Kako leto sem sodeloval na nedeljskih popoldanskih oddajah »Srečanja«, ki jih je vodil Jože Galič, pa tudi snemanja na terenu Koroške tostran in onstran meje s Tomislavom Ivičem iz TVS Maribor so mi ostala v lepem spominu.

Vaše gledališko delo je raslo sočasno s petjem, z glasbo. Poznamo vas kot mojstrskega pisca besedil za narečne popevke.

Glasbeni talent sem 'poerbal' po materi. Z narečno popevko »Vesela jesen« sem se seznanil slučajno, ko je nek večer po telefonu nežen ženski glas spraševal, ali bi bil pripravljen napisati kako narečno pesem za Veselo jesen. Predstavila se je neka Irena Vrčkovnik. Ko me je žena vprašala, kdo je klical in zakaj, sem ji povedal, kar sem slišal po telefonu, klicala je neka Irena Vrčkovnik in bi rada, da ji napišem kako narečno pesem. »Bom videl,« sem še dodal. »Butelj,« je vzrojila žena, »ali ne veš, da je Irena znana pevka, pa vendar ne boš odklonil.«

Irena je prišla na pogovor in že drugi dan je bila pesem napisana. Kdo bi le odrekel taki lepotici, in na tekmovanju na Veseli jeseni je dobila prvo nagrado. Potem so prihajale pevke in pevci s podobnimi željami. Tako je bilo na prireditvah Vesele jeseni zapetih 14 mojih narečnih pesmi, od teh šest nagrajenih. Med njimi je ena, ki je skoraj ponarodela – »Koroška pesem«, ki jo je uglasbil Albin Krajnc in se konča takole: »Korošci smo zmirom za muštr bili, na svetu ni guršeh ni bulšeh lidi«, zapela pa sta jo Milan Kamnik in pokojni Toni Apohal – Duo Kora.

Vseskozi pa vas spremljajo vaši Šentanelški pavri, s katerimi letos, če se ne motim, praznujete že 40-letnico organiziranega petja. Kako se je začela zgodba s »pavri«?

Šentanelci in Suhavrhci so bili že od nekdaj znani pevci. Peli so štiriglasno, nekaj pesmi pa petglasno »na tretko«. Ko smo na večer po steljeraji pri Kajžru prepevali, je bil tam tudi naš rojak profesor Luka

Kramole, znan kot zbiralec in prirejevalec koroških ljudskih pesmi, in poslušal naše petje. Drugo jutro smo se srečali pred Marinovo gostilno in mi pravi: »Kaj ko bi vi kar skupaj ostali in naredili pevski zbor?«

»Že, že, kdo ga bo pa vodil?« sem vprašal.

»Ja ti, kdo pa drugi,« mi ukaže.

»Kako jaz, jaz znam peti, nimam pa nikakršne glasbene izobrazbe,« se čudim njegovi komandi.

»Če nisi gluha, bo že šlo. Zboru bo pa ime Šentanevski pavri,« je odločen odkorakal nazaj v

Zapeli so tudi Šentanelški pavri.

(Foto: arhiv KOK)

Ljubljano.

Ker nisem bil gluha, sem postal vodja zbora pred 43 leti in pojemo še danes. V vsej dobi je umrlo 14 pevcev, prav toliko pa je prišlo novih. Pevci so kmetje in kmečki sinovi, ki ne poznajo not, in pojejo samo po posluhu stare koroške pesmi, vendar ne po priredbah, temveč tako, kot so jih prepevali njihovi dedje in pradedje. Ta način petja pričara posebno vzdušje – melos, ki ga drugi zbori ne morejo ustvariti, ker jih veže priredba. Pavri so posebno priljubljeni pri preprostih poslušalcih, pa tudi stroka jih je opazila. Nastopamo pa v domačem kraju in povsod po Sloveniji in na avstrijskem Koroškem ter na dramskih in televizijskih prireditvah povrh pa še v filmu. Ob tridesetletnici obstoja je zbor prejel častni znak svobode RS iz rok predsednika Milana Kučana, meni pa je izročil srebrni častni znak RS za kulturno poslanstvo ob moji 70-letnici.

Ko smo še pri glasbi, moram dodati, da ste tudi pevovodja Lovskega okteta LD Prežihovo ter častni član družine.

Ker ne znam reči ne, so me ulovili kotuljski lovci pred 12 leti in me prosili, naj ji pomagam zapeti kako »staro«. Pristal sem, nakar so mi kupili lovsko uniformo, in tako sem postal njihov lovec brez puške, pač pa s piščalko, da oblikujem njihov oktet, ki je iz

tega začetka nastajal. Pevci so nabrani iz vseh vetrov, povečini pevci v nekdanjih zborih, tako da poznajo note. Če se odločimo za novo pesem, zaprosimo profesionalno glasbenico Moniko Plestenjak, da jih nauči osnovne viže, nato pa jaz kot korepetitor pilim glasove, da pesem zazveni, kot je treba. Napišem pa jim tudi kako pesem, npr. »Uršlja Gora«, ki so jo vzeli za himno okteta. Oktet poje predvsem na stanovskih srečanjih, nikoli na tekmovanjih, in ob slovesu članov lovske družine in njihovih svojcev. Menim, da je treba pomagati vsakomur, ki ima pesem v srcu in v ušesih, kajti prepeval bo povsod in vedno, če ne drugače, pa v gostilni. Je pa že bolje, da se izživlja v organizirani pevski skupini, čeprav ni vrhunska po kakovosti petja.

Moramo se še enkrat ustaviti pri vašem literarnem udejstvomljanju. Poleg že omenjene knjige o Šentanelu je tu še pesniška zbirka »Oporoka« (1988); veliko ste objavljali v Koroškem fužinarju; zelo znani so vaši pogrebni nagovori. Ali še kaj skrivate »v predalu«, se mogoče obeta kakšna nova knjiga?

Moja edina knjiga, ki je izšla, »Šentanel moje življenje«, je nastajala skozi desetletja. Nikoli nisem imel namena biti pisatelj. Pokojni Polde Suhodolčan, ki je prebiral moje članke v Koroškem fužinarju, je ocenil, da so vredni objave v knjigi, ki je izšla v 3000 izvodih, kar je bilo za tisti čas veliko, pri založbi Borec, kjer je bil on urednik. Strah ga je bilo, da knjiga ne bi obležala na policah, kar ne bi bilo v čast založbi. Zgodilo se je nasprotno. Po treh mesecih je ni bilo mogoče kupiti nikjer več. Knjiga, ki velja kot moja avtobiografija, vsebuje tudi etnološke zanimivosti, ki nikjer drugod niso opisane, in opisuje obdobje, odkar jaz pomnim, in sicer od leta 1930 do konca druge svetovne vojne leta 1945. Članki so nastajali predvsem v tujini, kjer sem občasno bival v Ameriki in v Franciji. Literarno vednost imajo članki, napisani v Parizu, kjer sem skoraj vsak dan križaril, saj je St. Germain, kjer sem delal, le 20 minut vožnje oddaljen od Pariza. Najraje sem posedal na Montmartru, kjer so se zbirali umetniki vseh sort, včasih pa sem se povzpел na plato v zvoniku katedrale Notre-Dame, kjer je menda domoval notredamski zvonar Qasimodo.

Skrivnostni glas pestre zgodovine mi je narekoval besede, ki sem jih zapisoval, komaj slišni hrup ulice pa me je opominjal, da bodo moje zapiske brali živi ljudje. Tudi spomini na vojna leta v knjigi imajo zgodovinsko vrednost, saj so zapisani po resničnih dogodkih, le da so nekoliko pesniško oblikovani.

Tudi pesniška zbirka »Oporoka« je nastala slučajno, ko sem po nedolžni operaciji moral ostati 10 dni v bolnišnici v Slovenj Gradcu in sem okoli sebe videl rakave bolnike in trpeče na invalidskih vozičkih, ki so ugašali molče, kot cvetovi po prvi slani. Verzi so bruhali iz mene, v desetih dneh 17 pesmi in zadnja kot naslovnica zbirki. Ko je pesmi prebral takratni urednik Fužinarja Marjan Kolar, se je odločil, da jih odkrije svetu v skromni knjižici, ki je izšla v 500 izvodih leta 1988.

Posebna kategorija mojih literarnih zapisov so pogrebni govori. Nabralo se jih je daleč preko sto. Med njimi so taki, da sem ponosen nanje, ko jih po dolgih letih zopet prebiram. Vedno sem se izogibal zgodovinskih podatkov in velikih dosežkov v življenju pokojnika. Le besede, ki so izvirale iz srca, sem pokojniku namenjal na večno pot.

Na vseh področjih, ki ste se jih lotevali, ste prejeli najvišja priznanja. Leta 2001 vam je sklad RS za ljubiteljske kulturne dejavnosti podelil zlato plaketo za življenjsko delo; ste tudi častni občan občin Ravne in Prevalje.

V vseh letih mojega strokovnega in kulturnega udejstvomljanja se je nabrala kopica priznanj, zahval in medalj. Hvala vsem, ki so mi naklonili pozornost.

Med njimi jih je nekaj, na katere sem res ponosen. Na področju stroke je vsekakor Kidričeva nagrada za izume in izboljšave. Na področju kulture pa je Severjeva nagrada za najboljšo stvaritev v amaterskem gledališču. Nič manj spoštovanja vredna so priznanja: Janežičeva listina za delo v kulturi pri zamejskih Slovencih, Ostrovharjeva listina, zlata Sušnikova značka in predvsem zlata plaketa za življenjsko delo ter srebrni častni znak RS iz rok predsednika Kučana. Tudi odločitev občine Prevalje in Ravne, da me imenujeta za častnega občana, mi je v ponos in priznanje. Kaj pa si mislim nasploh o medaljah in priznanjih, lahko preberete v moji pesniški zbirki z naslovom »Spomeniki«.

V svojem plodnem življenju ste dali veliko intervjujev, veliko nastopali na odru, pred kamerami ..., ali je po vsem tem še mogoče kakšno tehtno vprašanje, ki vam ga še nikoli ni kdo zastavil, ali pa bi morda želeli povedati kakšno anekdoto iz vašega življenja, morda kakšno življenjsko modrost?

Kaj vse se človeku zgodi v 80 letih, kar bi lahko imenovali anekdota, bi lahko opisal v romanu, ki ga pa ne bo. Nove knjige ne mislim izdati, morda se bo našel kdo mojih naslednikov, da bo prebrskal goro dokumentov, ki so se nabrali v omarah, in našel kaj omembe vrednega.

Namesto življenjske modrosti bi za konec rajši zapisal nasvet: Veruj v enega boga, ki se imenuje ZAKON RAVNOTEŽJA in vlada vsemu veselju. Slovenci ga poznamo v reku: »Vse se vrača, vse se plača.«

Čestitka uredništva

Mitji Šipku ob visokem življenjskem jubileju iskreno vošči vse dobro tudi uredništvo Koroškega fužinarja.

ČEZMEJNI PROJEKT

Po poteh koroške kulturne dediščine

Mag. Karla Oder

Konec septembra 2006 je na Prevaljah potekala predstavitev čezmejnega projekta Po poteh koroške kulturne dediščine, s katerim občini Prevalje in Pliberk v prostoru med Peco in Uršljo goro omogočata spoznati bogato in izjemno kulturno dediščino, nastalo v različnih zgodovinskih obdobjih, in hkrati povezujeta prebivalce s te in one strani državne meje.

Odras želje po povezovanju in medsebojnem spoznavanju

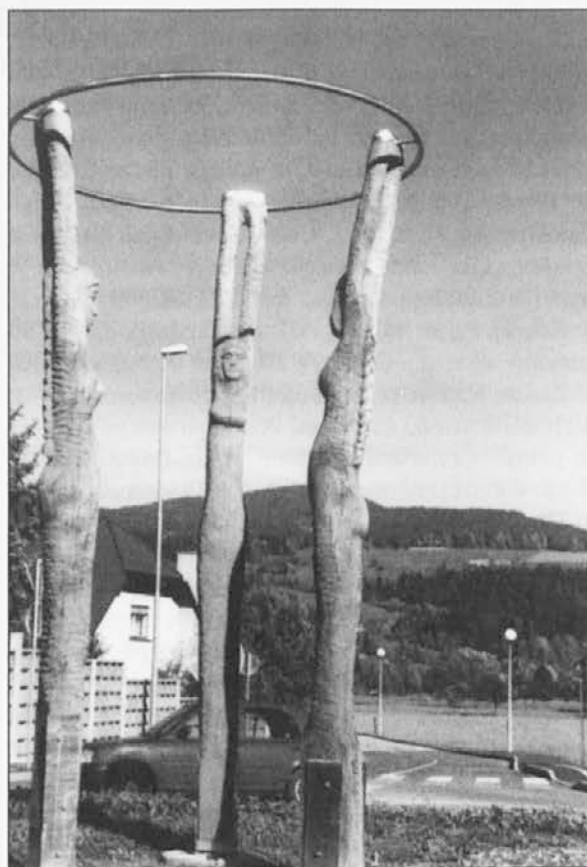
Prostor – gore, hribi, reke in doline – je stalnica, ki so mu zaradi družbenih in političnih interesov ljudi spreminjali upravne in politične meje. Po prvi svetovni vojni, z nastankom državne meje, so Mežiško dolino, kjer leži občina Prevalje, in Podjuno, z mestno občino Pliberk, razdelili med dve državi; po drugi svetovni vojni sta tu obstajala dva različna politična sistema. Z osamosvojitvijo Republike Slovenije in z njeno vključitvijo v Evropsko unijo se ukinja ostra ločnica tako v prostoru kot med ljudmi, ki so sicer vedno razvijali poti sodelovanja, zdaj pa postajajo želje po povezovanju in medsebojnem razumevanju vse bolj realnost.

Projekt je bil ambiciozno zastavljen, tako da so kulturni spomeniki in kulturna dediščina obeh občin predstavljeni v knjižnih izdajah, filmu in z različnim promocijskim gradivom, vse z namenom privabiti in nagovoriti obiskovalce, da spoznajo priče ustvarjalnosti, razvoja in življenja med Peco in Uršljo goro. Kulturna dediščina je z izpostavljenimi kulturnimi spomeniki razvrščena v več vsebinskih sklopov, opredeljenih na podlagi kriterijev posameznih strok, ki se primarno ukvarjajo z določeno vrsto kulturne dediščine.

Pri obsežnem, zahtevnem in časovno omejenem projektu so sodelovali številni posamezniki z obeh strani meje. V okviru tega projekta je nekaj mesecev sodelovalo, spoznavalo kulturno dediščino in spomenike ter ustvarjalo podobo končnim izdelkom kar 22 ljudi. Člani kulturnih društev Prevalje, Leše, Šentanel, turističnih društev Šentanel in Prevalje ter Kulturnega doma Pliberk so na terenu evidentirali

kulturno dediščino, zbirali podatke in informacije. Nastali evidenčni popisi spomenikov in dediščine so odlična podlaga nadaljnjemu strokovnemu delu. Projekt ima pomembno vlogo pri ozaveščanju in oblikovanju pozitivnega odnosa do kulturne dediščine, kar naj bi se v prihodnje odrazilo tudi v skrbi lastnikov za njeno ohranitev in urejeno podobo.

Na poti do končnega cilja projekta s tremi zanimivimi publikacijami, z zbirko pripovedk, s fotomonografijo najiminitnejših kulturnih spomenikov

Skulptura akad. kiparja Andreja Grošlja
v krožišču na Prevaljah

(Foto: Andreja Čibron - Kodrin)

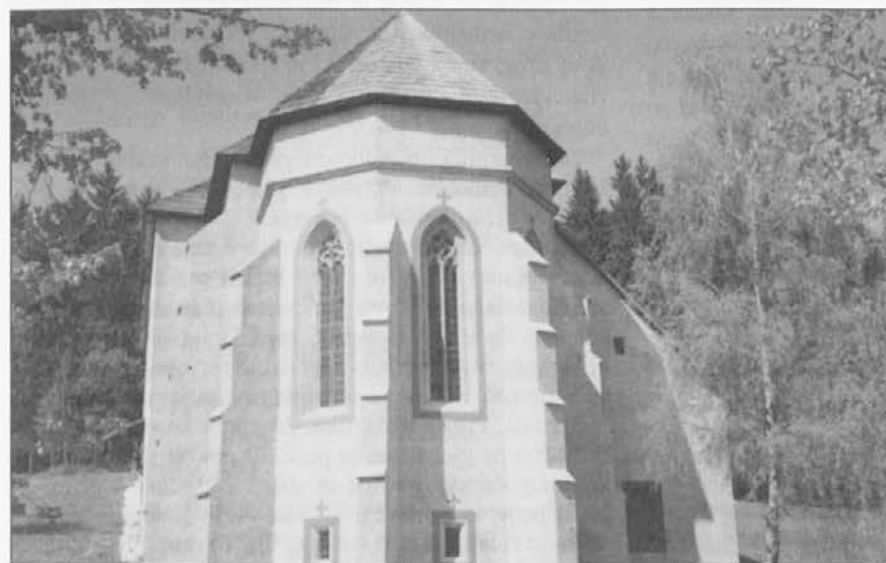
Pogled na Prevalje

(Foto: arhiv uredništva – Franc Ocepek)

V Zagradu je bila v rimskem času poštna postojanka – iz tistih časov je tudi sarkofag ("Brančurnikova klop").

(Foto: Andreja Čibron - Kodrin)

Cerkev sv. Volbenka na Lešah

(Foto: Andreja Čibron - Kodrin)

in z monografijo ter s promocijskim gradivom in filmom, so sodelovali strokovni delavci Koroškega pokrajinskega muzeja z Raven na Koroškem in iz Slovenj Gradca ter Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik iz Celovca.

Kot avtorji uvodnih besedil so kulturne spomenike in kulturno dediščino umestili v širši družbeni in zgodovinski kontekst.

Monografija, fotomonografija, zbirka pripovedk, film, promocijsko gradivo ...

V monografiji z naslovom Po poteh koroške kulturne dediščine je ob izjemnih in najimenojnejših kulturnih spomenikih predstavljena bogata ohranjena kulturna dediščina, ki pogosto ni ustrezno in ne primerno varovana, še manj pa raziskana in ustrezno promovirana. Tudi pričujoče delo je le korak na tej poti, saj delo ni poglobljena znanstvena raziskava. Monografija je zasnovana tako, da vsak vsebinski sklop obsega splošen zgodovinski oris razvoja, vezanega na določeno vrsto kulturne dediščine, sledi predstavitev kulturnih spomenikov in dediščine, pri nekaterih tudi z zapisom anekdot ali pripovedi, kar naredi branje zanimivejše.

Tako monografija kulturne dediščine Občine Prevalje in Mestne občine Pliberk predstavlja razširjenost in ohranjenost dediščine ter oriše zgodovinski razvoj in politično, družbeno in gospodarsko življenje na Koroškem. Kratek, a zgoščen pregled daje bralcu potreben vpogled v razumevanje razvoja omenjenega področja. Pri delu so se pokazale določene pomanjkljivosti, ki pravzaprav narekujejo oziroma zarisujejo možnosti nadaljnega skupnega strokovnega dela strokovnih institucij z obeh strani meje. Ni nepomembno, da je državna meja močno zaznamovala tudi strokovno literaturo, saj se ta pogosto prostorsko omejuje na posamezno državo. Rezultati raziskovanja in varovanja kulturne dediščine pa so odvisni tudi od pravnoformalne urejenosti posameznih področij v Republiki Sloveniji in Republiki Avstriji, ki sta doslej namenili dediščini, njenemu dokumentiranju, raziskovanju in ohranitvi različno pozornost.

Na območju občine Prevalje je še skoraj povsem neraziskana arheološko zanimiva poštna postojanka iz rimskih časov v Zagradu, na območju občine Pliberk so arheološke najdbe številčnejše. Sakralna dediščina, predvsem cerkve, je na obeh straneh meje relativno dobro ohranjena in tudi dobro strokovno predstavljena. Drugače je z znamenji, s kapelami in križi, ki sicer pomembno, lahko bi rekli intimno, sooblikujejo prostor, a so redko opaženi. Dobro ohranjene so tudi javne plastike, skulpture iz različnih materialov, večina narejene po drugi svetovni vojni in največkrat postavljene v urbani prostor. V smislu interpretacije je ena najbolj občutljivih na obmejnem območju zgodovinska dediščina, saj so se prav tu, še zlasti v 20. stoletju, križali nacionalni interesi in izražala nasprotja. Največ sprememb pa je doživela etnološka dediščina, v tem konkretnem primeru predvsem stavbna dediščina domačij, kjer se je tradicionalna arhitektura umaknila sodobnim novogradnjam; spremembe in novosti so nastale tudi v posameznih šegah in navadah na podeželju in v mestu. Tudi za premično etnološko dediščino nimamo, razen zbirke v Koroškem muzeju na Ravnah na Koroškem in v nekaterih zasebnih zbirkah, nobene pregledne razstave. Podobno lahko ugotovimo tudi za industrijsko oziroma tehniško dediščino, ki šele v zadnjih letih pridobiva na pomenu. Razvoj industrije in urbanizacija prostora sta spremenila podobo vasi, še zlasti v občini Prevalje, kjer so se v povsem kmečkem okolju razvila delavska naselja. Zato je ohranjena stavbna dediščina pomemben pričevalec gospodarskega razvoja.

Branje z možnostjo individualnega oblikovanja poti za spoznavanje dežele

Sistematično urejene podobe kulturnih spomenikov, njihovih zanimivih in izjemnih detajlov vabijo bralce, da se odpravijo na pot in jih поблиže spoznajo. Med njimi so redki pomniki življenja od antike do srednjega veka, obdobja, v katerem so zametki današnjih naselij, trgov in

mest v Mežiški dolini ter Podjuni. Središče sosednje mestne občine je Pliberk, z večstoletno mestno tradicijo, Prevaljam pa so status mesta dodelili nedavno. Med ohranjeno arhitekturo iz srednjega veka izstopa grad Pliberk, ki je, tako kot številne cerkve, skozi stoletja doživeljal spremembe v zunanji podobi in pri notranji ureditvi. Posamezne ohranjene stavbe in njihove skrite lepote drobnih detajlov opozarjajo na dejavnost v hiši in na pomembne posameznike, ki so vidno sooblikovali življenje v prostoru med Peco in Uršljo goro. Posamezne dogodke v zgodovini obeh občin so obeležili s spominskimi ploščami in umetniškimi skulpturami, katerim so se pridružile še skulpture sodobnih umetnikov, postavljene v urbani prostor. Nurbani pokrajini dajejo svojevrstno podobo številna znamenja in križi, tako kot so jeziku dale pečat ohranjene jezikovne dragocenosti Mežiške doline iz slovenskih zapisov v matičnih knjigah in Leškem rokopisu. V predstavitvi imata mesto tudi ohranjena izjemna kmečka arhitektura in tehniški spomeniki, slednji nastali v zadnjih dveh stoletjih. Med njimi so mostovi, ki povezujejo, odpirajo druge poti in omogočajo nove vezi tudi za ohranjanje zgodovinskih sledi.

Leški dvojčici (Foto: Andreja Čibron - Kodrin)

Težišče predstavitve je na izjemnih spomenikih in na bogastvu kulturne dediščine, ki je predstavljeno prav z njeno množičnostjo, kjer posebno izstopajo na eni strani ohranjeni križi, kapele in znamenja, ki so jih iz različnih vzgibov, nemalokrat iz zaobljube, postavili posamezniki, in na drugi strani spomeniki in spominske plošče žrtvam vojnega nasilja, najpogosteje postavljeni v javnem interesu.

Monografija in fotomonografija Po poteh koroške kulturne dediščine ter zbirka pripovedk Nekoč je bilo jezero – Storijske naše davnine so ob Biografskem leksikonu občine Prevalje zanimivo branje o materialni in nematerialni dediščini, ki bralcu nudijo možnost individualnega oblikovanja različnih poti za spoznavanje kulturne dediščine Koroške, med Uršljo in Peco, med Pliberkom in Prevaljami. Pri izbiri in oblikovanju poti nudi pomoč zemljevid z najpomembnejšimi kulturnimi spomeniki. Promocijski film Po poteh koroške kulturne dediščine pa gledalcem in poslušalcem ob sliki in zvoku ne omogoča samo videti in slišati dediščine, temveč jo skozi petje in pripovedi celo občutiti. Zato upravičeno upam in želim, da bodo knjige, film in drugi izdelki našli mesto pri bralcih in tistih obiskovalcih, ki pri spoznavanju dežele želijo vedeti še več.

Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem TRADICIONALNO IN DIGITALNO

Majda Kotnik - Verčko

Knjižnice se danes soočajo z velikim problemom ohranjanja gradiva na papirju. Tehnologija izdelave papirja, ki se je uporabljala v 19. in 20. stoletju, namreč pospešuje razgradnjo papirja. Strokovnjaki konservatorji opozarjajo, da je propadanje kulturne dediščine na papirju doseglo takšno stopnjo, da je ogrožen obstoj pisne dediščine zadnjih 140 let.

Vsaka knjižnica, ki hrani pisno dediščino – kulturni spomenik, je dolžna skrbeti zanj, zagotoviti primerne razmere za njegovo hrambo in ga ustrezno zaščititi.

Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika je v okviru nalog študijske knjižnice še posebno prizadevno zbirala starejše rokopisno in tiskano gradivo za območje Koroške, desetletja pa je trajalo, da je za hrambo zagotovila tudi ustrezne pogoje in postopke materialnega varovanja, ki obsegajo:

- pregled stanja gradiva,
- vzdrževanje stavbe in gradiva,
- nadzor in vzdrževanje ustreznih mikroklimatskih pogojev,
- določitev kriterijev in prioritete za reproduciranje,
- določitev prioritete za konserviranje in restavriranje.

Obnova ravskega gradu za potrebe knjižnice je bila zahtevna in dolgotrajna, zato se postopki za materialno varovanje še začinjajo.

Ugotavljamo, da je večina dragocenega starejšega gradiva v izjemno slabem stanju, vsaka uporaba pa poškodbe in propadanje še povečuje.

Popis kulturne pisne dediščine ni izdelan, saj knjižnica v desetletjih, ko je to gradivo pridobila, ni imela usposobljenega strokovnega kadra, in tega gradiva ni popisala, zato so nekatere informacije že izgubljene (ne poznamo izvora virov, fotografsko gradivo ni dokumentirano niti z najosnovnejšimi podatki).

Popis pisne dediščine je med dolgoročnimi cilji knjižnice v okviru izvajanja njenih pokrajinskih nalog za območje Koroške.

Delo je tako obsežno, da ga ni mogoče izvesti v okviru rednega dela, ampak bo nujno pridobivati sredstva na razpisih in v okviru koroške regije.

Nastaja regijski virtualni kulturni portal

Če želimo v resnici kaj ukreniti za varovanje pisne kulturne dediščine, bomo morali knjižnice, arhivi in muzeji

Mirsad Begič: Dr. Franc Sušnik, bron, 1983 (AT 281) (Foto: arhiv KOK)

sodelovati in združiti znanje, čas in denar. Dobre izkušnje takega sodelovanja že predstavljajo skupni projekti (npr. nabava brezislinskega papirja, večje razstave, skupna izobraževanja, promocijske akcije).

Najbolj obsežen med njimi je projekt vzpostavitve spletnega informacijskega sistema Kamra (K-njižnice, A-rhivi, M-uzeji). Gre za regijski virtualni kulturni portal, ki nastaja že dve leti. Zelo kompleksen portal bo lahko ponudil informacije in digitalne vsebine s področja kulture na enem mestu. S koordiniranim sodelovanjem partnerskih institucij na območju regije bodo informacije dostopne z enega mesta, kreirane pa v tistih institucijah, ki so za posamezna področja najbolj kompetentne (knjižnicam se bodo pridružili muzeji, galerije, šole, turistični centri).

Portal vsebuje različne module (npr. predstavitev ustanov, novice, fototeka, domoznanstvo) in baze podatkov (elektronske enciklopedije in leksikoni, kvizi). V celoti naj bi zaživel leta 2008.

Digitalni in digitalizirani dokumenti

V knjižnicah nastajajo digitalni (elektronski) in digitalizirani dokumenti. Koroška osrednja knjižnica je že leta 2000/2001 pripravila Koroški biografski leksikon v elektronski obliki. Mogoče se 107 gesel – člankov ne zdi veliko, a kakovost podatkov, ki se vsako leto dopolnjujejo, je zanesljiva in preverjena.

Lokalna bibliografija Koroške je v elektronski obliki že od leta 1994.

Z digitalizacijo gradiva je naša knjižnica začela leta 2005, ko je Ministrstvo za kulturo sofinanciralo vzorčne projekte. Knjižnica je digitalizirala najbolj dragoceno domoznansko gradivo (rokopisi, starejše fotografije iz Kotnikove zapuščine, ki je temelj domoznanske zbirke); projekt se je zaključil z izčrpnim in odmevno razstavo.

Digitalizacija je prenos informacij na nove nosilce, novejši način za ohranitev kulturne dediščine na papirju. Pri tem postopku gre za skeniranje starejšega gradiva in arhiviranje le-tega na CD-ROM-ih, DVD-jih in strežnikih.

Digitalizacija ima veliko prednosti (ohranjena je izvorna informacija, zmanjšane so poškodbe originalov, povečana je dostopnost gradiva), a tudi slabosti, saj zaenkrat še ni zagotovil o trajanju novega medija, vzdrževanje digitaliziranih zapisov in digitalizacija zahtevata tudi bistveno več sredstev kot drugi načini.

Poleg ZDA so strategijo ohranjanja pisne kulturne dediščine izdelale tudi evropske nacionalne knjižnice; tako tudi Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani (Digitalna knjižnica Slovenije, spletni portal dLib.si).

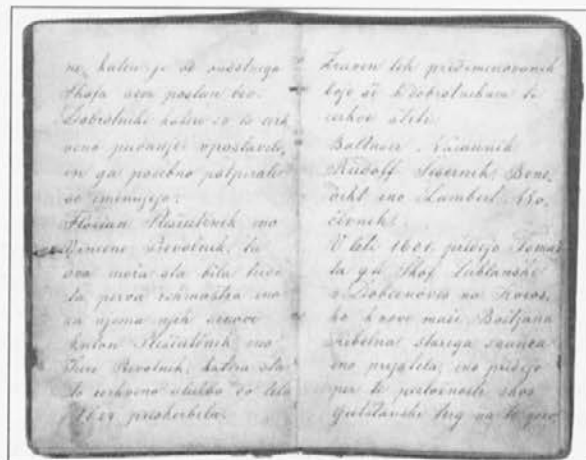
Digitalizacija artoteke

Oktober 2006 smo v Koroški osrednji knjižnici zaključili nov vzorčni projekt, digitalizacijo artoteke – zbirke umetniških slik, grafik, risb, kipov in fotografij starinskega pohištva, vsega 400 enot.

Franjo Golob: Popov terc, olje/platno, nedat. (AT 55)
(Foto: arhiv KOK)

V obnovljenih prostorih knjižnice je postavljena zanimiva in heterogena zbirka sodobne slovenske umetnosti 20. stoletja. Med številnimi avtorji so: Tone Kralj, Marij Pregelj, Jože Tisnikar, Gvido Birolla, Miha Maleš, Maks Kavčič, Ive Šubic, Božidar Jakac, France Pavlovec, Božidar Ted Kramolc, Mirsad Begić, Stojan Batič, Franjo Golob, Gustav Gnamuš in številni drugi.

Začetek Svete Uršule, rokopisni dokument (hrani KOK Ravne)

(Foto: arhiv KOK)

Fotograf Tomo Jeseničnik je opravil zahtevne posnetke, izdelal digitalni arhiv, računalniški strokovnjaki so digitalne vsebine prenesli na strežnik in spletno stran knjižnice, kjer nastaja e-knjižnica.

Slikovno gradivo ima bibliografski zapis, povezan z vzajemno bazo COBIB. Študijo o likovni dediščini je napisal mag. Jernej Kožar iz Koroške galerije likovnih umetnosti. Knjižnica je pripravila še zbirko z osnovnimi podatki o artoteki. Obsežnejša predstavitev projekta bo konec leta 2006.

Vzorčni projekt je sofinanciralo Ministrstvo za kulturo RS.

Nastaja t. i. hibridna knjižnica

Tradicionalna knjižnica in njen model delovanja se v informacijski družbi bistveno spreminjata, knjižnica se razvija v informacijsko središče. Tudi Koroška osrednja knjižnica mora delovati v dveh okoljih: na eni strani nadaljuje z izgradnjo zbirke tradicionalnih virov, na drugi nastaja nevidna digitalna knjižnica. Takšna dvojnost zahteva velike organizacijske spremembe, nova znanja knjižničarskih delavcev in uvajanje sodobne informacijske tehnologije, ki naglo zastareva.

Z uspešno izvedbo projektov Koroška osrednja knjižnica dokazuje, da premišljeno združuje tradicionalne in digitalne vire informacij – nastaja t. i. hibridna knjižnica, ki bo še daljše obdobje prevladujoča oblika knjižnic.

Mednarodni strokovni posvet

MED ŽELEZOM IN KULTURO, naša dediščina – naša pot

Mag. Karla Oder

Industrijska dediščina sodi med najpomembnejše dokumente razvoja mest in naselij, transportnih sredstev, tehnološke razvitosti in gospodarske moči v različnih deželah v zadnjih dveh stoletjih. V okvir te dediščine uvrščamo tisto, kar je povezano z industrijskim načinom dela oziroma proizvodnje – proizvodna in tehnična sredstva, stroje, energetske in transportne naprave, različno opremo, kot tudi industrijsko arhitekturo, stavbe, v katerih je potekala proizvodnja, in stavbe, postavljene za podporo proizvodnemu procesu. Industrijska dediščina ali dediščina industrije pa je še veliko več, so življenjske zgodbe številnih, lahko rečemo tisočih ljudi, delavcev in delavk, ki so dan za dnevno odhajali na »šiht« v »fabriko«, se utrujeni vračali domov in si novih moči nabirali v različnih in številnih kulturnih in športnih društvih.

Mesto Ravne na Koroškem se ponaša z večstoletno jeklarsko tradicijo, saj tu že stoletja kuhajo jeklo, ga vlivajo, kujejo in valjajo. V zadnjem stoletju in pol

izdelujejo predvsem kvalitetna in plemenita jekla, ki so znana po vsem svetu. Ravne so se z rastjo železarne razvile v sodobno mesto in zato ni naključje, da namenljajo varovanju njene dediščine že več kot 50 let določeno pozornost, ki se v zadnjem desetletju še stopnjuje.

Posvet kot del projekta Slovenska pot kulture železa

V okvir varovanja in promocije dediščine železarske in jeklarske industrije na Koroškem in v Sloveniji sodi tudi mednarodni strokovni posvet **Med železom in kulturo, naša dediščina, naša pot**, ki sta ga v prvih dneh oktobra 2006 na Ravnah na Koroškem organizirala Koroški pokrajinski muzej Enota Ravne na Koroškem in Občina Ravne na Koroškem ob

**Ambient
železarske
zbirke na
Ravnah
je bil
javnosti
predstavljen
28. 10. 2005 –
dr. Sonja Ifko
je
razložila
načrtovano
postavitev.**

(Foto:
Andreja
Čibron - Kodrin)

podpori Ministrstva za kulturo RS in Metala Ravne, d. o. o. Posvet je del projekta oziroma gibanja Slovenska pot kulture železa, zasnovanega leta 2003, ko so se povezali tisti slovenski regionalni muzeji, ki že varujejo in predstavljajo dediščino železa in železarstva v Sloveniji. Iniciativni sestanek za pridružitve gibanju **Evropska pot kulture železa** je na pobudo Gorazda Tratnika in Janeza Kovača, ki sta se leta 2003 udeležila mednarodne konference o možnostih razširitve gibanja »European Route of Iron Culture« v Miškolcu na Madžarskem, sklical župan Občine Ravne na Koroškem. Na podlagi skupnega interesa za oblikovanje slovenskega dela gibanja smo oblikovali iniciativni odbor Slovenske poti kulture železa, ki mu predseduje Maksimilijan Večko, kot koordinator projekta pa sodeluje Koroški pokrajinski muzej, Enota Ravne na Koroškem. Z mednarodnimi člani in odbori gibanja vključenih držav koordinira Janez Kovač. Cilji projekta so varovanje in promocija kulture železa, vključitev dediščine v turistično ponudbo in oblikovanje tematske poti v Sloveniji, ki povezuje središča s tradicijo izdelovanja železa in jekla, ter pridružitve Evropski poti železa.

Mednarodni strokovni posvet **Med železom in kulturo** je 5. oktobra 2006 potekal v ambientu Gradu Ravne, v galeriji, kjer je na predvečer posveta fotografije iz jugoslovanskih železarn z motivi železarjev, strojev in izdelkov javnosti predstavil Tihomir Pinter. Tako je bila tudi vizualna podoba v prostoru vsebinsko vezana na temo posveta, na katerem so izkušnje varovanja železarske in tehniške dediščine v okviru prvega tematskega sklopa z naslovom **Varovanje industrijske/železarske kulturne dediščine** predstavili referenti iz Avstrije, Madžarske in Srbije, nato so bile predstavljene izkušnje varovanja tehniške dediščine v Kataloniji, temu pa so sledili prispevki o varovanju dediščine železa v Sloveniji. V drugem tematskem sklopu **Živeti z železom** pa so referenti predstavili nova spoznanja o dediščini železa ob arheoloških izkopavanjih ter iz zgodovine slovenskih železarn in o življenju zaposlenih.

Območja industrijske dediščine so lahko nosilci novega razvoja

Že pred strokovnim posvetom so bili zbrani povzetki referatov, med njimi na tem mestu predstavljam povzetek **doc. dr. Sonje Ifko z Univerze v Ljubljani, Fakultete za arhitekturo**, ki je v uvodnem delu poudarila, da je ob varovanju dediščine industrializacije treba izpostaviti njene glavne značilnosti, ki ključno sooblikujejo varstvene procese. Gre za območja velikih dimenzij in kompleksnih struktur, kjer ni mogoče le ohraniti historičnega, ampak usklajevati obstoječe in novo.

Oblikovanje varstvenih pristopov se je od prvih varstvenih akcij sredi petdesetih let prejšnjega stoletja do danes razvilo v enega najvitalnejših področij varovanja dediščine, ki se vse bolj intenzivno razvija

tudi v našem prostoru. Začetki razvoja segajo v Veliko Britanijo, natančneje v Birmingham, kjer se je Michael Rix z Univerze v Birminghamu s skupino somišljenikov boril za ohranitev spomenikov industrijske revolucije v Black Countryju. Leta 1955 je v reviji *The Amateur Historian* objavil članek z naslovom *Industrial Archaeology*. S tem je oblikoval termin, ki je postal označevalec dediščine industrializacije in celo širše, označevalec dediščine celotnega tehnološkega razvoja. V začetku šestdesetih let se je tudi drugod po svetu pojavljalo vedno več primerov opuščanja in prestrukturiranja industrijskih območij in posameznikov, ki so izpostavljali problematiko varovanja dediščine industrializacije. Javnost, uradna konservatorska politika, pa tudi sama industrija v opisanem obdobju industrijske dediščine še niso razumeli kot del kulturne tradicije. Rečemo lahko, da se je odnos do industrijske dediščine kot kulturne kategorije izoblikoval šele v osemdesetih letih dvajsetega stoletja.

Razvoj industrijske arheologije je do sredine devetdesetih let prejšnjega stoletja razvil dva konceptna pristopa. Prvi se je razvil v angleškem oziroma anglosaksonskem prostoru, drugega opredeljujejo strokovnjaki kot skandinavskega, ker je bil razvit pretežno na Švedskem. V Veliki Britaniji, kjer se je industrijska arheologija pojavila najprej, so se izrazito usmerili v preučevanje materialnih ostankov. Razvili so natančen sistem evidentiranja in dokumentiranja. Švedski pristop je zastavljen interdisciplinarno, vključuje pa široko paleto raziskovalnih disciplin. Širi se na raziskovanje zgodovine dela z močnejšim socialnopolitičnim fokusom in tako izpostavi kot središče raziskovanja človeka. Strokovna javnost daje skandinavskemu pristopu večjo veljavo, saj poskuša zajeti vse razsežnosti industrializacije. Angleški pristop je spoznan predvsem kot del interdisciplinarnega postopka, usmerjen v raziskovanje materialnih ostalin dediščine industrializacije.

Pri varovanju industrijske dediščine v konkretnih razmerah procesov prestrukturiranja, kjer dediščino neposredno ogrožajo pritiski kapitala, je treba zagotoviti njeno ohranjanje tako, da bo njena pričevalnost neokrnjena in hkrati prilagojena novim razmeram, v katerih se je znašla. To je najtežje in velikokrat, kljub vloženi energiji, nedoseženo. Predstavitev problematike najlažje osvetlimo skozi primere in izkušnje, ki kažejo možnosti območij industrijske dediščine ne le kot varuhov dediščine, ampak predvsem kot nosilcev novega razvoja, katerih največja prednost je prav ohranena dediščina. Omeniti velja vsaj nekatere: območje Ironbridge iz Velike Britanije, kompleksa Zeche Zollverin iz Essna in Alte Völklinger Hütte, oba iz Nemčije, ki so med najuspešnejšimi v svetu in zato tisti vir informacij, ki nam lahko pomagata snovati uspešne primere tudi v našem okolju.

Primeri varovanja železarske kulturne dediščine

Prof. dr. Gerhard Sperl je o začetkih in razvoju Štajerske železne poti zapisal, da se je ideja predstavljanja zgodovine in kulture železarstva na območju med Leobnom na reki Muri in Hieflaom ob reki Enns, osrednjem območju Štajerske železne poti, pričela leta 1978, ko je Avstrijsko montanistično zgodovinsko društvo začelo s prvim simpozijem v Vordenbergu. Karta Vordenberga se je kasneje povečala na celotno območje, kjer so skoncentrirani spomeniki za zgodovino tehnologije in kulturo železa. Delovni krožek – Štajerska železna pot je bil osnovan leta 1981, še danes obstoječe Društvo Štajerska železna pot pa leta 1986. Sedež društva je v Eisenerzu, kjer so leta 1984 organizirali pokrajinsko razstavo **Ruda in železo v Zeleni Marki**, ki jo je obiskalo več kot 100.000 ljudi. Med tem časom sestavlja Društvo Štajerska železna pot 19 članic, skupnosti vzdolž Železne poti od Niklasdorfa do Altenmarkta in Gusswerka. Skupina organizira vodene obiske k drugim turističnim uradom. Sodelujejo tudi z drugimi zgodovinskimi železarskimi območji v Gornji Avstriji – Zgornjeavstrijska železna pot in v Spodnji Avstriji – Kulturni park Železna cesta.

O razvoju železarske industrije na **Madžarskem**, kjer začetki metalurgije segajo v drugo polovico 19. stoletja, ko se je po letu 1867 začel pospešen razvoj, je govoril **Tibor Laár**. Železarstvo je omogočilo nadaljnji razvoj obrti, prometa in celotnega gospodarstva na področju Karpatske kotline ter dvig na evropsko raven. Vse do leta 1886 je bila ta gospodarska dejavnost na Madžarskem v popolnem razsulu in šele železarski kartelski sporazum je

omogočil njegov razvoj. Ker leta 1899 sporazuma niso podaljšali, je prišlo do krize v gospodarstvu, ki je trajala vse do leta 1902, ko so kartelski sporazum obnovili, kar je omogočilo uspešen razvoj železarstva vse do I. svetovne vojne. K temu je pripomogla tudi Mostogradnja pri Madžarski državni železnici, ki je v Karpatski kotlini zgradila več kot 40 mostov. Vpliv sporazuma železarskega kartela in hiter razvoj v tedanjem obdobju kažeta na to, da je sodelovanje med narodi pripomoglo k uspešnemu razvoju železarstva bolj kot posamezni poizkusi. Po I. svetovni vojni so imele države na tem območju možnost nadaljnega razvoja železarstva, vendar je pomanjkanje medsebojnega sodelovanja predstavljalo resno oviro na tej poti.

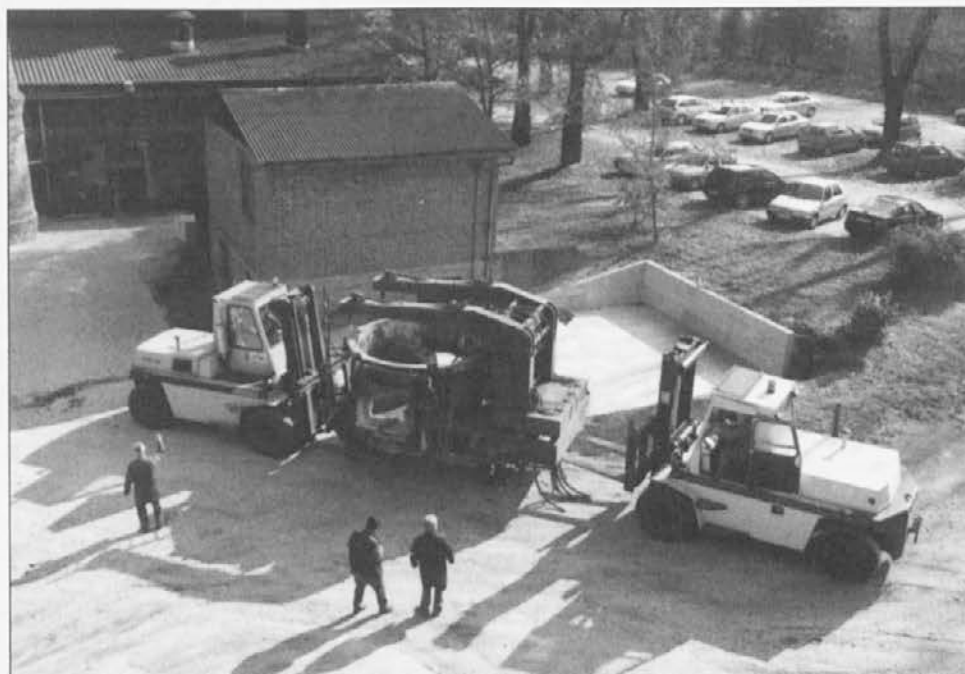
Prof. dr. Dragana Živković in prof. Nada Štrba sta zapisali, da imata na osrednjem Balkanu rudarstvo in metalurgija večstoletno tradicijo, ki je prepoznavna predvsem po pridobivanju in predelavi plemenitih in barvnih kovin. Prav tako ima v teh krajih dolgo tradicijo tudi metalurgija železa. Začetki metalurške aktivnosti, odkrite na lokaciji Hisar pri Leskovcu, segajo v 14. in 13. stoletje pred našim štetjem. Razvoj se je nadaljeval v obdobju Ilirov, Tračanov, Dačanov in Keltov ter v času Rimljanov in zgodnjega Bizanca. Slovani so obnovili metalurško dejavnost Rimljanov. Izjemno pomemben je razcvet v srednjem veku, zahvaljujoč takratni srbski oblasti.

Tudi pod turško oblastjo je proizvodnja železa na območju Srbije napredovala vse do 18. stoletja. Po njeni osamosvojitvi v 19. stoletju je država veliko vlagala v industrijski razvoj. Majdanpek je postal glavni topilniški center in surovinska baza kragujevske Livarne topov in delavnic za proizvodnjo streliva.

V začetku 20. stoletja je Srbija razvijala metalurgijo železa s pomočjo avstro-ogrškega

Na Ravnah nastaja muzej železarstva: na fotografiji prevoz pettonske EOP iz jeklarne II v muzejski kompleks 14. 10. 2005.

(Foto: Andreja Čibron - Kodrin)

kapitala, z izdajanjem koncesij za bogata rudišča v Vzhodni Srbiji in z zasebnim domačim kapitalom. Leta 1913 je inozemsko podjetje STEG s pomočjo zasebne srbske finančne podpore osnovalo SARTID – Srpsko akcionarsko rudarsko topioničko industrijsko društvo. Leta 1921 začno graditi prve tovarniške objekte v Smederevu. Od leta 1937 obnavljajo stare industrijske naprave – topilnico v Majdanpeku, v Smederevu pa gradijo nove: Siemens-Martinovo jeklarno, valjarno profilov, valjarno pločevine in pocinkovalnico. S tem je zaokrožen kovinsko-proizvodni tehnološki cikel od rude do gotovega (končnega) izdelka.

Po 2. svetovni vojni se je metalurgija železa na območju Srbije hitro razvijala. Zgrajen je bil Metalurški kombinat Smederevo. Leta 2003 je sledila privatizacija tega kombinata, ki danes posluje pod imenom US Steel Smederevo.

Irena Marušič iz Slovenskega tehniškega muzeja je predstavila varovanje industrijske dediščine v **Kataloniji**, ki je bila eno prvih in najbolj razvitih industrijskih območij v Evropi. Industrijska panoga je poleg jezika in kulture predstavljala v preteklosti enega izmed stebrov razvoja in obstoja Kataloncev. Igrala je izjemno pomembno vlogo, ne samo z gospodarskega in ekonomskega vidika, temveč tudi s kulturnega, z arhitekturnega in s socialnega vidika, in je del skupne katalonske identitete. Posledica tega je, da so na industrijsko dediščino ponosni in jo skušajo kar najbolje in celostno zaščititi. Gre za zaščito nepremične in premične dediščine, tako materialne kot tudi nematerialne.

V 80. letih prejšnjega stoletja je začel delovati sistem muzejev tehniške dediščine, ki danes vključuje 17 enot/muzejev. Glavni nosilec in koordinator tega projekta je nacionalni muzej znanosti in tehnike (Museu de la Ciencia i de la Técnica de Catalunya), ki ima sedež v Terrasi, v neposredni bližini Barcelone. Drugi muzeji so raztreseni po celi deželi in imajo različen status (nacionalni, regionalni, lokalni, zasebni). Razlikujejo se tudi po velikosti, številu zaposlenih, številu obiskovalcev in finančnih virih. Skupna točka je vsebina. Njihovo poslanstvo je varovanje bogate tehniške dediščine, v večini primerov in situ. Kar pomeni, da so vsi muzeji nekdanje tovarne ali manjši obrati. Pokrivajo področja od usjarstva do tekstila, rudarstva, mlinarstva, papirništva, transporta, vključena je tudi nekdanja cementarna. Bistvo in namen sistema je skupna promocija muzejev, posledično pa strokovno ohranjanje tehniške dediščine, vključno s tipično arhitekturo. Sistem je zasnovan na prostovoljni bazi, vsak član/muzej pa mora poleg strokovnih kriterijev sprejeti določene pogoje: poenotena celostna podoba, skupno pojavljanje v medijih, skupna promocija. Nacionalni muzej iz rednih sredstev in s pomočjo ministrstva za kulturo ter sponzorjev financira večino stroškov popularizacije, založništva in pedagoških programov. Pomembno je sodelovanje in usklajen program med muzeji na eni strani ter muzeji in lokalnimi skupnostmi na drugi strani.

Sistem so pred nekaj leti nadgradili z uvedbo Techno ticketa, ki obiskovalcem teh muzejev omogoča določene ugodnosti.

Kot primer dobre prakse je vsekakor ustrezen za prenos v naš prostor. Pri Skupnosti muzejev Slovenije je bila leta 2001 ustanovljena Sekcija za tehniško dediščino, ki pod svojim okriljem združuje muzeje in zbirke tehniške dediščine v Sloveniji. Projekt je zastavljen, potrebna pa je nadgradnja, ki bo širši javnosti pokazala in dokazala, da je tovrstno dediščino treba ohraniti, dokler jo še lahko.

Zanimivemu referatu z naslovom Tehnološki razvoj metalurgije železa in jekla prof. dr. Jakoba Lamuta z Naravoslovno tehniške fakultete Ljubljana je sledil prispevek mag. Karle Oder iz Koroškega pokrajinskega muzeja, Enote Ravne na Koroškem, ki je predstavila Slovensko pot kulture železa. Iz Muzeja novejših zgodovine Celje je Iris Zakošek predstavila Stalno razstavo železarstva v Štorah, Irena Lačen Benedičič iz Gornjesavskega muzeja Jesenice pa dediščino jeseniške stare Save. Iz Dolenjskega muzeja Novo mesto je Majda Pungerčar v referatu predstavila izdelke železarne na Dvoru.

V drugem delu posveta zgodovinski prispevki

V drugem tematskem sklopu **Živeti z železom** je po uvodniku Odrove, v katerem je opozorila na temo varnega dela v železarni, Borut Križ iz Dolenjskega muzeja Novo mesto predstavil referat z naslovom Cvinger pri Dolenjskih Toplicah – železarski center prvega tisočletja pr. n. št. Za njim pa je dr. Verena Vidrih Perko iz Gorenjskega muzeja Kranj govorila o železarstvu v antiki, Marija Ogrin, prav tako iz Gorenjskega muzeja, pa o železarstvu in rudarstvu Bohinja. Sledil je referat mag. Tadeja Brateta z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije v Ljubljani, ki je raziskoval in hodil po sledih neke sodne poravnave ali Železarna Štore v prvih začetkih. O življenju delavcev Auerspergove železarne na Dvoru je govoril dr. Matija Žargi iz Narodnega muzeja Slovenije, zaključni referat z naslovom Industrijska zadruga v Kropi – njen pomen v gospodarski zgodovini 20. stoletja in zadruga vizija razvoja Kroke je predstavila Saša Florjančič iz muzeja v Kropi.

K varovanju in promociji kulturne dediščine sodi tudi oblikovanje in postavitve novih muzejskih zbirk. Ob železarski zbirki v Štorah, odprti leta 2004, nastajata na delu lokacije bivše železarne na Ravnah na Koroškem, v stavbah, ki so od leta 1994 kulturni spomenik, muzej železarstva in tehniška zbirka. Leta 2002 je Metal Ravne, d. o. o., občini za namen muzejske prezentacije predal tri objekte na lokaciji znotraj gospodarskega območja, in sicer štauharijo ali krčilno kovačnico, perzonal in pritlično stavbo nekdanjega laboratorija. Zato se je posvet zaključil z ogledom urejanja stalne postavitve v krčilni kovačnici in s predstavitev projekta muzejske postavitve železarske oziroma tehniške zbirke, ki pomeni tudi popestritev turistične ponudbe na Koroškem.

Strokovni posvet Slovenskega etnološkega društva

ETNOLOGIJA IN REGIJE: KOROŠKA¹

Mag. Karla Oder

Konec oktobra 2006 je na Ravnah na Koroškem Slovensko etnološko društvo v sodelovanju s Koroškim pokrajinskim muzejem in ob podpori Ministrstva za kulturo Republike Slovenije ter Občine Ravne na Koroškem pripravilo strokovni posvet z naslovom Etnologija in regije, s katerim je posebno pozornost namenilo Koroški. V štirih tematskih sklopih je sodelovalo 16 referentov, ki so razpravljali o Koroški, zasebnih zbirkah zbirateljev, kulturni dediščini in turizmu ter kulturni dediščini kot identiteti regije.

Po pozdravnih nagovorih je učenka OŠ Neznanih talcev Dravograd **Sandra Burja** prebrala zmagovalni spis *Koroška, moj dom*, izbran na literarnem natečaju, ki ga je vodila **Liljana Suhodolčan**.

Kako in koliko je kulturna dediščina z območja dvanajstih koroških občin vključena v razvojno strategijo Koroške regije, je predstavil **mag. Ivan Plevnik** iz Regionalne razvojne agencije za Koroško, ki je izdelala Razvojno strategijo Koroške regije za obdobje 2007–2013. V njej je v teh letih namenjena precejšnja pozornost razvoju turizma in izgradnji turistične infrastrukture. Prav kulturna dediščina pa je eden izmed ključnih elementov turistične ponudbe in infrastrukture, zato je v programu dan poseben poudarek varovanju in prezentaciji kulturne dediščine, ki omogoča oblikovati atraktivno in prepoznavno turistično ponudbo.

Marija Lah iz Turističnoinformativnega centra Slovenj Gradec je predstavila vključenost kulturne dediščine Mežiške, Mislinjske in Dravske doline v turistično ponudbo in pri tem izpostavila posamezne kulturne spomenike ter muzejske zbirke. **Margareta Jukič** je kot soavtorica Biografskega leksikona občine Prevalje poudarila pomen raziskovanja ustvarjalnosti ljudi v domačem okolju, kot tudi tistih, ki so od tu odšli v svet. Spoznavanje in poznavanje osebne zgodovine in življenjskih zgodb posameznikov skozi stoletja je zanimiva oblika razkrivanja identitete določenega prostora.

Prof. dr. Janez Bogataj z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo je predstavil vpliv bienalne razstave domače in umetnostne obrti na razvoj rokodelstva na Koroškem. Razstava je v treh desetletjih doživljala pestro vsebinsko, konceptualno

preoblikovanje in je odražala tudi družbeno-gospodarske razmere v povezavi z vrednotenjem domačih in umetnostnih obrti v dveh družbenih ureditvah. Etnološka veda je bila pri sooblikovanju razstave navzoča od začetkov, najprej bolj kot strokovni »servis«, pozneje pa vedno bolj tudi kot sooblikovalka strateških usmeritev in inovacij. Med take lahko štejemo npr. sistem za vrednotenje in ocenjevanje izdelkov domačih in umetnostnih obrti ter prizadevanja za terminološko poenotenje, dokumentacijo idr.

Zasebne zbirke zbirateljev

V drugem tematskem sklopu, Zasebne zbirke zbirateljev, je najprej **Tita Porenta** predstavila Stanje in vizije zasebnega zbirateljstva na Slovenskem, kot izhajajo iz projekta Evidentiranje oz. terenska topografija etnoloških in sorodnih muzejskih zbirk, ki se hranijo zunaj pristojnih muzejev na slovenskem etničnem ozemlju. Projekt je v letih 2004 in 2005 izvajalo Slovensko etnološko društvo v sodelovanju s Slovenskim etnografskim muzejem ter slovenskimi pokrajinskimi, specialnimi in medobčinskimi muzeji s finančno podporo Ministrstva za kulturo Republike Slovenije. V okviru tega projekta so v Koroškem pokrajinskem muzeju zbrali že v preteklih letih evidentirane posamezne zbirke zbirateljev in evidentirali še nove, tako da je končni seznam obsegal 16 zbirk na območju dvanajstih koroških občin, o čemer je govorila **Brigita Rajšter**, ki je sodelovala pri projektu.

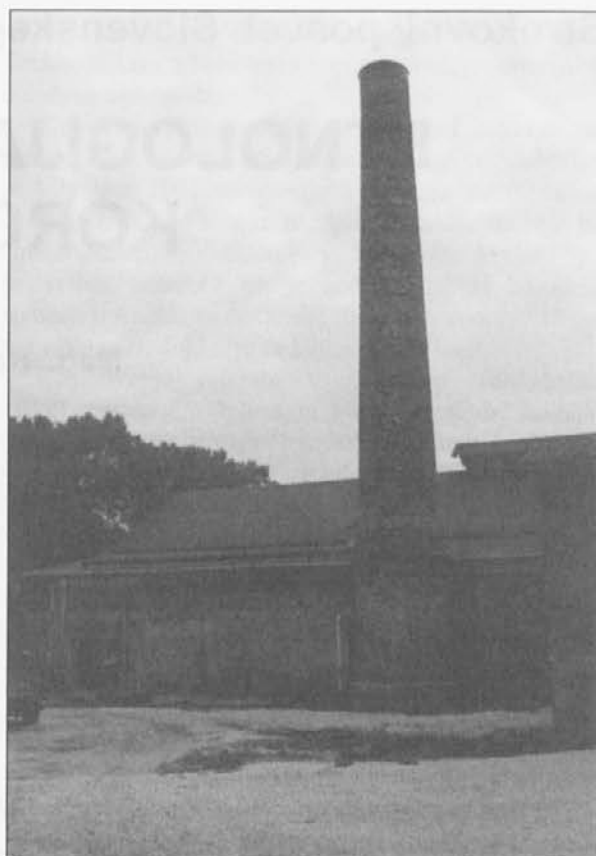
Kulturna dediščina in turizem

V okviru tematskega sklopa Kulturna dediščina in turizem smo slišali štiri referate. O vključevanju rudarske dediščine Rudnika svinca in cinka v Mežici v

turistično ponudbo je na primeru Podzemlja Pece, turističnega rudnika in muzeja v Mežici, govoril **Tadej Pungartnik, Rajšterjeva** pa je analizirala Cesto mošta kot turistični »produkt«, ki so ga zasnovali leta 2000 kot tematsko turistično pot na širšem območju Šentanela in Strojne v občinah Prevalje in Ravne na Koroškem. Ugotavlja, da je projekt v smislu turistične ponudbe premalo zaživel, da pa so kljub temu vidni pozitivni rezultati, saj se je izboljšala kakovost mošta, razvile pa so se tudi nove družabne dejavnosti. **Natalija Planinc** je skozi delo društva Anbot iz Pirana, ki mu je vodilo priprava zanimivih dogodkov za domačine, s katerimi vzpostavijo pozitiven odnos, da se ti »imajo preprosto fajn« in zato povabijo tudi druge, predstavila načine povezovanja prireditev s kulturno dediščino. Pri tem društvo sodeluje s posameznimi strokovnjaki, ki imajo vlogo strokovnih mentorjev in bdijo nad njihovim delom. O muzejski trgovini kot vrsti promocije kulturne dediščine je govorila **Polona Rigler Grm** iz Miklove hiše v Ribnici.

Kulturna dediščina kot identiteta

V zadnjem tematskem sklopu Kulturna dediščina kot identiteta je sodelovalo šest referentov. **Karla Oder** je predstavila pomen kulturne dediščine Koroške za regijo in pri tem izpostavila industrijsko, še posebno železarsko dediščino. Železarstvo oziroma jeklarska industrija ima tukaj 400-letno tradicijo. Fužine so obratovali v Črni, Mežici in na Ravnah na Koroškem, kjer je po drugi svetovni vojni vzevela jeklarna. V 19. stoletju so na Prevaljah med prvimi izdelovali železniške tirnice, v Mislinji je imel železarske obrate baron Žiga Zois, na Muti pa je delovala železolivarna. Koroška je tako prepoznavna po industrijski dediščini, njeno varovanje v prihodnje pa je povezano z nastajanjem muzeja železarstva na delu lokacije bivše Železarne Ravne. Nastajajoči muzej je ob bogati in izjemni kulturni dediščini ter številnih muzejskih zbirkah eden ključnih projektov varovanja industrijske dediščine na območju koroških občin. Za Koroško pokrajino je značilna tudi obmejnost, zaradi katere se je razvilo čezmejno sodelovanje, ki ima najdaljšo tradicijo, 40 let, v pevski reviji od Pliberka do Traberka. Med zadnjimi čezmejnimi projekti na področju kulturne dediščine pa je projekt Občine Prevalje in Mestne občine Pliberk Po poteh koroške kulturne dediščine. Na Prevalje pa sega zamisel o Bralni znački, gibanju, »ki je danes gotovo slovenska kulturna znamenitost in organizacijska posebnost, ki gradi na tradiciji in vedno dodaja svežino in utrip sodobnosti ter zajema vso Slovenijo, dogaja pa se tudi med slovenskimi otroki v zamejstvu in po svetu,« je v zloženki ob 45-letnici zapisala Greta Jukič.

V štauhariji nastaja muzej železarstva na Koroškem.

(Foto: Andreja Čibron - Kodrin)

Referat **dr. Brede Čebulj Sajko** o pripadnosti izvorni regiji v življenju izseljencev temelji na rezultatih dolgoletnega raziskovanja in kontinuiranega spremljanja načina življenja avstralskih Slovencev, v katerem se je prav pripadnost izseljencev prve generacije svoji izvorni regiji izkazala za odločilen element v ohranjanju njihove etnične identitete. Vodilo referata **Mojce Terčelj Otorepec** je bila Učno sprehajalna pot Rača kot primer povezovanja regionalnih identitet v pomenu naravne in kulturne dediščine na območju Moravske doline. **Alenka Černelič Krošelj** je svoj prispevek naslovlila Dolenjska in Posavje kot »dežela cvička« in v njem predstavila »zgodbo« o sooblikovanju ene izmed regionalnih identitet, ki jo v statističnih regijah JV Slovenija in Spodnje Posavje definira vinska kultura oziroma vino »cviček«. **Adela Ramovš** je govorila o objektih kulturne dediščine kot povezovalnih elementih na lokalni, regionalni in nacionalni ravni, **Zvezda Koželj** pa o Etnologiji, varstvu kulturne dediščine in regionalnem razvoju ter poudarila: »Dejstvo, da je osrednja naloga etnologa preučevanje kulture v najširšem smislu in hkrati načina življenja na ravni vsakdanjosti, še posebno obravnava nosilcev kulturnih pojavov, njihovih pomenov in družbene odmevnosti, nam nudi metodološko izhodišče za uveljavljanje etnološkega vidika pri vseh zvrsteh

kulturnih spomenikov in dediščine ter tudi podlago za aktivnejše sodelovanje pri interdisciplinarnem načrtovanju zavarovanih območij in vsega prostora.«

Po predavanjih še ekskurzija

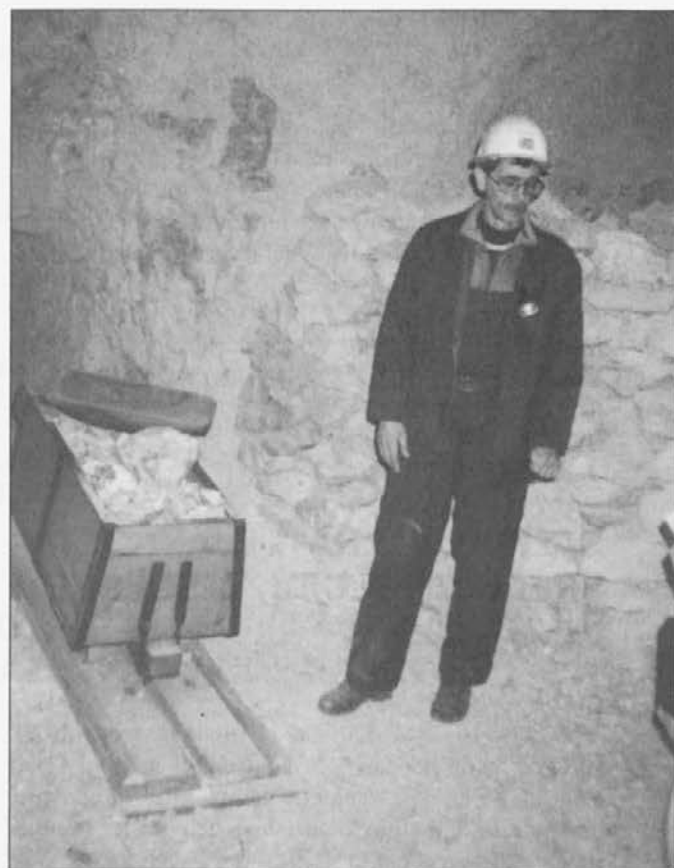
Udeleženci posveta smo si prvi dan v ravnem muzeju ogledali razstavo **Od vsakdanega do nedievnega**, avtorice **Liljane Suhodolčan**, ki je predstavila tekstil v zbirkah Koroškega pokrajinskega muzeja. Drugi dan druženja pa smo namenili »terenskemu delu« in si najprej ogledali del proizvodnega procesa v Metalu Ravne, d. o. o., kjer sta nas impresionirala kovaški stroj in stiskalnica. Nasproti kovačnice stoji krčilna kovačnica, imenovana tudi štauharija, kjer smo si ogledali nastajanje nove muzejske postavitve prikaza proizvodnje jekla, ki je del nastajajočega muzeja železarstva na Koroškem. Sledili so ogledi zasebnih zbirk zbirateljev in iz čisto delavskega in industrijskega okolja se je pot nadaljevala v kmečko okolje, v Polhov mlin v Šentanelški reki, kjer sta Marija in Franc Navršnik pognala mlinska kolesa in nas postregla z odličnim rženim kruhom iz krušne peči in sladkim moštom. Po ogledu mlina, kjer so razstavljeni predmeti, ki so

»ostali pri hiši«, nas je pot vodila skozi turistično vas Šentanel do kmetije Dvornik, kjer Damijan Smolak ureja Kmečki muzej, v katerem prevladujejo predmeti s kmetije, lepo število bogate zbirke pa je tudi od drugod. Dvornikovi pa ob zbirki kmečkega orodja in drugih predmetov iz vsakdanjega življenja obiskovalcem nudijo še mošt in žganje različnih vrst, mladi gospodar pa je sodeloval tudi v projektu Cesta mošta in v okviru študijskega krožka uči udeležence pletenja košar.

V Podgorju pri Slovenj Gradcu smo si v gostilni Bučinek ogledali spominski sobi slikarja Jožeta Tisnikarja in Ljube Prenner (1906–1977), pisateljice in priznane odvetnice. Avtorica prikaza življenja in dela Prennerjeve je Brigita Rajšter. V Slovenj Gradcu je prijazen čevljar Viktor Levovnik ohranil delavnico s stroji in potrebno opremo izpred pol stoletja in več, na policah pa so številni in različni čevlji. V kratko odmerjenem času nam je povedal svojo življenjsko zgodbo in razkril nekaj zanimivosti iz svojega dela. Sodelovanje s slovenjgraškim muzejem pa kaže tudi urejena izložba čevljarske delavnice.

Sokličeva zbirka v centru mesta Slovenj Gradec je najpomembnejša javna zasebna zbirka, nad katero ima strokovni nadzor Koroški pokrajinski muzej iz Slovenj Gradca. Jakob Soklič (1893–1972), mestni župnik, je že pred drugo svetovno vojno zbiral arheološke, umetnostnozgodovinske, etnološke in zgodovinske predmete ter s tem zasnoval današnji Sokličev muzej, izjemno bogato in dragoceno zbirko v mestu Slovenj Gradec.

Zaključek strokovne ekskurzije je potekal na Zagmajškovem travniku Gmajne nad Slovenj Gradcem, kjer zadnjih pet let v oktobru družina Kragelnik s širokim krogom prijateljev, staršev in vzgojiteljic iz koroških vrtcev zelo simpatično ohranja dediščino pripovedk o škratih, žal ženah, povodnem možu, divji jagi ... Posebej zanje vsako leto prvo soboto v oktobru na travniku zraste vas: hiške in bivališča škratov, ki jih iz koruzne in ržene slame, vej, praproti, smrekovih in koruznih storžev, buč ... zgradijo otroci skupaj s starši. Zelo prisrčno so v škratovi deželi sprejeli etnologe. Oblečeni v palčkova oblačila so nas vodili po svoji deželi, od hiške do hiške, kjer so palčki opravljali različna hišna dela: kuhali, prali, krpali nogavice itd. Na tej poti so nam prijazno postregli z mlekom in ajdovimi žganci. Zvoki harmonike in pečeni kostanj pa so ustvarili neponovljivo vzdušje skupnega petja in veselja.

Podzemlje Pece: vodič predstavlja "švapl".

(Foto: Stanko Mihev)

Opomba:

¹ Poročilo bo objavljeno tudi v Glasniku Slovenskega etnološkega društva.

Povzetki raziskovalnih nalog

MLADI RAZISKOVALCI KOROŠKE SO TUDI LETOS PREUČEVALI RAZLIČNE TEME IN NAPISALI 25 RAZISKOVALNIH NALOG

GIBANJE MRK JE MED SREDNJEŠOLCI DOBRO SPREJETO

Marija Krajnc

Raziskovalno delo na šolah je priložnost, da spodbujamo radovednost mladih, razvijamo njihovo ambicioznost in ustvarjalnost. Je hkrati priložnost za oblikovanje kritičnega odnosa do znanstvenih metod in tudi do dosežkov znanosti. V procesu raziskovanja razvijamo sposobnosti prepoznavanja problemov, sposobnost razmišljanja o mogočih rešitvah in obstoju različnih rešitev. Pridobivamo znanja o človeku, naravi in tehniki.

Pomembno vlogo pri spodbujanju raziskovanja med mladimi in pri vzgoji mladih raziskovalcev imajo mentorji. Potrebna je veliko entuziazma, da pritegnejo mlade k raziskovanju in jih popeljejo skozi proces raziskovanja.

Gimnazija Ravne na Koroškem je že trinajsto leto nosilka gibanja »Mladi raziskovalci Koroške – MRK« in organizatorica regijskega tekmovanja za srednješolce. S tem smo vključeni v Gibanje znanost mladini, ki deluje na državni ravni.

V teh letih je bilo opravljenega že mnogo kakovostnega raziskovalnega dela. Prizadevamo si, da bi se v raziskovalno dejavnost vključilo čim več mladih iz vseh šol naše regije. Razvijati želimo raziskovalno dejavnost, ki bo aktualna in bo prispevala k spoznavanju in reševanju problemov v okolju. Mentorsko delo sloni na šolskih mentorjih, želimo pa pritegniti tudi zunanje mentorje. Za ohranjanje in

razvoj raziskovalne dejavnosti v našem okolju potrebujemo osnovna materialna sredstva. Mladi raziskovalci, ki izdelajo nalogo in jo uspešno zagovarjajo, so nagrajeni s knjižnimi nagradami. Za raziskovalce in njihove mentorje je organizirana nagradna ekskurzija.

ZAHVALJUJEMO SE VSEM OBČINAM KOROŠKE REGIJE, KI SOFINANCIRAJO GIBANJE »MLADI RAZISKOVALCI KOROŠKE« IN S TEM PODPIRAJO RAZISKOVALNO DEJAVNOST MLADIH.

RAZISKOVALNA DEJAVNOST SREDNJEŠOLCEV V ŠOLSLEM LETU 2005/06

V šolskem letu 2005/06 je dijakom srednjih šol koroške regije uspelo uspešno izdelati in zagovarjati petnajst nalog iz tehnike, psihologije, zgodovine, biologije, ekonomije in turizma, geografije, kemije, slovenskega jezika in književnosti ter sociologije. Vse naloge so bile pregledane in strokovno ocenjene.

Javna predstavitev raziskovalnih nalog srednješolcev je bila 20. aprila 2006 na Gimnaziji

Ravne na Koroškem. Hkrati je potekalo tudi ocenjevanje zagovora nalog.

Strokovna komisija za srednješolce je izrekla posebno pohvalo za aktualnost in izvirnost nalog s področja tehnike, ki pa se zaradi sistema tekmovanja v tem letu niso uvrstile na državno srečanje. Z drugih področij pa si je uvrstitev na državno srečanje prislužilo pet nalog. Avtorji teh nalog so 2. junija 2006 v Murski Soboti uspešno predstavili svoje raziskovalno delo in prejeli priznanja na državni ravni.

ZLATO PRIZNANJE

- **KAJA KOTNIK**, Gimnazija Ravne na Koroškem: **STALIŠČA SEDANJIH IN BIVŠIH DIJAKOV O GIMNAZIJI RAVNE NA KOROŠKEM**

Mentorici: Metka Čebulj, Marija Krajnc

- **SARA ERNOIČ, MIŠA JAVORNIK, ANIKA GRABEC**, Poklicna gostinska in lesarska šola Slovenj Gradec: **PO SLEDEH ANDEŠKIH V SLOVENJ GRADCU**

Mentorja: Roman Založnik, Mateja Gorišek

SREBRNO PRIZNANJE

- **ANJA ZALJUBERŠEK**, Poklicna in srednja ekonomska šola Slovenj Gradec: **ŽIVLJENJE OB TOPLICAH**

Mentorja: Marja Založnik, Danica Pušnik

BRONASTO PRIZNANJE

- **INES COKAN**, Gimnazija Ravne na Koroškem: **KLOŠARJI NA KOROŠKEM**

Mentorica: Renata Boštjan

- **MEDIHA TURSUNOVIČ, SUZANA DOBNIK**, Poklicna in srednja ekonomska šola Slovenj Gradec: **ALI KOROŠKO SONCE »GREJE« VSE ENAKO?**

Mentorja: Andrej Klobučar, Lidija Ajtnik

MLADI RAZISKOVALCI IN NJIHOVI MENTORJI SI ZA DOBRO OPRAVLJENO DELO ZASLUŽIJO ISKRENE ČESTITKE, VSI OCENJEVALCI NALOG IN ZAGOVOROV PA ISKRENO ZAHVALO ZA STROKOVNO POMOČ.

POVZETKI RAZISKOVALNIH NALOG

Avtorji nalog so zapisali povzetke svojih nalog, ki smo jih objavili v Zborniku »MRK« na Gimnaziji Ravne na Koroškem. Raziskovalne naloge hrani Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika. Povzemam kratke zapise raziskovalnih nalog, da lahko spoznamo raznolikost, izvirnost in aktualnost dijaškega raziskovanja.

1. PODROČJE: BIOLOGIJA

NARAVNA ODPORNOST – NAŠE BOGASTVO

Avtorice: Katarina Hlupič, Barbara Unuk in Katja Burjak, Poklicna gostinska in lesarska šola Slovenj Gradec

Mentorici: Simona Hudrap in Vanja Banfro

Kadar poskušajo mikrobi vdreti v naše telo, morajo premagati celo vrsto naravnih ovir med zunanjim okoljem in notranjostjo organizma.

Odpornost organizma proti okužbam imenujemo imunost. Umetno pridobljeno imunost pa dosežemo s cepljenjem.

Naloga opozarja na krepitev imunskega sistema. Izogibajmo se dejavnikom, ki slabšajo imunski sistem, in poskrbimo, da bomo odpornost izboljšali in s tem pripomogli k zdravju in kakovosti življenja.

Uživajmo čim več svežega sadja in zelenjave, predvsem bogatih z vitaminom C (kemijsko je to askorbinska kislina): agrumi, paprika, zelje ... Ta vitamin spada namreč med močne antioksidante in krepi naravno odpornost organizma na morebitne mikrobne okužbe. Moramo pa biti pozorni pri pripravi hrane, saj je vitamin C občutljiv na temperaturo (nad 40° C), dolgotrajno skladiščenje, kovine, svetlobo in na alkalije (pri kuhanju ne uporabljajmo jedilne sode).

2. PODROČJE: KEMIJA

DOMAČI KIS

Avtorica: Mateja Merkač, Gimnazija Ravne na Koroškem

Mentorica: Hedvika Popič

Raziskovalno nalogo sem pričela z zbiranjem literature, nato pa je sledilo terensko delo. V teoretičnem delu sem opisala raznolikost in zdravilno moč kisov ter postopke za pripravo in pridobivanje kisa. Z vzorci kisa (medeni kis, kis iz soka, kis iz sadnih tropin, zeliščni in industrijski kis) sem se preselila v kemijski laboratorij, kjer sem merila pH-vrednost kisa ter opravila nevtralizacijsko titracijo. Po opravljenih meritvah sem se lotila računanja koncentracije oksonijevih ionov ter mase in vsebnosti oetne kisline v posameznih vzorcih kisa. Rezultate sem prikazala v obliki tabel in grafov. V zadnjem delu naloge sem analizirala rezultate ter jih primerjala s hipotezami.

V raziskovalni nalogi sem ugotovila, da ima domači kis, pridelan na naraven način, veliko več zdravilnih učinkovin kot pridobljen z industrijsko fragmentacijo. Domači kis ima večjo kislost, vendar pa to ni pogoj za večjo vsebnost oetne kisline. Kislost pa je vsekakor odvisna od koncentracije oksonijevih

ionov, saj se z manjšanjem pH-vrednosti viša koncentracija le-teh.

3. PODROČJE: PSIHLOGIJA

STALIŠČA BIVŠIH IN SEDANJIH DIJAKOV O GIMNAZIJI RAVNE NA KOROŠKEM

Avtorica: Kaja Kotnik, Gimnazija Ravne na Koroškem

Mentorici: Metka Čebulj in Marija Krajnc

Avtorica predstavlja nalogo v svojem članku.

POMEN IN VLOGA PROJEKTNEGA UČENJA MLADIH

Avtorica: Ana Kukovič, Gimnazija Ravne na Koroškem

Mentorica: Metka Čebulj

Mladi se dandanes srečujejo z različnimi težavami, ki lahko zelo zaznamuje posameznikovo življenje. To so lahko šolska neuspešnost; težave z vrstniki, s profesorji, starši ...

Namen te naloge je ugotoviti in spoznati vlogo ter pomen projektnega učenja za mlajše odrasle. Ugotoviti, na katerih področjih se posameznik utrdi, kako se posamezniku spremeni življenje, in ugotoviti, ali je projektno učenje mlajših odraslih koristno za mladostnike.

V empiričnem delu sem s pomočjo ankete ugotovila, da se udeleženci projekta zavejo svojih težav in jih skušajo odpraviti. Po nekaj mesecih vključenosti v proces projektnega učenja so že vidni rezultati. Precej se jim zviša učna motivacija, zmožnost izdelave poklicnega oz. šolskega načrta, ustvarijo si nova prijateljstva, spoznajo drugi način učenja, ki ni podoben šolskemu ... Lahko potrdim, da je projektno učenje za mlajše odrasle zelo koristno in poučno, kar potrjujejo tako udeleženci kot mentorji.

VPLIV GLASBE NA POČUTJE

Avtorica: Anja Roger, Gimnazija Ravne na Koroškem

Mentorica: Metka Čebulj

Glasba je umetnost, ki sproža verigo različnih občutij. Različna glasba na vsakega posameznika vpliva drugače. S to raziskovalno nalogo sem želela ugotoviti, kako različne zvrsti glasbe vplivajo na počutje in katere zvrsti glasbe vprašani dijaki najraje poslušajo. V vzorec so bili vključeni dijaki tretjih in četrtil letnikov.

Z vprašalnikom sem ugotovila, da je najbolj poslušana glasbena zvrst rock. Dijaki ga poslušajo, ker

ritmi rocka pozitivno vplivajo na njihovo počutje. Dajejo jim občutek varnosti in jih navdihujejo z motivacijo. Ko so žalostni, raje poslušajo počasne ritme, v veselih trenutkih in času zaljubljenosti pa se držijo živahnih ritmov.

Raziskovanje glasbe je veliko pripomoglo k izboljšanju poznavanja glasbe v povezavi s posameznikovim počutjem.

4. PODROČJE: EKONOMIJA IN TURIZEM

PO SLEDEH ANDEŠKIH V SLOVENJ GRADCU

Avtorice: Anika Grabec, Miša Javornik, Sara Ernoič, Poklicna gostinska in lesarska šola Slovenj Gradec

Mentorja: Roman Založnik in Mateja Gorišek

V raziskovalni nalogi smo predstavile zaokroženo zgodbo o življenju in delu grofov Andechs-Meranskih ter mnoge sledi, ki so jih pustili na prostoru današnjega Slovenj Gradca v srednjem veku. Z nalogo smo želele ugotoviti, kakšna je prepoznavnost Slovenj Gradca v srednjem veku, hkrati pa preveriti možnosti za približanje tega obdobja in zapuščine Andeških domačinom in vsem obiskovalcem. Težišče teoretičnega dela naloge so opisi tega obdobja zgodovine Andechs-Meranskih ter opisi zapuščine le-teh. V glavnem delu so predstavljene analize anket in intervjuja. Naši rezultati se ujemajo z našo hipotezo. Tako domačini kot obiskovalci premalo poznajo obravnavano obdobje in vpliv lastnikov takratnega Slovenj Gradca, grofov Andeških, ter predvsem pomnike, ki so nam jih zapustili, zato so potrebna raznovrstna dejanja, da jim to približamo.

Kot nadgradnja naloge je turistični produkt, v katerem so zbrane vse naše ideje ter zamisli, ki bi jih lahko izvedli tudi praktično. V tem delu smo izdelali tudi sledi, z opisom kulturno-zgodovinskih spomenikov, in zloženko z naslovom "Po sledih Andeških", ki naj bi obiskovalcem omogočila, da bi čim lažje našli in prepoznali zapuščino Andeških v Slovenj Gradcu. Predlagale smo oblikovanje novega turističnega spominka, ki bi zaokrožil Andeško zgodbo.

5. PODROČJE: GEOGRAFIJA

ŽIVLJENJE OB TOPLICAH

Avtorica: Anja Zaljuberšek, Poklicna in srednja ekonomska šola Slovenj Gradec

Mentorici: Danica Pušnik in Marja Založnik

Zdravilišče oziroma hotel Vesna se nahaja v središču Topolšice in je moderno zdraviliško, turistično, rekreacijsko in gostinsko središče. Termalni izvir je bil v Topolšici znan že v 16. stoletju. Za javno uporabo so toplice odprli leta 1838, vendar je bil termalni izvir urejen šele šest desetletij kasneje. Tradicija moderno zasnovanega zdravilišča sega na začetek 20. stoletja, v leto 1905, ko se je pričelo strokovno vodeno fizikalno dietno zdravljenje. Hotel Vesna je bil dograjen leta 1984. Voda termalnega vreleca (32 °C) je primerna za zdravljenje bolezni hrbtenice in sklepov ter posledic poškodb in stanj po operacijah na gibalih. Voda je primerna za preventivne kure in rekreacijo. Zdraviliška ponudba obsega program aktivnega oddiha, antistresni program, klimatski program, počitniški program, vikend program, preventivni pregled, lepotalne programe in druge specializirane programe.

Anketirala sem 84 krajanov Topolšice, od tega malo manj kot polovico moških. Vsi anketiranci so stari nad 15 let.

Za raziskavo sem uporabila anketni vprašalnik ter izvedla intervju. V nalogi sem si zadala štiri cilje, in sicer kako vplivajo terme na razvoj kraja, ali anketiranci poznajo turistično ponudbo kraja, ali krajanje Topolšice izkoriščajo prvine in lepote kraja ter kako vpliva termalna voda na zdravje prebivalcev.

Hipoteze sem v celoti potrdila. Menim, da je zelo pomembno, da znamo ceniti naravno in kulturno dediščino kraja, jo ohranjamo in skrbimo za njo.

6. PODROČJE: SLOVENSKI JEZIK IN KNJIŽEVNOST

TRI (NE)ZNANE GRIMMOVE PRAVLJICE

Avtorica: Edina Džinić, Poklicna in srednja ekonomska šola Slovenj Gradec

Raziskovalci predstavljajo svoje delo strokovni komisiji in širši javnosti. Predstavitev mora biti zanimiva, jedrnata, strokovna in dovolj nazorna.

(Foto: arhiv MRK)

Mentorica: Alenka Helbl

V svoji raziskovalni nalogi sem se odločila raziskati tri (ne)znane Grimmove pravljice, in sicer Botra smrt, Šest labodov in Gospa Pehtra. Pravljice so tiste, ki lahko ljudi zblizujejo in jih delajo prijaznejše do samega sebe in okolice. Pravljice nas pomladijo, nas vrnejo v čas otroštva, ki je že davno za nami.

Za to temo sem se odločila, ker pravljic zadnje čase ljudje ne prebirajo toliko, kot so jih nekoč, in nanje je marsikdo že pozabil.

Odločila sem se, da predstavim tri manj znane pravljice bratov Grimm.

Pravljice sem raziskala po dveh metodah, in sicer:

- po Proppovi morfologiji pravljic in
- glede na vrednostne stalnice po Alenki Goljevšček.

Pri raziskovanju je zanimivo, katere funkcije in osebe se pojavljajo v teh treh pravljicah in v koliki meri najdemo vrednostne stalnice v posameznih pravljicah.

Na začetku naloge sem na kratko predstavila brata Grimm, zapisovalca oz. zbiralca pravljic v času nemške romantike.

7. PODROČJE: SOCIOLOGIJA

KLOŠARJI NA KOROŠKEM

Avtorica: Ines Cokan, Gimnazija Ravne na Koroškem

Mentorica: Renata Boštjan

Z raziskovalno nalogo Klošarji na Koroškem sem želela osvetliti problematiko brezdomcev na Koroškem z različnih plati. Sodelovala sem z organizacijami in institucijami, ki se ukvarjajo s klošarji in z brezdomci na Koroškem. Dokopala sem

se do zanimivih podatkov, ki kažejo na to, da kakršnih koli problemov s klošarji, s strani policije, zdravstvenih domov in centrov za socialno delo, skorajda ni.

Na Koroškem je klošarjev malo, le redki so v Slovenj Gradcu, kjer imajo tudi zavetišče. Drugje, z občasno izjemo Raven na Koroškem, klošarjev ni, tisti, ki pa so potencialni kandidati za klošarje in brezdomce, pa se ponavadi znajdejo in v zameno za hrano in prenočišče pomagajo na kmetijah.

Problematika na Koroškem še ni tako pereča, vendar se veliko intervjuvancev boji porasta, predvsem brezdomnih družin in mladih klošarjev zaradi finančne stiske in zasvojenosti z drogami.

8. PODROČJE: ZGODOVINA

ALI KOROŠKO SONCE »GREJE« VSE ENAKO?

Avtorici: Mediha Tursunović in Suzana Dobnik, Poklicna in srednja ekonomska šola Slovenj Gradec

Mentorja: Andrej Klobčar in Lidija Ajtnik

Ste se že kdaj vprašali, od kod so vsi ljudje okrog vas? Imate mogoče kakšnega prijatelja, ki je drugačne narodnosti kot vi, ki praznuje svoje praznike in ima svoje običaje? Pa vas to ne moti? Kako dobro ga poznate? Kako se počuti v družbi, ki ne ve veliko o njem? Ali so ga sprejeli takšnega, kot je?

Ker so takšna vprašanja dandanes vse bolj pogosta, sva se odločili, da poskusiva ugotoviti, kakšen odnos imajo koroški srednješolci do priseljencev.

V teoretičnem delu sva razložili osnovne pojme, povezane s selitvami in preseljevanjem. Na podlagi statističnih podatkov sva ugotovili, kako se je število priseljencev v Sloveniji spreminjalo v določenem obdobju. Za primerjavo pa sva poskušali ugotoviti, kdaj in kam se je izselilo največ ljudi iz Slovenije. V preteklosti so se ljudje selili večinoma zaradi izboljšanja življenjskih razmer. V življenju se selimo zaradi različnih vzrokov. Selimo se zaradi osebnih (poroka, izobraževanje, služba), verskih, političnih (vojno stanje) in drugih razlogov.

Kakšen odnos imajo koroški dijaki do priseljencev oziroma do njihovih potomcev (morebiti celo do sošolcev) in kakšen odnos imajo priseljenci do okolja, v katerem živijo, sva izvedeli na podlagi anketnih vprašalnikov. Omejili sva se na dijake srednjih šol na Koroškem. Ugotovili sva, da se dijaki do priseljencev in njihovih potomcev obnašajo pozitivno, da jih sprejemajo brez predsodkov. Pozanimali sva se tudi, kako se počutijo priseljenci v slovenskem okolju, kako živijo in kaj bi po njihovem pomagalo do izboljšanja odnosov.

Koroški dijaki so torej zelo strpni do priseljencev in njihovih potomcev, z njimi so v dobrih odnosih.

Njihova kultura jih ne moti, večini je celo všeč, da spoznajo nekaj novega.

Tudi priseljencev oziroma potomcev priseljencev v Sloveniji ne moti kaj posebnega in so večinoma zadovoljni s svojim življenjem.

OSAMOSVOJITVENA VOJNA ZA SLOVENIJO (2. del)

Avtor: Aljaž Verhovnik, Gimnazija Ravne na Koroškem

Mentor: Matjaž Burjak

Pri tej raziskovalni nalogi sem imel precej terenskega dela. Odpravil sem se na ogled karavel, nato sem si ogledal vojašnico Bukovje. Bil sem tudi v domu vojnih veteranov Mežiške doline. Opravil sem tri intervjuje. Prvega z majorjem Maksimiljanom Gorenškom, drugega z dr. Dragom Plešivčnikom ter tretjega z Ludvikom Kordežem. Izvedel sem tudi anketo med dijaki. Priznati moram, da so bili rezultati letošnje ankete precej boljši kot lani, ko sem izdelal prvi del raziskovalne naloge Osamosvojitvena vojna za Slovenijo. Obiskal sem tudi nekatere kmetije v okolici Raven na Koroškem, ki so med osamosvojitveno vojno skrivale orožje. Prijazni kmetje so mi povedali veliko o tistih dneh. Zanimiv pa je bil tudi obisk po karavlah v Dravski dolini. Obiskal sem karavle Kapunar, Brezni vrh, Brezovec in Kapla.

9. PODROČJE: TEHNIKA

ELEKTRONSKI JEDILNIK

Avtorja: Matej Mrakič in Simon Matavž, Srednja šola Ravne na Koroškem

Mentor: Matej Kupljen

Namen najine raziskovalne naloge je bil raziskati možnost uporabe elektronskih jedilnikov v gostinstvu. V ta namen sva uporabila vgrajeno napravo (embedded device), ki se bi nahajala na mizi v restavraciji. V raziskovalni nalogi sva izdelala prototip te naprave. Ima na dotik občutljiv zaslon, kjer je prikazan jedilnik. S to napravo bo lahko gost izbral zelene izdelke in po končani izbiri poslal naročilo prek omrežne povezave do računalniške blagajne pri natakarih, od blagajne nazaj pa naprava prejme račun, ki se izpiše na zaslonu. Vsak gost, ki naroči pijačo, pa ima tudi možnost izbire svoje glasbe. Tako lahko gost srka pijačo s prijatelji ter obenem posluša svojo najljubšo pesem. Z uporabo elektronskega jedilnika bi bila prihranjena pot natakarku, hkrati pa bo tudi avtomatizirano delo z blagajno, saj natakarku ne bo treba vnašati zelenih izdelkov v blagajno. Aplikacija se lahko še razširi in omogoča komunikacijo z glavno knjigo podjetja in se tako avtomatizira vodenje zaloga. Aplikacija je zasnovana na arhitekturi odjemalec/strežnik (client/server), pri tem elektronski

Zadnji septembrski dan smo raziskovalci in njihovi mentorji na nagradni ekskurziji doživeli Benetke in Beneško laguno v toplem sončnem vremenu.

(Foto:arhiv MRK)

jedilnik deluje v vlogi odjemalca, blagajna pa v vlogi strežnika.

Celoten sistem se lahko razširi tudi na druga področja, kot je na primer predvajanje reklam na elektronskih jedilnikih.

PREDELAVA AVTOMOBILA NA AVTOPLIN KOT ALTERNATIVNO POGONSKO GORIVO

Avtor: Mihael Ambrož, Gimnazija Ravne na Koroškem

Mentorja: Hedvika Popič in Bogdan Zupančič

Za raziskovalno nalogo sem se odločil z namenom, da se poglobim v temo Predelava avtomobila na avtoplin kot alternativno gorivo. Spremljal sem tri vidike predelave: ekološki, mehanski in ekonomski vidik. Rezultati meritev so pokazali, da predelava avtomobila na avtoplin zelo ugodno vpliva na zmanjšanje onesnaževanja okolja. Pri vožnji na avtoplin ni mogoče zaznati nobenih pomanjkljivosti v primerjavi z vožnjo na bencin, kar so potrdile tudi meritve. Ekonomsko je investicija upravičena, saj je vožnja na plin skoraj pol cenejša kot na bencin.

NOSILNOST KRČNEGA NASEDA V ODVISNOSTI OD NADMERE

Avtor: Matjaž Ferk, Srednja šola Ravne na Koroškem

Mentor: Vinko Močilnik

Namen naloge je ugotoviti, kakšna so odstopanja izmerjenih rezultatov krčnega naseda od analitičnih preračunov in zakaj sploh pride do teh razlik. Naloga je precej zanimiva in raznolika, prav zaradi tega pa

sem se odločil, da jo predstavim na čim bolj preprost in zanimiv način. Prišel sem do zanimivih rezultatov, ki jih na začetku nisem pričakoval. Presenetilo me je, kako močni so krčni nasedi oz. kako veliko nosilnost imajo. Samo delo in raziskovanje je bilo zelo zanimivo, saj je bilo treba izdelati vse preizkušance (pesta in gredi), jih sestaviti in preizkusiti in izmeriti nosilnost posameznih krčnih nasedov z različnimi nadmerami. Vse te rezultate sem primerjal z vsemi analitičnimi rezultati in tako prišel do ugotovitve, da so krčni nasedi izjemno uporabni, saj dobro prenašajo sunkovite obremenitve in hkrati tudi sile v aksialni smeri. Slabost krčnih nasedov pa je precej draga izdelava, saj morata biti pesto in gred na spojnih mestih obdelana zelo natančno, za takšno obdelavo pa je potrebna nekoliko več časa.

IZRAČUN DINAMIČNIH SIL NA VOZIČEK ELAN

Avtor: Aleš Ločnikar, Srednja šola Ravne na Koroškem

Mentor: Vinko Močilnik

Raziskovalna naloga obravnava izračun in tudi izračunava dinamične sile na konstrukcijo vozička ELAN. Te sile so prisotne med nagibanjem naprave v levo in desno smer, kar zahteva tehnološki proces laminiranja kalupov jaht v podjetju ELAN Begunje.

Poudarek raziskovalne naloge je na izračunu sil, ki je zelo kompleksen in je zahteval poznavanje fizike, matematike, računalništva in seveda strojništva. Taka raziskovalna naloga je zato odlično učno gradivo na vseh teh področjih. Sam sem ob reševanju vseh problemov usvojil zelo veliko dodatnega znanja, ki ga ob običajnem šolanju na teh področjih ne bi. Sploh pa je pridobljeno znanje zelo uporabno pri nadaljnjem šolanju na fakultetah in tudi v strojniškem poklicu.

RAZISKUJEJO TUDI OSNOVNOŠOLCI

Veronika Kotnik

Med osnovnimi šolami na Koroškem že kar nekaj let živi tudi raziskovalno delo. V okviru gibanja **Znanost mladini je naša šola, Osnovna šola Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem, v sodelovanju z Gimnazijo Ravne nosilka gibanja Mladi raziskovalci Koroške za osnovne šole. Koordinatorica je Veronika KOTNIK, prof.**

Novembra pošljemo na vse šole na Koroškem razpis in mlade vzpodbudimo k drugačnemu načinu razmišljanja in dela, k raziskovalnemu delu. Ocenjevanje in recenzije raziskovalnih nalog opravljajo učitelji z naše šole, ravenske gimnazije in po potrebi tudi zunanji sodelavci.

Regijska srečanja mladih raziskovalcev in predstavitve nalog so vsako leto konec aprila.

Za vse mlade raziskovalce in njihove mentorje iz osnovnih in srednjih šol organiziramo vsako leto v jeseni enodnevno ekskurzijo.

ZVEZA ZA TEHNIČNO KULTURO SLOVENIJE
GIBANJE ZNANOST MLADINI

PREGLED SREČANJ MLADIH RAZISKOVALCEV OSNOVNOŠOLCEV V LETIH 2001–2005

PRVO SREČANJE: šolsko leto 2000/2001 na Gimnaziji Ravne: 6 nalog, 10 učencev, 2 šoli

DRUGO SREČANJE: šolsko leto 2001/2002 na OŠ PV: 11 nalog, 24 učencev, 5 šol

TRETJE SREČANJE: šolsko leto 2002/2003: 16 nalog, 31 učencev, 7 šol

ČETRTO SREČANJE: šolsko leto 2003/2004: 8 nalog, 13 učencev, 3 šole

PETO SREČANJE: šolsko leto 2004/2005: 7 nalog, 11 učencev, 4 šole

Značilnosti:

- Zelo dobre naloge, vsako leto boljše.
- Zelo pomembna je vloga mentorja!
- POHVALE VREDNO: nadaljevanje dela.
- Upad, verjetno zaradi uvajanja devetletke?!, saj ima dober mentor OGROMNO DELA (osnovnošolci se šele uvajajo – seznanjajo z raziskovalnim delom).
- Vsaka raziskovalna naloga je dobra »dota« za vsakogar, ki se s takim delom spoprime.

Šola	2001	2002	2003	2004	2005	Skupaj
OŠ Prežihovega Voranca Ravne	/	4	4	4	2	14
OŠ Koroški jeklarji Ravne	5	1	1	/	2	9
OŠ Franja Goloba Prevalje	1	4	4	3	2	14
OŠ Mislinja	/	1	1	/	/	2
OŠ Šmartno pri SG	/	/	3	/	1	4
Brezno – Podvelka, podružnica Kapla	/	/	1	/	/	1
Prva OŠ Slovenj Gradec	/	1	/	1	/	2
Prebold	/	/	2	/	/	2
Skupaj	6	11	16	8	7	48

REZULTATI 6. SREČANJA MLADIH RAZISKOVALCEV OSNOVNOŠOLCEV KOROŠKE

V petek, 21. aprila 2006, smo na šoli uspešno pripravili in izvedli 6. srečanje mladih raziskovalcev osnovnošolcev Koroške. Ob predstavitev raziskovalnih nalog smo preživeli res prijetno popoldne. Na razpis se je prijavilo 13 nalog, dokončno pa je 14 mladim raziskovalcem iz 4 šol uspelo izdelati 10 nalog.

NALOGE, PRISPELE NA RAZPIS MRK OSNOVNIH ŠOL 2006, SO PREGLEDALI IN OCENILI:

- Lojze Kos, univ. dipl. sociolog, novinar RTV Slovenija
- Cvetka Kos, prof. SLO, OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem
- Karla Mithans Lamprecht, prof. ped. in psih., OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem
- Mag. Mirko Britovšek, prof. THV, FI in RAČ, OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem
- Vera Vušnik, učiteljica BIO in KEM, OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem
- Liljana Suhodolčan, etnologinja, Koroški pokrajinski muzej, Enota Ravne na Koroškem
- Mag. Simona Javornik, umetnostna zgodovinarica, Koroški pokrajinski muzej, Enota Ravne na Koroškem
- Mag. Karla Oder, etnologinja, Koroški pokrajinski muzej, Enota Ravne na Koroškem
- Hedvika Popič, prof. KEM, Gimnazija Ravne na Koroškem
- Matjaž Burjak, prof. ZGO, Gimnazija Ravne na Koroškem
- Renata Boštjan, prof. SOC, Gimnazija Ravne na Koroškem
- Miran Kodrin, prof. SLO, Gimnazija Ravne na Koroškem
- Peter Sekolonik, prof. FI, Gimnazija Ravne na Koroškem

Komisija v sestavi:

1. Veronika Kotnik, profesorica RP, OŠ Prežihovega Voranca Ravne
 2. Lojze Kos, univ. dipl. sociolog, RTV Slovenija
 3. Cvetka Kos, profesorica SLO, OŠ Prežihovega Voranca Ravne
 4. Marjeta Petrovič, učiteljica ZGO, ED, OŠ Prežihovega Voranca Ravne
 5. Vera Vušnik, učiteljica BIO, KEM, OŠ Prežihovega Voranca Ravne
- je pohvalila vse mlade raziskovalce.

Na državno srečanje se je uvrstilo šest nalog.

1. PODROČJE: ETNOLOGIJA

**Avtorja: Jasna Pirtovšek in Neža Sovinc
STARA OBLAČILA
Mentorici: Vesna Robnik in Franja Marzel
Šola: OŠ Mislinja**

V današnjem času se različne kulture posameznih narodov vse bolj izgubljajo v trendih nove, vsesplošne mode. Zaradi vse večjega vpliva velikih zahodnih narodov se moramo Slovenci še toliko bolj zavedati, kako zelo pomembno je ohranjati našo bogato kulturno dediščino.

Najina želja je bila, da obudiva pozabljeno preteklost oblačenja in jo predstaviva najinim sovrstnikom, saj se moda stalno spreminja in prehaja iz ene skrajnosti v drugo (kar je danes »in«, je lahko že jutri »out«). Oblačila in dodatki v različnih zgodovinskih, geografskih in družbenih razmerah sooblikujejo zunanji videz posameznika, njegov družbeni položaj in nenazadnje tudi njegov okus.

V nalogi sva v prvem delu opisali zgodovino ljudskih noš, v drugem pa obleke oziroma tip oblačil od leta 1900 dalje, značilnih za našo dolino. Pogovarjali sva se s starejšimi ljudmi, ki še hranijo oblačila ali fotografije, stare več kot 50 let, pomagale so nama tudi babice in učiteljica folklorne skupine. S pomočjo obdelanih fotografij, ohranjenih oblačil in z metodo spraševanja sva ugotovili, da so ljudje že v preteklosti dali veliko na estetiko oblačenja in kakovost materiala.

Po anketi, ki sva jo izvedli med sošolci, našimi starši in starimi starši, sva ugotovili naslednje:

- najini vrstniki dokaj dobro razumejo, kaj vse lahko pomeni pojem ljudsko oblačilo,
- zelo malo jih razume besedo »coklšuhi«,
- starši so vedeli, kdo se še danes obleče v stara oblačila,
- stari starši pa so o materialih, iz katerih so bile narejene obleke do 2. sv. vojne, vedeli veliko,
- večina anketiranih pa je poznala vsaj eno folklorno skupino, ki deluje na območju Mislinjske doline.

Predvsem stari starši so z žalostjo ugotavljali, da mladi veliko premalo vemo o tem, da so bila oblačila v preteklosti narejena iz zelo kakovostnih materialov in da so se oblačila delila na »pražnja« in delovna ali »horna – hodna«. S pomočjo fotografij pa sva prišli do zanimivega zaključka, da so se naši predniki v preteklosti radi lepo oblačili, pa ne samo za obisk nedeljskih maš, ampak tudi takrat, ko je bil čas košnje in spravila žita. Priznati pa morava tudi, da so bile predvsem ženske zelo spretnne pri zavezovanju rut.

In tako sva za konec oblikovali mnenje, da bomo svojo kulturno dediščino obdržali pri življenju le tako, če bomo veliko stikali po starih zaprašenih podstrešjih,

poiskali še živeče starejše občane in njihove spomine tudi zapisali.

**Avtorja: Matic Gumpot in Martin Konečnik
ŠEGE IN NAVADE V MISLINJI IN OKOLICI
Mentorici: Vesna Robnik in Franja Marzel
Šola: OŠ Mislinja**

Najina želja je, da obudiva pozabljeno preteklost in jo predstaviva sovrstnikom.

V nalogi sva v prvem delu opisala zgodovino običajev, nekaj sva jih tudi predstavila, v drugem pa sva opisala običaje, značilne za našo dolino. Pogovarjala sva se s starejšimi ljudmi, ki se še spominjajo starih običajev ali pa jih še vedno ohranjajo, hranijo več kot 50 let stare fotografije, pomagali so nama tudi babice in dedki s svojim pripovedovanjem. S pomočjo obledelih fotografij in metodo spraševanja sva ugotovila, da so se ljudje že v preteklosti znali na zanimiv način veseliti in družiti in niso bili tako obremenjeni z vsakdanom kot danes naši starši, pa tudi najina generacija.

Po anketi, katero sva izvedla med sošolci, našimi starši in starimi starši, sva ugotovila naslednje:

- najini vrstniki razumejo, kaj vse lahko pomeni pojem ljudski običaj,
- starši dobro poznajo običaje, ki so jih poznali njihovi starši,
- stari starši menijo, da je danes med domačini še vedno ohranjenih veliko običajev,
- večina anketiranih, tako mladih kakor starih, pa je

mnenja, da je dobro, da se običaji ohranijo za naš »mladi rod«.

Predvsem stari starši so z žalostjo ugotavljali, da mladi izredno malo vemo o tem, kako so se zabavali nekoč in si krajšali predvsem zimske večere.

Ugotovila sva, da bomo svojo kulturno dediščino obdržali pri življenju le tako, da bomo veliko stikali po starih zaprašenih podstrešjih, poiskali še živeče starejše občane in njihove spomine tudi zapisali.

Avtorji: Ana Mlačnik, Simon Rekanovič in Tjaša Pečnik

KAKO SO SE ZABAVALI NA FARI MED OBEMA SVETOVNIMA VOJNAMA (zlato priznanje)

Mentorica: Iva Potočnik

Šola: OŠ Franja Goloba Prevalje

V svoji nalogi smo odgovorili na vprašanje, kako so se zabavali na Fari med obema svetovnima vojnama. To vprašanje se je porajalo ob drugem: zakaj se na Fari rojeni in tam v mladosti živeči Farčani vsako leto srečujejo na Fari v gostilni Pri Krišanu.

Ugotovili smo, da je bila Fara kmečko-proletarska soseska, kjer so živeli predvsem kmetje, obrtniki, najemniki, na Prevaljah pa so se košatili purgarji – obrtniki, trgovci, uradniki, učiteljstvo ... Center orlovstva je bila Fara, center sokolovstva pa je bil na Prevaljah.

Na vsakem koncu današnjih Prevalj so se po svoje zabavali. V raziskovalni nalogi smo veliko izvedeli

Podoba Fare izpred nekaj let, pred obnovo stavbe nekdanje uprave Mohorjeve družbe

(Foto: Andreja Čibron - Kodrin)

predvsem o družabnem življenju na Fari, ne o delu, in da ljudi danes povezujejo predvsem spomini na druženje in zabavo. To je bil torej cilj naše naloge. Raziskovanje je pokazalo, da so naši sogovorniki srečno preživeli svojo mladost v številnih družinah. Med odraslimi in otroki so veljala stroga nenapisana pravila, ki so jih v glavnem vsi upoštevali, sicer je sledila kazen. Odrasli in otroci so se zabavali vsak na svoj način. Odraslim so gostilne pomenile predvsem kraj za družabna srečanja. V njih so prirejali pustovanja in svečerije, jegerbale, poroke, miklavževanje ... Le posamezniki s Fare so se udeležili zabav sokolskih Prevalj, zato smo knedlbal in balinanje, ki nista bila značilni zabavi Fare, sta pa zanimiva, kljub temu popisali.

Sogovorniki so pozabili na nekdanje težave in življenjske preizkušnje. Spominjajo se predvsem lepega: otroških iger doma, na paši in v šoli, družabnih prireditvev za odrasle, starih šeg in z njimi povezanih izštevank, pesmic, anekdot ...

Posebnost otroštva na Fari je bila, da so bili v igri trdno povezani otroci premožnejših in manj premožnih slojev. Sogovorniki se ne spominjajo ločevanja. Starejši so se otrokom posvečali in npr. ob petju, družabnih prireditvah zbirali otroke, ne glede na to, čigavi so bili.

Avtorici: Gabrijela Ikoč in Patricija Petrič
SPOMINI IZ OTROŠTVA – KAKO SMO ŽIVELI NA »PERZONALIH«

Mentorja: Alojz Pristavnik in Liljana Suhodolčan

Šola: OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem

Hkrati z razvojem železarstva v nekdanjem Guštanju na prehodu v 20. stoletje so se povečevale tudi stanovanjske potrebe za železarsko osebje – personal.

Ob tržanskih hišah in kmečkih gospodarskih poslopih starih guštanjskih družin so začeli graditi stanovanjske bloke z železarskimi stanovanji. Staro in novo se je začelo združevati in spreminjati videz kraja in kulturo njegovih ljudi.

Stanovalec blokov, ki jih opisujeva, je uspelo preživeti politične in socialne spremembe 20. stoletja. Pred 2. svetovno vojno sta bila ta bloka ena redkih delavskih blokov v Guštanju. Z raziskovanjem življenja sva želeli opozoriti na način življenja preprostih delavcev v našem kraju v preteklih letih. Neraziskanost življenja in socialnih razmer, skozi katere so se mukoma prebijali, je bil vzrok, da poskušava ohraniti bogato zgodovino našega kraja.

Spoznali sva, da sva z raziskavo odkrili le del zgodbe iz življenja v Guštanju in da se za zidovi perzonalov skriva še veliko življenjskih zgodb, ki so sooblikovale življenje našega kraja in njegovo preobrazbo.

2. PODROČJE: FIZIKA

Avtor: Vid Tancer

VPLIV UV-ŽARKOV NA LJUDI IN ZAŠČITA (bronasto priznanje)

Mentorja: Danijel Tancer in Breda Kravberger

Šola: OŠ Koroški jeklarji Ravne na Koroškem

Za testiranje absorpcije UV-žarkov v različnih materialih sem uporabljal senzorje za UV-A in UV-B žarke Vernier. Meril sem samo prepustnost UV-A žarkov, saj sem hitro ugotovil, da UV-B žarke zaustavi pravzaprav vsak material. Senzorja sta bila povezana z računalnikom, ki je izrisoval grafe intenzitete prepuščenih žarkov v odvisnosti od časa. Testiral sem različne materiale, ki jih običajno uporabljamo kot zaščito pred sončnimi žarki. Prišel sem do zanimivih ugotovitev.

3. PODROČJE: KEMIJA

Avtor: Aleksander Matavž

ZMRZLINE (zlato priznanje)

Mentorica: Majda Nabernik

Šola: OŠ Koroški jeklarji Ravne na Koroškem

Pojem zmrzlina je večini ljudem neznan. Besedo zmrzlina poimenujejo kot poškodbo ali pomislijo na sladoled. Ljudem hočem s to nalogo pojasniti, kaj pomeni zmrzlina, in jim predstaviti nekatere mrazotvorne snovi. Delo je potekalo v šolskem laboratoriju, kjer sem izvajal eksperimente. Glavni cilj naloge je bil potrditi mojo hipotezo, in sicer to, da so zmrzline vse snovi (predvsem soli), ki pri mešanju z vodo okolico segrejejo, a dajo v zmesi z ledom nasproten rezultat. Rezultati raziskav so to hipotezo skoraj popolnoma potrdili, le pri kalcijevem kloridu ne. Le-tega pa nameravam še podrobneje raziskati.

Rezultati mojega dela pa kažejo, da bi lahko zmrzline v vsakdanjem življenju oziroma v praksi pogosteje uporabljali. Uporabljali bi jih lahko pri »soljenju« cest, ki bi bile pozimi varnejše, spomladi pa bi prihranili denar za odstranjevanje materialov, ki ga v ta namen porabijo.

4. PODROČJE: PSIHOLOGIJA

Avtorica: Zala Hovnik

POJAV NASILJA MED MLADIMI

Mentorica: Mateja Pečnik

Šola: OŠ Franja Goloba Prevalje

Iz ankete sem ugotovila, da ima večina učencev v razredu več kot dva prijatelja.

V 7. razredu se najpogosteje v prostem času ukvarjajo s športom, gledajo TV in igrice na

računalniku. V 8. in 9. razredu najraje igrajo igrice na računalniku. Poleg tega gledajo TV, se pogovarjajo s prijatelji ter se ukvarjajo s športom.

Ugotovila sem, da učenci vseh treh razredov vedo, da je na šoli največ psihičnega nasilja. Učence 7. razredov so največkrat poniževali in sramotili. V 8. in 9. razredih pa so jih največkrat "zafrkavali". Večina učencev pa se vseeno na šoli počuti varno.

Ugotovila sem, da večina sedmo- in osmošolcev o nasilju pove svojim staršem. Večina devetošolcev pa se o tem s starši več ne pogovarja.

Po mnenju učencev storilci nasilja niso vedno isti.

Ugotovila sem, da večina učencev meni, da so odrasli o nasilju na šoli premalo obveščeni. Večina anketiranih učencev še ni sodelovala pri nasilnem početju in je poskušala pomagati žrtvi nasilja.

Večina učencev je seznanjena z institucijami, ki lahko nudijo pomoč žrtvam nasilja.

V vseh razredih se večina staršev doma pogovori z otrokom, če je v šoli ali doma kaj narobe, nekateri starši pa svoje otroke tudi kaznujejo.

5. PODROČJE: SLOVENSKI JEZIK IN KNJIŽEVNOST

Avtor: Simon Rekanovič
ŽIVALSKA IMENA V OTROŠKIH
SPOROČILIH (zlato priznanje)
Mentorica: Iva Potočnik
Šola: OŠ Franja Goloba Prevalje

V svoji nalogi *Živalska imena v otroških sporočilih*

sem ugotovil, da učenci tretjega triletja osnovne šole Franja Goloba Prevalje uporabljajo živalska imena za sporočanje prijaznih in neprijaznih sporočil. Imenovali so 74 živali – domače, eksotične, že izumrle – v 1128 sporočilih. Živali pogosteje nastopajo v neprijaznih sporočilih – 777 (68,9 %) primerov, 531 (31,1 %) pa jih nastopa v prijaznih. Najpogostejša žival v prijaznih sporočilih je mravlja, saj so jo imenovali 69-krat.

Pridobljene podatke sem primerjal s svojimi v spominu in ugotovil, da poznam več primerov sporočil v prenesenem pomenu, kjer nastopajo živali. Ugotovil sem tudi, da učenci oblikujejo sporočila, v katerih živalim pripišejo lastnosti, ki jih v resnici nimajo, npr. len kot čmrlj, le-ta pa je v resnici zelo marljiv nabiralec medu. Zapisali so tudi novotvorbo – smo se zahrčkali.

Pridobljeno gradivo sem dopolnil tudi s primeri iz Slovarja slovenskega knjižnega jezika, manj iz Latinskih pregovorov in rekov in z zanimivostmi iz knjige *Živali v prispodobah 1 in 2* (Janez Keber).

Otroci so navajali predvsem primere in nagovore: ljubkovalnice in psovke, pregovorov in frazemov pa skoraj ne. Le tri pregovore. Menim, da jih mladi v vsakodnevem življenju uporabljajo zelo malo, skoraj nič. Ob pregledovanju gradiva za nalogo in brskanju po internetu sem zasledil pregovor, ki velja za moje sovrstnike: *Pregovori so kot metuljčki, nekaj jih ujameš, drugi uidejo*. Menim, da so moji sošolci slabi lovci. Obenem pa mislim, da so revni, saj velja, da so *pregovori bakreni novci znanja*, in da so mladi, ker za pregovor velja, da je *pregovor kratek stavek, ki temelji na dolgi izkušnji*. Z leti se bomo postarali in, upam, tudi obogateli.

V OŠ Prežihovega Voranca potekajo srečanja mladih raziskovalcev osnovnošolcev.

(Foto: Andreja Čibron - Kodrin)

6. PODROČJE: SOCIOLOGIJA

Avtorica: Nina Juraja

KAKO MLADI REŠUJEMO KONFLIKTE?

(bronasto priznanje)

Mentorica: Mateja Pečnik

Šola: OŠ Franja Goloba Prevalje

V raziskovalni nalogi Kako mladi rešujejo konflikte je pojem konflikt definiran iz različnih virov in literature. Predstavljene so metode reševanja konfliktov.

Še vedno sta najbolj pogosti metodi ZMAGAM – IZGUBIŠ, ki temelji na zahtevah, moči in avtoriteti, ter IZGUBIM – IZGUBIŠ, kjer nihče v konfliktu ne pridobi ničesar pozitivnega. Kot veliko bolj učinkovita se je pokazala metoda ZMAGAM – ZMAGAŠ. Metoda temelji na sodelovanju in zaupanju. Rezultati so pozitivni za obe sprti osebi.

To metodo uporabljajo pri svojem delu tudi mladi vrstniški posredovalci na šolah. Le-ti pomagajo sprtima učencema s pogovori in poskušajo z različnimi metodami najti rešitev konflikta.

Rezultati raziskave so potrdili nekatera teoretična izhodišča. Še vedno se uporablja za vzgojno sredstvo kaznovanje, čeprav učenci želijo rešiti konflikt s pogovorom. Zato le-ti bolj pogosto skušajo konflikt rešiti sami in s pomočjo vrstniških posredovalcev. Ugotovljeno je bilo, da razlike v mnenjih med razredno in predmetno stopnjo obstajajo pri definiranju konflikta; pri posledicah, ki jih ima neprimerno obnašanje doma; pri občutkih, ko so učenci tarča posmeha, udarcev ali grdih besed; v razmišljanju, kdaj pride do konflikta, in v načinih reševanja konfliktov na šoli.

Razlik pa ni bilo v mnenju, zakaj pride do konflikta; kakšne so posledice, če se neprimerno obnašaš v šoli; v ravnanju, ko je učenec sprt s

prijateljem; v počutju, ko sami zasmehujejo in ponižujejo druge; kako ponavadi rešujejo konflikte in kateri način reševanja se jim zdi najboljši.

Ugotovljeno je, da učenci želijo konflikt rešiti s pogovorom. Vendar je raziskava pokazala, da se kljub želji otrok konflikti v šoli in doma rešujejo s kaznijo.

7. PODROČJE: ZGODOVINA

Avtor: Lenart Kumprej

PA PEREMO, PA PEREMO PO CELI LJUBI DAN (bronasto priznanje)

Mentorica: Romana Košutnik

Šola: OŠ Franja Goloba Prevalje

V svoji nalogi z naslovom »Pa peremo, pa peremo po celi ljubici dan« sem raziskoval, kako so pred 80 leti prali perilo oziroma kakšna je bila pralna kultura.

V obdobju, ko še ni bilo elektrike in ne vodovodne napeljave, so kljub temu skrbeli za čistočo in prali perilo. Tekoče vode je bilo v izobilju v potokih in rekah, priskrbeli so si jo tudi z ročnimi črpalkami iz podtalnice ter pri koritih. Pranje je bilo žensko delo. Ženske so prale za potrebe družine, v večjih mestih oziroma v okoliških vaseh pa se je razvila pralna obrt. Zaradi težkega gospodarskega položaja so si ženske morale poiskati dodatni vir zaslužka, da je družina lažje preživela. Začele so prati za bogate meščanske družine. Ob vaških potokih in rekah so si uredile perišča. Vse perice, ki so imele obrtno dejavnost, in gospodinje na podeželju so prale po enakem postopku in uporabljale enake pripomočke. Za bolj učinkovito pranje so razvile različne recepte za milo in druga čistilna sredstva. Na podeželju so ženske prale za lastne potrebe in v manjšem obsegu. Poklicno se niso ukvarjale s pranjem, kot so se ženske v večjih mestih. So pa nekatere za plačilo prale samskim delavcem.

Pri pranju je bilo zelo priljubljeno petje in pogovarjanje o vsakdanjih stvareh, veselih in žalostnih, vendar tudi prijetnega opravljanja ni manjkalo. Pesmi, ki govorijo o pericah, je zelo malo, vendar pa lahko rečemo, da so.

Tehnologija se je počasi razvijala. Električna je bila v domove napeljana po letu 1910, v oddaljene vasi pa še veliko kasneje. Kljub temu so prvi pralni stroji začeli opravljati svoje delo šele po letu 1960. Z njimi je prišlo tudi olajšanje za perice in gospodinje. Pralni stroj jih je razbremenil enega izmed najtežjih gospodinjskih del – pranja perila.

Pri raziskovanju sem odkril, da so se vse do danes ohranili stari postopki in faze pranja, izboljšala so se le pralna sredstva. Ohranili so se tudi stari nazivi in pralno izrazoslovje. To je zelo dragoceno, če pomislimo, da se naše življenje zelo hitro spreminja in izginja vse, kar je staro.

Postopek pranja perila se do danes ni kaj veliko spremenil, za sušenje najpogosteje uporabljamo balkone.

(Foto: Andreja Čibron - Kodrin)

RAZISKOVALNA NALOGA

Povzetek

STALIŠČA BIVŠIH IN SEDANJIH DIJAKOV O GIMNAZIJI RAVNE NA KOROŠKEM

Kaja Kotnik

UVOD

Pred letom dni je Gimnazija Ravne na Koroškem praznovala 60. obletnico ustanovitve gimnazije na Ravnah. Ob praznovanju je bilo izrečenih mnogo lepih besed o naši gimnaziji, profesorjih in dijakih, ki so pisali zgod(b)ovino šole. Sama sem v slavnostnem šolskem letu zaključevala šolanje na tej gimnaziji. Praznovanje na šoli, opazovanje vedenja sedanjih in bivših dijakov in poslušanje njihovih anekdot o guljenju šolskih klopi je v meni porodilo idejo o raziskovanju. Zanimati me je začelo, kako sedanji in bivši dijaki doživljajo svojo šolo. So se oboji v njej počutili dobro? Jim pomeni drugi dom? Kako je zaznamovala njihova življenja? Na vsa ta vprašanja sem želela poiskati odgovore v raziskovalni nalogi z naslovom Stališča bivših in sedanjih dijakov o Gimnaziji Ravne na Koroškem. Moje ideje sta podprli mentorici profesorici *Marija Krajnc* in *Metka Čebul* in mi vse do konca pomagali s koristnimi nasveti in informacijami.

Moje raziskovanje se je začelo z brskanjem po literaturi. V teoretičnem uvodu sem najprej predstavila že zapisana dejstva o stališčih in asociacijah nasploh. Zapisala sem tudi zgodovino Gimnazije, ki jo je v lanski decembrski številki Koroškega fužinarja predstavil profesor Vladimir Ovnič. V teoretični uvod, ki mi je bil pri nadaljnjem raziskovanju v veliko oporo, sem dodala tudi izjave bivših dijakov o Gimnaziji Ravne na Koroškem. V številnih virih o naši šoli namreč bivši dijaki kritično opisujejo svoja čutenja do šole in vrednostne ocene o njej, iz katerih so razvidna pozitivna stališča. Toda kaj o njej pravijo sedanji gimnazijci? Njihovih mnenj ni mogoče poiskati v literaturi, sklepala sem lahko le iz vsakdanjih pogovorov. Ker se stališča spreminjajo in oblikujejo z našim znanjem, izkušnjami in informacijami, ki jih sprejemamo, sem predvidevala, da imajo bivši gimnazijci drugačna stališča kot sedanji.

CILJI NALOGE

Kot glavni cilj sem hotela ugotoviti, kakšna stališča imajo bivši in sedanji dijaki o šoli (so pozitivna ali negativna?). Želela sem tudi spoznati, ali je šola dijakom všeč in ali se v njej dobro počutijo, spoznati stališča dijakov do znanja, ki ga posreduje šola, spoznati vlogo šole v življenju bivših in sedanjih gimnazijcev ter ugotoviti, s kakšnimi asociacijami dijaki povezujejo šolo.

Pred raziskovanjem sem glede na zastavljene cilje zapisala tudi pet hipotez.

VZOREC RAZISKAVE

Ciljna populacija raziskave so bili naključno izbrani sedanji in bivši dijaki Gimnazije Ravne na Koroškem. Skupno sem anketirala 141 dijakov. Med njimi je bilo **72 sedanjih dijakov** Gimnazije Ravne na Koroškem (od tega 27 moških in 45 žensk) ter **69 bivših dijakov** (27 moških in 42 žensk) **iz skoraj vseh generacij maturantov (od leta 1956 do 2005)**.

V mojem vzorcu anketirancev se odraža razmerje med spoloma dijakov, ki so obiskovali oziroma še obiskujejo gimnazijo. Našo šolo je vseskozi obiskovalo nekoliko več dijakinj kot dijakov.

MERSKI INSTRUMENT IN STATISTIČNA OBDELAVA

Pri raziskovanju, ko je ugotavljanje stališč osnovni namen raziskave, običajno uporabljamo lestvice stališč. **Izdelala sem petstopenjsko lestvico stališč**. Postavila sem 33 trditev, na katere so anketiranci odgovarjali s stopnjo strinjanja: 2 – se popolnoma

strinjam; 1 – delno se strinjam; 0 – sem neopredeljen; -1 – se ne strinjam; -2 – se sploh ne strinjam. Na vsako od petih hipotez se je navezovalo nekaj trditev. Naj predstavim nekaj trditev iz vprašalnika: Gimnazija mi posreduje znanja, pomembna za življenje., Spodbujajo me h kritičnemu in k samostojnemu razmišljanju., Šola poudarja ubogljivost in podrejenost., Ocenjevanje poteka objektivno, pošteno, za vse dijake enako., Profesorji nas ne le učijo, temveč tudi vzgajajo., Na šoli sta spoštovana strpnost in spoštovanje med dijaki., Med dijaki sta prisotna tekmovalnost in individualizem., Šola ponuja dobro opremo za izvajanje pouka., Šola ohranja stik s starši., Pri pouku bi me morali poučiti o zgodovini gimnazije., Ponosen sem, da sem dijak te šole. ...

Podatke sem predstavila s 5-stopenjsko lestvico in jih izrazila v odstotkih, da je razviden najpogostejši odgovor na posamezno trditev. Izračunala sem srednjo vrednost (M), ki na bolj pregleden način prikaže stališča obeh skupin. Rezultate sem ponazorila tudi s pomočjo grafov.

Poleg lestvice stališč, ki je temeljni del vprašalnika, sem vključila v vprašalnik tudi **proste asociacije na besedo Gimnazija Ravne na Koroškem**.

Asociacije sem razvrstila po pogostosti odgovora. Pomensko podobne odgovore sem združevala. Asociativne odgovore sem razvrstila glede na vrednost – pozitivne in negativne. Ta razvrstitev je bila le okvirna, saj pri nekaterih odgovorih ni bilo mogoče prepoznati, kakšen pomen ima le-ta za posameznega anketiranca.

REZULTATI IN INTERPRETACIJA

Prvo hipotezo *»Dijaki Gimnazije Ravne na Koroškem menijo, da posreduje gimnazija kakovostno (tudi vseživljenjsko) znanje.«* sem lahko potrdila, saj so se tako bivši kot sedanji dijaki v veliki meri strinjali s trditvami, ki so se navezovala na prvo hipotezo. Rezultat je pokazal, da je šola še vedno usmerjena v ubogljivost in podrejenost v razmišljanju, čeprav se v zadnjem času vse bolj poudarja pomen ustvarjalnosti, ki pa je povezana z nekonformnostjo osebnosti. Ustvarjalnost posameznikov prinaša namreč večji in hitrejši napredek. Zanimiv je tudi podatek, da se je bistveno višji odstotek bivših dijakov (91 %) popolnoma strinjal s trditvijo *»Učno snov sem se lahko naučil brez pomoči inštruktorja.«*, sedanjih dijakov pa se s tem strinja le 53 %.

Na razlike v odgovorih med bivšimi in sedanjimi dijaki so vplivale izkušnje in potrditev znanja bivših gimnazijcev v življenju. Sedanji dijaki verjetno še ne znajo povsem oceniti kakovosti znanja za življenje. Velike količine informacij, ki jih vsak dan sprejemajo v šoli, doživljajo kot breme. Bivši gimnazijci so ta

občutek že izgubili in se tako spominjajo predvsem pozitivnih strani znanja.

Dijaki se strinjajo, da *»Na šoli prevladuje pozitivna naravnost do moralnih vrednot.«* (potrditev druge hipoteze). Večina jih meni, da šola podpira vrednote dolžnosti in odgovornosti, poštenost, delavnost, strpnost med dijaki ... Šola torej skrbi za dobre medosebne odnose. Poleg snovi, ki jo zahteva učni program, šola ceni tudi vzgojo in izoblikovanje dobrih osebnostnih lastnosti.

Razhajanja med odgovori skupin dijakov je opaziti pri trditvi *»Šola poudarja pravice dijakov.«* Večina bivših dijakov se s to trditvijo ne strinja, medtem ko se sedanji dijaki po večini z njo delno strinjajo. Rezultat nakazuje na spreminjanje odnosov v družbi.

S trditvijo *»Med dijaki sta prisotna tekmovalnost in individualizem.«* se le delno strinja večina bivših in sedanjih gimnazijcev. Večina dijakov pa se s to trditvijo ne strinja. Dijaki sicer občutijo tekmovalnost, ki je prisotna (verjetno tudi zaradi visokih zahtev ob vpisu v nadaljnje šolanje). Rezultata med skupinama se ne razhajata, kar je zanimivo glede na (v zadnjem času večkrat poudarjeno) dejstvo, da so mlajše generacije dijakov vse bolj tekmovalne.

Bivši dijaki pripisujejo nekdanji šoli večjo vzgojno funkcijo in bolj odgovorno ravnanje profesorjev kot sedanji dijaki.

Tako bivši kot tudi sedanji *»Dijaki doživljajo šolo kot urejeno in dobro organizirano.«* (potrditev tretje hipoteze). Bivši dijaki se nekoliko bolj strinjajo s to hipotezo kot sedanji. Kljub temu pa večina bivših in sedanjih gimnazijcev ocenjuje, da je šola urejena, čista in lepa, da ponuja dobro opremo za izvajanje pouka, da so pravila jasno določena, da na šoli ni prisotnega nasilja in drugih oblik agresivnega vedenja ter da šola ohranja stik s starši.

Razhajanja med bivšimi in sedanjimi dijaki je opaziti pri oceni delovnega vzdušja. Večina bivših dijakov je šoli pripisala delavnost. Sedanji dijaki se s trditvijo o delovnem vzdušju povsem različno strinjajo.

S trditvijo *»Šola dovolj skrbi za medsebojno spoznavanje in zabavo dijakov.«* se večina sedanjih dijakov ne strinja oziroma ostajajo neopredeljeni. Negativna srednja vrednost (M = - 0,13) pokaže na nestrinjanje skupine s to trditvijo. Bivši dijaki se s to trditvijo delno strinjajo. Srednja vrednost je pri njih pozitivna (M = 0,71). Čeprav šola v sedanjosti vse bolj zagotavlja dijakom možnost zabave, kot so zanimive izbirne vsebine, športni dnevi, ekskurzije, nekaj kulturnih prireditev, računalniki, internet in drugi zanimivi tehnični pripomočki, dijaki pogrešajo več druženja z gimnazijci v prostem času, ne le v času učenja. V preteklosti so bili v okviru Gimnazije Ravne na Koroškem organizirani šolski plesi, kjer so se v prostem času družili gimnazijci. Takšne oblike zabave v sedanjem času ni. Očitno sedanji dijaki pogrešajo organizirane aktivnosti, kjer bi bil glavni cilj zabava, druženje in medsebojno spoznavanje dijakov.

TRDITEV	DIJAKI	ODGOVOR V %					ODGOVOR M
		se popolnoma strinjam	delno se strinjam	sem neopredeljen	se ne strinjam	se sploh ne strinjam	
1. Za razvoj šole je pomembna njena tradicija.	SEDANJI	19	39	17	15	10	0,40
	BIVŠI	68	23	6	1	1	1,57
2. Rad prebiram časopise, glasila in druge zapise o Gimnaziji Ravne.	SEDANJI	21	39	13	15	13	0,36
	BIVŠI	74	20	3	3	0	1,61
3. Pri pouku bi me morali poučiti o zgodovini gimnazije.	SEDANJI	5	19	24	21	31	-0,51
	BIVŠI	24	41	16	14	5	0,74

TRDITEV	DIJAKI	ODGOVOR V %					ODGOVOR M
		se popolnoma strinjam	delno se strinjam	sem neopredeljen	se ne strinjam	se sploh ne strinjam	
1. Ponosen sem, da sem dijak te šole.	SEDANJI	31	28	25	11	5	0,57
	BIVŠI	84	14	1	0	0	1,82
2. Če bi se še enkrat vpisal v srednjo šolo, bi se zopet odločil za Gimnazijo Ravne.	SEDANJI	40	17	18	8	17	0,55
	BIVŠI	81	4	10	3	1	1,58

Velika razlika med sedanjimi in bivšimi dijaki je opazna pri odgovorih na trditve, ki se navezujejo na četrto hipotezo. Bivši dijaki spoštujejo tradicijo »svoje« gimnazije, medtem ko sedanji dijaki le-tej ne posvečajo posebne pozornosti. Srednja vrednost pri sedanjih dijakih je le $M = 0,08$, pri bivših dijakih pa je $M = 1,31$.

S trditvijo »Pri pouku bi me morali poučiti o zgodovini gimnazije.« se 31 % sedanjih dijakov sploh ne strinja, medtem ko se večina bivših dijakov s tem strinja (41 % delno, 24 % popolnoma).

Kar 68 % bivših gimnazijcev se popolnoma strinja, da je za razvoj šole pomembna njena tradicija, in kar 78 % se jih popolnoma strinja, da radi prebirajo časopise, glasila in druge zapise o Gimnaziji Ravne, če jih opazijo. S temi trditvami se sedanji gimnazijci manj strinjajo. Na razpolago imajo več gradiva (časopisov, glasil, publikacij, biltenov ...) o naši šoli.

Bivši dijaki verjetno bolj poredko dobivajo ta gradiva v svoje roke in jih zato tudi bolj cenijo.

Na zadnjo hipotezo »Bivši gimnazijci imajo bolj pozitivna stališča o gimnaziji kot sedanji dijaki.« so se navezoval v bistvu vse trditve iz vprašalnika, izrazito pa dve trditvi. Človek v spomin vtisne le lepe stvari. Na negativne stvari pozabimo oziroma se jih ne spominjamo radi. Predvidevala sem, da bodo bivši gimnazijci zato izkazali bistveno bolj pozitivno stališče o Gimnaziji Ravne na Koroškem kot sedanji dijaki. Sedanji gimnazijci so vprašalnik reševali v času pouka, lahko je bila to celo katera izmed za njih najbolj stresnih šolskih ur. Tako so lahko njihovi odgovori posledica trenutnih (negativnih) čustev. Poleg tega šolo težje ocenjujejo z vidika kakovosti znanja, saj svojega znanja in informacij, pridobljenih na tej šoli, še niso uporabljali pri nadaljnjem izobraževanju oziroma delu.

Obe skupini dijakov sta izrazili pozitivno stališče o Gimnaziji Ravne na Koroškem.

Hkrati pa se je moje predvidevanje izkazalo za pravilno, saj se bivših gimnazijcev kar 85 % popolnoma strinja s trditvijo »Ponosen sem, da sem bil dijak te šole.«. Sedanjih gimnazijcev se popolnoma strinja le 31 % in delno strinja le 28 %.

S trditvijo »Če bi se še enkrat vpisal v srednjo šolo, bi se zopet odločil za Gimnazijo Ravne.« se kar 81 % bivših dijakov popolnoma strinja. Sedanji dijaki niso tako enotnega mnenja, njihovi odgovori so precej razpršeni.

40 % sedanjih dijakov bi se še enkrat brez pomisleka odločilo za ravensko gimnazijo.

(Foto: Andreja Čibron - Kodrin)

Kljub temu pa se jih 40 % popolnoma strinja s trditvijo.

Tudi ASOCIACIJE so večinoma pozitivne tako pri bivših kot tudi sedanjih dijakih. Nekoliko več je pozitivnih asociacij pri bivših dijakih. Iz pozitivnih asociacij lahko sklepam, da imata obe skupini dijakov pozitivna stališča o Gimnaziji Ravne na Koroškem, vendar bivši dijaki nekoliko bolj.

Sedanji dijaki najpogosteje povezujejo ime Gimnazija Ravne na Koroškem s parkom, ki je pred šolo, in z drugo okolico šole. Pogosto se še pojavljajo asociacije v povezavi s pridobivanjem znanja, z učenjem, maturo ... Tretje najbolj pogoste asociacije so bile v povezavi z družbo in zabavo.

Bivši dijaki zelo pogosto povezujejo ime Gimnazija Ravne na Koroškem s svojo mladostjo, z najlepšimi časi. Pogosto ga povezujejo z njeno tradicijo in odličnostjo, s kakovostnim znanjem. Povezujejo ga tudi z družbo, s sošolci in z zabavo.

Med bivšimi dijaki sem na dveh anketnih vprašalnih prebrala dve posebej zanimivi asociaciji. Zapisani sta bili misli ustanovitelja gimnazije dr. Franc Sušnika in prof. Stanka Kotnika.

"Dijak mora biti radoveden."

(Dr. Franc Sušnik)

**"Velikokrat te bodo ponižali,
dvigni se še višje!"**

(Stanko Kotnik, prof.)

Dijaki si pogosto zapomnijo besede profesorjev in jih ponesejo s sabo v življenje. Besede so lahko izrečene mimogrede, ne da bi se profesor zavedal, kakšno mesto bodo našle v dijakovi glavi.

ZAKLJUČEK

Z raziskovanjem sem ugotovila, da bivši in sedanji dijaki ocenjujejo, da Gimnazija Ravne na Koroškem posreduje kakovostno znanje. Obe skupini dijakov se približno enako strinjata, da na šoli prevladuje pozitivna naravnost do moralnih vrednot. Dijaki menijo, da šola podpira vrednote dolžnosti in odgovornosti, poštenost, delavnost, strpnost med dijaki ... Oboji doživljajo šolo kot urejeno in dobro organizirano. Iz odgovorov dijakov je razvidno, da se na naši šoli skozi leta odražajo spremembe, kot posledica spreminjanja družbe. Spoštovanje tradicije »svoje« gimnazije je bolj značilno za bivše dijake. Iz rezultatov, pridobljenih pri celotnem raziskovanju, lahko sklepam, da imajo bivši in sedanji dijaki

pozitivna stališča o Gimnaziji Ravne na Koroškem, še večja pozitivna naravnost je značilna za bivše gimnazijce. Hkrati se zavedam, da vsak posameznik nosi v sebi svojo zgodbo, svoja čutenja, vrednotenja in ocene o šoli.

Upam in želim si, da bi rezultati, pridobljeni v moji raziskovalni nalogi, služili tudi kot pohvala za preteklo delo, predvsem pa kot vzpodbuda in odgovornost za podajanje »kakovostnega znanja ter vzgajanja v klene in poštene ljudi« tudi v naslednjih letih. Naj Gimnazija Ravne na Koroškem ostane »svetilnik kulture slovenski Koroški«, kot je zapisano na vhodu stavbe.

Na tem mestu bi se rada še zahvalila vsem, ki ste kakorkoli pripomogli k temu, da je bilo moje raziskovanje prijetnejše, enostavnejše in zanimivejše. Zagotovo moja naloga ne bi bila to, kar je, brez mentoric, ki sta me vseskozi vzpodbujali, svetovali in mi pomagali odkrivati svet raziskovanja. Za vso pomoč sem jima zelo hvaležna. Veliko vas je bilo, ki ste me zalagali z literaturo in mi pomagali pri anketiranju. Vsem se najlepše zahvaljujem. Nenazadnje pa se zahvaljujem tudi vsem bivšim in sedanjim gimnazijcem, ki ste bili pripravljeni sodelovati pri anketiranju in mi tako omogočili dostop do podatkov, potrebnih za raziskovanje.

LITERATURA

- Hayes, N., Orrell, S. – PSIHLOGIJA, Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, Ljubljana 1998
- Kompare, A., Stražišar, M., Vec, T., Dogša, I., Jaušovec, N., Curk, J.: PSIHLOGIJA – spoznanja in dileme, Ljubljana 2005
- Musek, J.: OSEBNOST IN VREDNOTE, Ljubljana 1993
- Pečjak, V., PSIHLOGIJA SPOZNAVANJA, Ljubljana 1977 (2. izdaja)
- Sagadin, J.: POGlavJA IZ METODOLOGIJE PEDAGOŠKEGA RAZISKOVANJA, Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, Ljubljana 1993
- Ule Nastran, M.: TEMELJI SOCIALNE PSIHLOGIJE, Ljubljana 1994
- MED PECO IN POHORJEM 1, Zbornik ob 20-letnici ravenske gimnazije, Ravne na Koroškem 1965
- MED PECO IN POHORJEM 2, Zbornik ob 30-letnici ravenske gimnazije, Ravne na Koroškem 1975
- MED PECO IN POHORJEM 3, Zbornik ob 40-letnici osvoboditve in srednjega šolstva v Koroški krajini, Ravne na Koroškem 1985
- ZGOD(B)OVINA GIMNAZIJE, Ravne na Koroškem 1995
- LJUDJE NA RAVNAH, dnevniški zapiski pri gradnji gimnazije, Ravne na Koroškem 2005
- Koroški fužinar, leto 55, št. 2, december 2005
- <http://www.gimnazija-ravne.si>

Narečne starožitnosti kot slogovno izrazno sredstvo v Prežihovi literaturi

(Poglavje iz knjige *Prežihov ustvarjeni svet*)

Mag. Marija Irma Vačun Kolar

Prežihov literarni izraz je umetnosten. Izraznost dosega tudi z rabo pogostnih narečnih besed in drobnih ter opaznejših starožitnosti, ki so nezamenljiva sestavina snovi pisateljeve obravnave, če niso tvarina sama, ki izraznost dodatno individualizira. Urednika Zbranih del J. Koruza in D. Druškovič ter drugi, med dialektologi Z. Zorko, dialektizmom v pisateljevih literarnih delih posvečajo posebno pozornost in jih obravnavajo kot del vsebine.

Študij Prežihovega umetnostnega jezika pokaže, da v njegovih literarnih besedilih ne gre za narečje, kakršno živi v govoru in je duhovni izraz pokrajine, temveč za izbiro besed in zvez v starosvetnih oblikah, ki v narečnem govoru še živijo (ali so živele v času pisateljevega odraščanja in že mnogo prej, kot kažejo slovarji). V pisateljevem literarnem izrazu so izbrane starožitnosti postale stilemi z določeno vsebinsko-pomensko vlogo, ki dajejo besednoumetnostno patino njegovim najboljšim delom in pričajo o slovenskem načinu življenja (kulturni in civilizacijski stopnji) v davnih, nam (pa tudi avtorju) odtujenih časih in krajih.

Pisatelj narečne izraze rabi v osnovnem pomenu redko (nemara tudi to priča o odmaknjenosti), le takrat, ko v sobesedilu učinkujejo drugače, kot bi v isti vlogi z zvočno in vsebinsko-pomensko zgradbo deloval knjižni izraz. Uporablja jih kot slogovno sredstvo, s katerim se izrazi natančneje in učinkoviteje. Npr. v noveli *Borba*, ZD I, 64, uporabi starinski izraz "obnebjje", ki ga SSKJ III, 208 označi: l. star. nebo, nebesni obok, kot sopomenko ob knjižnih besedah "horizont" in "obzorje" v sobesedilu: a) "Moj oče je bil čisto kmet ..., kot kmetska narava, ki se neha s horizontom očesnega vida." b) "...; na obzorju je imel neki hrib ..." in c) "Na obnebjju so se gibali razni oblački - ..." Primer ne dovoljuje posplošitev, le opozori na premišljeno in natančno odbiro besedišča ter zavest, da vsaka izbrana jezikovna prvina, še posebej stara in narečna, pridobi v besedilu posebno sporočilno vlogo in slogovno vrednost:

- sporočilo čustveno obarva in zgosti

- v sporočilno zgradbo besedila vnese preneseni ali zamenjani pomen, tako da sporočilo pomensko razplasti, variira in stopnjuje

- lahko je narečni izraz rabljen zgolj kot sopomenka, ki besedilo pomensko iztanči

Raziskavo omejujem na pregled in oris slogovne funkcije ter vrednosti starinskih narečnih jezikovnih prvin (glasoslovnih posebnosti, besed, besednih zvez: frazemov in rečenic, posameznih morfemov in neobičajnih stavčnih zvez) v pisateljevih literarnih besedilih. Oziram se tudi na to, kako so sprejete v knjižno normo in so zapisane v Slovarju slovenskega knjižnega jezika.

A. Glasovno-zvočna izraznost narečnih starožitnosti

a) Rime in ritem povedi

a1) Iz našega življenja (ZD I, 191): "Mine oranje, sejanje, mine vigred, ko kmet polaga svoje upanje v zemljo, zelo negotovo upanje, in pride leto in z njim drugo delo." *Ob ponovitvah besed in besednih zvez, ki ustvarijo figuro stopnjevanja in poetičnost izrečenega, izstopi narečna beseda vigred. SSKJ V, 431: koroško pomlad.*

a2) *Ib.* (Ib. 202): "Umril je mož umetnik ... Umril je, našel je svoj grob ...: 'Na Zelovci pri Roženi / som jaz rojen biv. / Kje bo kaj grob zeleni, / V katerem bom zagniv.'" *Povedi in verzi odstopajo od knjižne norme glasovno (polglasniški e > izg. o) in oblikoslovno (obrazilo -u>-i v mestniku moškega spola).*

a3) *Ib.* (Ib. 229): "Čudak, ta Miha! Kadar je brez solda, tedaj žviži, žviži in žviži venomer." Nenavadna je ritmizacija povedi in neknjižna oblika glagola "žvižgati" v vel. naklonu. Obliko najdemo tudi v noveli *Kurjak* (ZD II, 242): "Poleg njega žviži droben glasek liščka ..."

a4) Prvispoad (ZD II, 161): "Kruka le ubogaj, kruka le suči se ... Ti duša fretarska, le goni ... Ponovitev stavčnega vzorca posnema ritem vrtenja.

Narečna beseda kruka označi del predmeta in ima lastnosti osebe, oblikovno je nemeizem. Tomšič: Nemško slovenski slovar, 439: die Krücke - bergla; greblja (za peč); Pleteršnik I, 481, besedo navaja za nem. die Kurbel, v rabi pri C., Zah št. Sam. freta je v SSKJ I, 655 z oznako: nar. vzhodno, majhna kmetija; izpeljani pridevnik ni zapisan.

a5) Samorastniki (Ib. 220): "Meta jim je govorila: vi niste kakor drugi otroci, vi ste samorastniki. Vi se niste odzibali po zibelkah, vaše zibelke so razgoni, brazde, zare, kjer vas je žgalo sonce in vas je močil dež. ..." Primer sodi med znano slovensko ritmizirano prozo, ki učinkuje bobneče, če pretiravamo z njenim socialnim nabojem. Beseda samorastnik, ekspr., je del slov. knjižne norme z vsemi izpeljankami: SSKJ IV, 582, 583; okrajšava zare<ozare je opazno govorjena.

b) Onomatopeje

b1) Dvojčki I (ZD III, 218, 220): "... so rekali: Pri Kurniku bo pa spet hov-hov ..." / Atej, doma je hov-hov ...! Onomatopejski izraz preimenuje rojstvo novega otroka in ustvari grotesken prizor, stopnjevan z otroškim ljubkovalnim poimenovanjem (ustaljenim v kor. govorih) očeta: "atej", nar. starinsko. Pleteršnik I, 7, jo navaja v rabi: Mur., Cig., Jan., Št., Kor., v SSKJ je ni.

b2) Sod (Ib. 246): "Na Popičevem dvorišču pa: 'Žvink, žvink, žvink - žvink, žvink!'" in Odpustki (ZD II, 164): "... sekira ne bo več pela žvink, žvink ..." Ritmično ponavljanje zvonečega glasu, ki nastaja ob udarjanju po pločevinastem sodu in spominja na partizani; oglasanje sekire ob sekanju ustvari zvočno podobo gozda. "Žvink": iz glagola "žvingljati" (sam. "žvingleji"): Pleteršnik II, 977: žvingljati, vb klingeln, schellen; otroci z zvonci žvingljajo, BKr.

b3) Jamnica (ZD VIII, 23): "Naenkrat je mehač spustil iz sebe prešeren glas in zatopotal z nogo: 'Hej-ra-sa ...!'" SSKJ II, 728, navaja sam. mehač: nar. koroško harmonikar in SSKJ I, 787, pozna medmet hejsasa: veselje, razigranost. "Hej-ra-sa" je medmet, s katerim so ob plesu dajali takt in spodbujali ritem gibanja.

c) Beseda z narečnim glasom (fonemom) in morfemom, rabljenim kot izraz stopnjevanja

c1) Iz našega življenja (ZD I, 210): "Možičani ..., ..." Nar. izgovorna oblika imena poimenuje prebivalce Mežice tudi v Požganici. Prim. Op. k ZD I, 455.

c2) Jamnica (ZD VIII, 72): "...: 'Jaz bom gnal (kravo) Movro.'" SSKJ II, 712: mavra, nar. črna ali črna marogasta krava. Zapisana je podjunska oblika besede, kjer se vokal "a" izgovarja široko kot "o".

c3) V to skupino sodijo tudi vse ljubkovalne besede (pogled imen), izpeljane s pripono -ej, značilnim koroškim pomenotvornim morfemom (z ohranjenim palataliziranim j<k) za slov. knj. pripono -ek (dedek, sirotek, klobuček, atek ...) Najdemo naslednje: ZD II: sirotej (134), kvabučej (168),

srotej, sroteji (279), dedej (268), zezej (206); ZD III: zizej (216), atej (220), devžej (412); ZD VI: bindej (56); ZD VII: dižej (215). V skupini izstopa sam. "bindej" z neslovanskim korenem. V slovenskih slovarjih besede ni. Verjetno je njen izvor nemški: sam. der Binder - vezač; sodar; ... Izraziti so glasovni arhaizmi: švapanje: -wa- za knjižni -lo-, kjer je tudi "o" prešel v "a" v besedi "kvabučej"; "devžej"-Bezljaj, ESSJ I, 99, 100: kor. devžak in savinjski devžnjak; deushak (Gutsman). Izposojeno iz bav. avstr. Diebsak ... Posebnost je tudi zapis nar. izg. starinske oblike besede "dižej"<dežek.

B. Narečne starožitnosti na besedoslovni ravni in njihova slogovna vrednost v besedilu

a) Samostalniška besedna zveza in fraza kot slogovno sredstvo

a1) močni pometjaki (ZD I, 212). Starožitnost. - Iz našega življenja. "..., okrog dvajset, samih močnih pometjakov z drznimi, bojevitimi očmi." Bezljaj, ESSJ II, 179: mesti II, metem "everrere, purgare", v 16. stol. pometati (Megiser). Lit. mesti, metu "vreči, zavreči".

otvežena živina, otveza (ZD I, 86, ZD III, 498). Starožitnosti. - 1. Baraba: "..., da je ob vsaki steni otveženo polno lepe živine ..." SSKJ III, 484: nar. koroško gl. otvezati - privezovati, navezovati. 2. - Dvojčki II: a) "Neko ščene na otvezi ..." SSKJ, ib.: otveza ž. nar. koroško veriga (za privezovanje goveda k jaslim). Preseneča jezikovna prožnost, gibljivost narečne besede. b) ZD III, ib.: "..., medtem ko je pes, ki je bil otvežen na drugem koncu ..."

"ovsena" gospoda (ZD I, 56). Metonimija->(ne)gospoda, jara gospoda. - Borba: "... je višja gospoda vedno boljša kakor ona nižja, 'ovsena' ..."

svoja doba (Ib. 184). Metonimija->kot običajno. - Pri apnici. "..., ... je žvečil in pljuval svojo dobo naprej. V SSKJ zveze ni. Pleteršnik I, 142, pri Guts. v eno dobo, immer gleichmässig.

hudičevo olje (ZD II, 146). Metonimija->slaba pijača. - Pot na klop: "'Mojkršenduš, ali si mi hudičevega olja nalil?' Sopomenka, ib.: '... Takega jesiha še nisem nikdar okusil.'" V SSKJ ni zapisana. Pleteršnik I, 820: hudičevo o., das Bitriolöl, die rauchende Schwefelsäure, Cig., Jan.

krvava rihta (Ib. 194). Metonimija->mučenje. a) - Samorastniki: "... krvava rihta je bila končana." Krvava rihta: sodni proces, SSKJ IV, 509 in Bezljaj, ESSJ III, 179. Izposojeno iz srvn. rihte, riht "pripravljena jed". Kaže na postopek mučenja z živim ognjem.

roka ljudske rihte (ZD VI, 57). Metonimija->ljudstvo si je vzelo pravico. - Požganica: "..., povsod se je poznala roka ljudske rihte." Preimenuje "vrsto sodnega postopka".

ledeni cegli (ZD II, 337). Metonimija->ledene sveče. - Kanjuh iz Zagate: "..., ... Pogača, kateremu so ledeni cegli viseli od brk in brade, ..." Nemeizem "cegel" pozna Pleteršnik I, 76: nem. der Ziegel, pogl. opeka. Fraze ni v slovarjih.

ljudska martra (Ib. 158, ZD VI, 231). Metonimija + poosebitev->mlatilnica. - Prvi spopad: "'Zdaj se je tudi na naše gumno naselila ljudska martra ...'" V osnovnem

pomenu: - Požganica: "... čim je njegov pogled obletel božjo martro v kotu celice." SSKJ II, 699: star. božja ali bridka martra - križ s podobo Kristusa.

možganska žlobudra (Ib. 325, ZD III, 321; ZD VII, 176). Metonimija-> nezbranost. a) - Kanjuh iz Zagate: "... vsakokrat je sproti zgubil tek misli in zapadel v še večjo možgansko žlobudro." SSKJ V, 1014: 1. slabš. kdor govori mnogo in nepomembne stvari ali 3. slabš. gosta tekoča zmes: ... Z nenavadno zvezo je ekspresivno označen način razmišljanja z izrazom, ki ga knjižna norma ne povezuje z možgani. b) Metonimija-> juha. - Tat, Lagerska novela: "Sem in tja je Nikolajev prišel tudi s celo porcijo tople juhe, ki je bila podobna žlobudri ..." c) Metonimija->blato. - Jannica: "... a da bi bila žlobudra še večja, je že od jutra padal mrzel, neprijeten dež.

nasajeni mlaj (Ib. 295). Metonimija + posebitev-> rast mladik. -Asasa: "Takoj po saditvi je kakor nalašč pritisnila suša in nasajeni mlaj ni mogel nikamor." Pisatelj z zvezo poimenuje "... gosta mreža samih luknjic in jamic, sredi katerih so se cimile omražene nam smrekove in macesnove sadike". Knjižna norma pozna besedo "mlaj" v drugačnih pomenih, SSKJ II, 801.

opipana kopa (Ib. 96). Primera=>starikav moški. - Ljubezen na odoru: "... je postajal bolj suh in tudi večji, podoben opipani kopi." Sam. "kopa" označi SSKJ II, 425: 4. nar. skupina šestdeset snopov (žita), prid. "opipani" označuje SSKJ III, 404; nar. iz gl. opipati oskubsti: opipati kokoš, opipani,-a, -o. Neobičajna neknjižna zveza "opipana kopa" vzbudi predstavo o (slami) žitu brez zrnja.

štrenast jezik prašinstega dima (Ib. 259). Metonimija->oblak. -Veternik: "... se je stegnil proti vzhodu mimo pobočij in čez soteske štrenast jezik prašinstega dima in bežal, od vetra gnan, naravnost proti Veternikovini." Opazna sta pridevnika v podvojeni, podredni sam. zvezi s priponskim obrazilom -ast ob samostalnikih, rabljenih v prenesenem pomenu. "Štrenast", pog. pramenast (SSKJ

IV, 1117), tudi prid. "prašinst" in zveza "jezik dima" v knj. jeziku niso ustaljeni.

zajedavska puščoba (Ib. 255). Metonimija->mah. - Veternik: "Zajedavska puščoba je sproti posrkala vsak poganjek ..." Zveza se sporočilno navezuje na sobesedilo: "Tu je bilo vse poraslo s sivim planinskim mahom, tistim štrenastim, cunjastim mahom, s katerim se planinska rast ščiti pred vetrom in mrazom." In: "Oreh ... je le redkokdaj rodil droban kršjaški sad." Bezljaj, ESSJ II: krš, tudi adj. kršek "stisnjen, zategel". Slogovno zanimiva je povezava podob: štrenasti mah in štrenasti jezik dima.

opeta bajta (ZD III, 405). Ukrasni pridevek->"oprijeta, stisnjena, tesna", metafora->telesna in duševna stiska sosedovih otrok. - Levi devčej: "Tam namreč tudi kruha ni bilo na mizi, ker je bilo sosedovo opeta bajta." Z zvezo, ki ni znana v knjižnem jeziku, pisatelj spregovori o stopnjevani stiski otrok: bili so brez matere in kruha.

storjena drva (Ib. 361). Starožitnost->narejena drva. - Nagrada: "... mu je gospodar obljubil prej dobro plačo od metra storjenih drv." Knj. j. pozna sintagmo: narejena drva. Odklon je starinska zveza deležnika s sam. "drva": V kor. nar. je glagol "storiti se" rabljen za "popraviti, odebiliti se".

svetla preliha (Ib. 163, 49; ZD II, 100, ZD VI, 123, 307; ZD VIII, 8). Starožitnost. - a) Osem tovarišev: "... se je na levi strani ceste pokazala šoferju svetla preliha gozdne poti." SSKJ III, 1052: "preliha" nar. kor. poseka. - b) Kristina: "Odkril je najboljše prelihe skozi goščavo ..."; - Ljubezen na odoru: "... se je v meji vejevje zamajalo, odprla se je ozka preliha ..."; - Požganica: "... skozi prve prelihe so se zabliskali njegovi (zimskega sonca) žarki ...; Ko se je začela preliha svetlikati ..."; "... da je sonce stalo ravno nad preliho ..."; "... šele ko so se začele večerne sence stegovati čez preliho ..."; - c) Jannica: "... so bili vedno redkejši gozdovi, polni posek, prelih in jas." Pisatelj natančno razločuje med pomeni besed "jasa", "poseka" in

**Nataša
Prestor,
Radmanca in
Voruh,
poslikana
keramika, 2000**

(Foto:
Andreja
Čibron - Kodrin)

"preliha". Prim. tudi Op. k ZD II, 495. Beseda je opazna. Bezljaj, ESSJ, III, 111: prelo (n) "prehod, odprtina" in prelog (m) preloga "zemljišče v prahi, opuščena kulturna tla, jasa v gozdu, prehod skozi plot"; ter preluka (f.). Nejasno; morda s prvotnim pomenom "prehod, jasa". Beseda označi prostor, kjer se neka ovira predre in olajša pogled in prehod.

drobne zepce / zebce (Ib. 128). Starinsko.- Požganica: "... po srežastem vejevju parka, po njem so skakale drobne zepce, ..." F. Erjavec navaja za ščinkavca tudi zeba (Domače in tuje živali v podobah. Ponatis MK, Ljublj.: V Celovcu 1858). Zapis je fonetičen.

žna živina (Ib. 13). Primera=>vojaki kot vprežna živina. - Požganica: "Zlodeji, dovolj dolgo so nas mučili kot ižno živino." Narečna oznaka vprežne živine je sprejeta v SSKJ II, 193.

neka skrev (Ib. 52). - Požganica: "Šantač je poznal v gozdu neko skrev." "Skrev", ž. s.- narečno reducirana knjižna beseda "skrivališče" sr. s., s spremenjenim spolom. V literarnem sobesedilu izstopi.

požrešna žvot (Ib. 103). Metonimija (sopomenka)->najemniki. - Požganica: "...;..., tudi najemniki, ta požrešna žvot ..." Sintagma je rabljena kot sopomenka za najemnike, drhal, brezpravne otroke.

zvehane odprtine (Ib. 35). Metonimija->zlomljena okna, vrata. - Požganica: "... in že so prve mračne postave poskakale skozi zvehane odprtine v trgovino." SSKJ V, 388: vehati, ned. star. majati se, gugati.

farški kideji (ZD VII, 161). Metonimija->ponižneži. - Jamnica: "'Tem zakrknjenim farškim kidejem je treba pokazati. ...'" Izpeljanka "kideji" <gl. "kidati (se)", označi "počasneže", "neumneže".

jamniška kadunja (Ib. 181). Metafora->ugreznjen svet (sopomenka). - Jamnica: "... in je vsa jamniška kadunja bila še prevlečena z jutranjimi meglicami."

močadna jama (Ib. 82). Starinsko. - Jamnica: "V spodnji, nekoliko močadni jami z obširnimi njivami in travniki, je Munkova kmetija, ..." Ekspresivno rabljen prid. "močaden, -a, -o" ni skladen s knjižno normo. SSKJ II, 813: "močava" z vodo zelo prepojen svet.

presnete kveke (Ib. 201). Metonimija->možje (sopomenka). - Jamnica: "'Presnete kveke, kakšni možje pa ste?'" Zveza je zmerljivka. Pleteršnik I, 493: kveka - f. etwas Verkrümmtes.

mrtvo kvožnje (Ib. 71). Starožitnost. - Jamnica: "Mrtvo kvožnje je bilo že vse na vozovih ..." Zveza je nepričakovana. Z. Zorko (po Klugeju) pojasnjuje "kvožnje" kot Möbel, n. k'lumpat.

temna iznenadenost (Ib. 71). - Jamnica: "Otrokom ... pa se je na obrazih vendar poznala neka temna iznenadenost." Redek knjižni izraz "iznenadenost", SSKJ II, 128, s prid. "temna" ustvari svežo besedno zvezo.

a2) prevrtanec peklenski (ZD I, 419). Reklo, zmerljivka. Dodatek: - Med odmorom: "Ah, ali si nor? Prevrtanec peklenski!"

postelj življenja (Ib. 198). Metafora->prihodnost. - Iz našega življenja: "..., takšno je tudi stanovanje tisočerih drugih, kateri niso imeli tiste sreče, da bi jih mati usoda

položila v boljšo in lepšo postelj življenja." Starinska oblika sam. postelj: SSKJ III, 880.

piskri frdamanski (ZD II, 152). Metonimija->zvonovi. - Pot na klop: "A zvonili so mu v petih cerkvah z vsemi zvonovi, temi piskri frdamanskimi." Neknjižna, pogovorna in ljudska zveza ekspresivno označi govoročevo razmerje do verskega obreda.

skot nesrečni (Ib. 209). Zmerljivka. - Samorastniki: "Stari Karničnik ... dimnico je napolnil njegov obupani, tuleči glas: 'Skot nesrečni ...'" Zveza - "skot": SSKJ IV, 706: 1. knj. izrodek, zastar. istočasno skoteni mladiči; gnezdo: skot lisic (Pleteršnik II, 495: das Junge.; prve skote v vodo vreči, vzhšt.) z abstraktnim prid. za označevanje človekovega psihičnega počutja.

za lepo spoznanje (Ib. 99). Reklo->precej. - Ljubezen na odoru: "... in nepremična kača (brazda) se je že za lepo spoznanje skrčila." Fraza je starinska in ekspresivna. V SSKJ IV, 866, ni zapisana.

vampasta grča tepkovca (ZD VI, 12). Metonimija->trebušasta majolika/vrč. Lastnost živali / človeka, prenesena na predmet. - Požganica: "Sedel je pred vampasto grčo tepkovca ...: ..." SSKJ I, 752: grča 3. nar. koroško trebušasta posoda za pijačo. Pridevnik "vampast" SSKJ V, 360, ki ima velik vamp: vampasta krava, niz. vampast človek.

kar kaj (Ib. 299). Starožitnost. - Požganica: "... je Nicnar rekel: 'Kar kaj!'" Pleteršnik I, 388: 2. = nikar, nicht, Guts. Rabljena je za pomen "kar nič" / "čisto nič".

prha prhasta (Ib. 87). Starožitnost. - Požganica: "... danes se je ta prha prhasta zastonj nasmihala ..." Ekspresivna sintagma, sprejeta iz narečja, označi spolno privlačno žensko. Bezljaj, ESSJ III, 119: prh -a; "nekaj preperelega, prah, pepel, plesen, puhlica"; in prhati, "frfotati" > knj. izpeljanka "frfra". SSKJ IV, 105: prhek - 3. nar. v zvezi z jabolko zmeččan, uležan ... in prhel - 1. redko trhel, preperel. Pridevnik, izpeljan iz samostalnika z obrazilom -ast(a), v knjižnem jeziku ni običajen. Zveza v delni ponovitvi stopnjuje vsebino imena in ustvari lik v besedilu, ki je opazen stilom za oznako oseb. Primeri. ZD II: cundra cundrasta (195), kramoh kramohasti (297), kuzla kuzlasta (196), mec mecasti (102), teslo teslasto (125), zemlja zemljasta (98); ZD III: sova sovasta (232); ZD VI: jazbec jazbasti (296), oje ojasto (11).

režeče se štrule (Ib. 25). Metonimija->hvalisavci. - Požganica: "K njim naj gre (k Tepanu ... , Žagmajstru ...) ..., ko že vidi v njih režeče se štrule." Glagol "štruliti se" in samostalnik "štrule" poimenujeta "usta", "ustiti se"; s prid. besedo "režeče se" učinkujeta grobo.

postarne čampre (Ib. 87). Psovka. - Jamnica: "..., da je (Munk) zadnje čase imel pri hiši za dekile le slaboumne in postarne čampre." Pleteršnik I, 93: čampa - psovka za počasno žensko.

židano (h)aderco (ZD III, 355; ZD VII, 13; ZD VI, 293, 351). Starožitnost. - 1. Tri pisanke: "... deklitje roke so razgrnile haderco moje cule." - 2. Jamnica: "... , ..., na glavi je imela židano aderco ..." ; - Požganica: "... mati Močivka s hčerko Mojco. Obe sta imeli črne haderce na glavi". Metonimija->smrt, žalovanje. "Visoko nad glavami

se je majala glava Repeževega Roka, poleg njega pa je frfotala haderca Močivke ..." Bezlaj, ESSJ I, 2: adra "cunjja, bela ruta" ... tudi hadrica "prt, robec" (kor.). Starinska beseda za "ruto" je v Prežihovih besedilih rabljena v osnovnem pomenu (Tri pisanke, Jamnica), četudi jo zveza s star. prid. "žida" naredi opaznejšo. "Haderca" postane simbol (Požganica), najprej znamenje žalovanja, nato upornišva.

žmokotanje sekir (ZD VIII, 97). Onomatopeja. - Jamnica: "... sta morala brez moči prisluskovati tej pesmi ... in žmokotanja sekir ..." Starinsko.

b) Gola samostalniška beseda in njena slogovna vrednost

debličevje (ZD I, 228). Starinsko. - Iz našega življenja: "Znotraj je temno, le kak žarek se plazi ... med debličevjem. Ni zapisana v SSKJ.

(prazne) kašte (Ib. 134, ZD VII, 84). Metonimija->revščina. - Blagoslov: "... pa ima prazne kašte ..." Pleteršnik I, 389: kašta, die Scheuer. Bezlaj, ESSJ II, 22: v 18. stol. kasha oder kashta sa branje ("Sammelkasten") (Gutsman). Izposojeno iz ... nvn. Kasten (<kosten "omara"). - Jamnica: "... da so Munkove kašče polne ..." Narečna oblika besede je rabljena kot izrazna različica.

kopše (Ib. 192). - Iz našega življenja: "... prevračajo nabasane vozove na kopšah ..." Nar.: prostor, kjer so stale žitne kope.

kraj (Ib. 212). - Iz našega življenja: "Mi se bomo stepli, pa je kraj."

kveka (Ib. 186). Metonimija->ukrivljenec. - Pri apnici: "Cela kveka si, Miha!" SSKJ II, 541 prid. "kvekast". Pleteršnik I, 493: kveka - etwas Verkrümmtes, ... C.

vojke (Ib. 181). Starinsko. - Mi vozniki: "Potem sedemo na poke, vojke v eno roko, ..." SSKJ V, 482: nar. vajat.

poki (Ib.). Starožitnost. - Mi vozniki: (Ib.). Narečno: poki=sani. Prim. Op. k ZD I, 532: nabašemo na poke: na prednji del sani, je pojasnil A. K. Bezlaj, ESSJ III, 76: pok, - a "kozel" (roč.). Prevzeto iz bav. avstr. refleksa za nvn. Bock "kozel".

abšajdasnik (ZD II, 396, 397; ZD VII, 195, 201, 215). Metafora->podtaknjeni odpadki. - Na steljaraji: "... in s prestrašenim krikom: 'Abšajdasnik!' so se spustili ... v dir..."; - Jamnica: "... pazite, da vam Drajnovci ne pošljejo abšajdasnika." Je vsebinsko žarišče besedila.

aherc (ZD II, 183). Starinsko. - Samorastniki: "... bajta, ..., ki se ... z aherci tako sklada z okolico, ..." Bezlaj, ESSJ I, 2: ahker (m), -rja poleg ahkerc "strešna lina" ... pri Dalmatinu v 16. stol.

alej (Ib. 304). Starinsko. - Asasa: "Vaš mož je cel alej!" ... Beseda ni zapisana v SSKJ. V kor. narečjih onomatopejski gl. "aliti" označi nejasno, nerazumljivo petje in govorjenje. Bezlaj, ESSJ I, 3.

bajtiga (Ib. 124). - Ljubezen na odoru: "... za Radjanovo bajtigo." Pisateljeva oblika in raba besede je sprejeta v SSKJ I, 91.

dečva (Ib. 207). - Samorastniki: "Dečva... je bila lepa ..." Kor. nar. oblika za dečla; Pleteršnik I, 126.

dobardev (Ib. 309). Metonimija->sirota. V kadunji: "Dobardev sem vam pripeljal k hiši." Narečna tvorjenka je sklop glasovno reduciranih in preoblikovanih besed "dobro delo". Op. k ZD II, 520.

dremelj (Ib. 395). - Na steljaraji: "Vrh drče nalože velikanski kup stelje..., nato prime eden za najmočnejši dremelj na dnu. ..." Pleteršnik I, 169: dremelj, m. der Brügel, Cig., C.-bav. tremel, stvn. dremil.

gavžnik (Ib. 39). Metonimija->mučeniki. - Boj na požiralniku: "Gavžniki, kaj zijate!" Izpeljanka iz gajžla "bič". Bezlaj, ESSJ I, 136.

habina (Ib. 49, 196; ZD III, 215; ZD VIII, 201). Starinsko. - Boj na požiralniku: "Mati ..., je imela v rokah dolgo habino. - Samorastniki: "... ostra brezovina njihovih habin." Nar.: debelejša brezova šiba. Pleteršnik I, 264: hap interj. I. Schnapp! Cig., Jan. -2. izraža tudi v otročjem govoru tepenje. SSKJ I, 778.

huba (Ib. 184). Starožitnost. - Samorastniki: "Huba je imela tri sto johov grunta ..." Bezlaj, ESSJ I, 205: "posestnik hube" (Gutsman).

(iberžnik), iberžnica (ZD II, 185, 205). Starožitnost. - Samorastniki: "... je prišla k hiši za iberžnico ..."; "... ni bilo tako pridne iberžnice ..." SSKJ II, 9: ibržnik m. nar. kor. hlapec, ki nima določenega področja dela. Ibržnik / ibržnica opravlja odvečna / ibržna dela.

kopnača (Ib. 304, ZD VI, 385). - Asasa: "Kopnače na robovih ..."; - Požganica: "...; ta rdeči cvetoči plamen (->vresje) je najprej pokrtil kopnače ..." Narečno končniško obrazilo -ača za knj. -ica (kopnica).

koš (Ib. 307, ZD VII, 211). Metonimija->nočna mora, smrečica. - I. Asasa: "Kramohu so koši začeli v glavi rasti ..." Strokovni izraz iz gozdarstva: "drevo/esce z gostimi, bujno razraščeni vejami" - SSKJ II, 448. - 2. Jamnica: "... je mladi Munk položil koš na mizo ..., je pomenilo željo domačih, da bi pušeljce šel k Pernjaku."

marnji (Ib. 58, 320). Starinsko. - I. Jirs in Bavh: "To so mešetarski marnji." Pleteršnik I, 552: marnjati = govoriti; marnja = marenj, Mur., Cig., Jan., Märchen. - 2. Kanjuh iz Zagate: "... Pol ure je hitro minilo v praznih predsejnih marnjih."

martra, martrnica (Ib. 191). Starožitnost. - Samorastniki: "... se vdano usedla na martrniški stol..."; "... ko je sedala na martrnico ..."; "V njej se je oglašil ... odpor ..., ..., ko se je začenjala martra." SSKJ II, 699: trpljenje, bolečina. Bezlaj, ESSJ II, 169: Izposojeno iz srvn. marter, martere. "Martniški stol", "martrnica" - posebna klop.

nicina, Nicnar, nicinast (Ib. 56; ZD VI, 141). Starožitnost. - I. Jirs in Bavh: "... sivo meglo, ki se je umikala v nicino." SSKJ III, 131: nicina - nar. kraj, prostor, obrnjen, usmerjen od sonca; osoja. Bezlaj, ESSJ II, 222: (adv.) "znak, vznak", navadno vnic "isto"; verjetno sodi sem tudi adj. nicen "na osojni strani" (štaj.), npr. na nicnem prebivati. - 2. Požganica: "... dolga nicinasta, z gozdovi ... obrasla planina Požganica, ..."; "Tu je ... prvi Nicnar ...,

zagledal belo gos ...” ; Metonimija->prebivalci. *Nicina ni znana samo po tem ...* Starožitnost postane v romanu gradnik mitične razsežnosti pripovedi o Jazbini.

pankrt (Ib. 198). Metonimija->otrok, mati. *pankrtica, pankrtniki; pankrtski(a)* (Ib. 201, 215) - *Samorastniki*: “... je Meta izlegla drugega pankrta.” Bezlaj, *ESSJ III*, 8; *pankrt* (m.) “nezakonski otrok”. Izposojeno iz srvn. *banchard, bankart, bav. avstr. Pankert, nem. Bankert*. “Premisli, pankrtica ...!” in “Devet pankrtov ...”; “...: ‘Pankrtska mati’” ali “Pankrtica”, “Hudabivški pankrtniki” ... ; “*bajta, ..., ... pankrtska kajža*”. Beseda “pankrt” je v noveli topos, ki veže zgodbo o samorastnikih. Zveza “hudabivški pankrtniki” zbuja več asociacij. “Pankrtica” pridobi pomen večvrednosti.

pokvečenec (Ib. 379); *pokveka* (Ib. 238). -1. *Življenje v hlevu*: “In kak obraz lomi ... *pokvečenec, ...*” *SSKJ III*, 753. ekspr. izmaličen, iznakažen človek. - 2. *Kurjak*: “Kadar je zagledal kako širokokljuno *pokveko, ...*” Zaznamovana besedna zveza označi perjad “širokokljunega pokolenja” in postane travmatično znamenje liku.

pržgan (Ib. 113). - *Ljubezen na odoru*: “Kaj pa naj počnem s takim *pržganom ...?*” *Pleteršnik II*, 360: *pržiti, ... Jan. Knj. “prismode”*.

robota (Ib. 100). Starinsko. - *Ljubezen na odoru*: “*Roboto delaš?*” *SSKJ IV*, 522, “tlaka, prisilno, naporno delo”, Bezlaj, *ESSJ III*, 141.

samorastniki (Ib. 182, 215). - *Samorastniki*: “... *Hudabivški samorastniki*; ...” *SSKJ IV*, 582, 583.

tatman (Ib. 183). Starožitnost. - *Samorastniki*: “... je v mogočnem loku *curljala iz mahovitega tatermana ...*” Bezlaj, *ESSJ IV*, 157; prevzeto iz bav. avstr. *Tattermann* (končni del cevi pri vodnjaku (z okraskom v obliki (tatarske) glave), dial. (zlasti tirol.) tudi “močerad” ..., kor. n. v Dravski dolini *tattermann* tudi “parkelj, strašilo”<srvn. *taterman* “škrat, figura v lutk. igri”. *Pleteršnik II*, 657; prim. kor. - nem. *tatterman, der Brunnenstock, die Vogelscheuche, C*.

krivanta (Ib. 503). - *Nagrada*: “‘Jaz bom vzela dve *krivanti*,’...” Bezlaj, *ESSJ II*, 94: *kriv* (adj.), f. *kriva* “neraven, upognjen; nepravil, napačen”. Narečna izpeljanka: upognjena, krivenčasta veja. *Op. k ZD III*, 607.

stogleji (Ib. 126). Starožitnost. - *Koliko jih je danes*: “... od cigarete do *stoglejev za cokle ...*” Bezlaj, *ESSJ III*, 319: *stogla* (f.) “jermen, zlasti za zavezovanje čevljev”, ... *stogle* “Hofenbänder *periscelides*” (Pohlin), *stogla, stoglej* “*Stefte Schnürriem*” (Gutsman).

stožnost, stožen (Ib. 435). - *Zadnji Volodej*: a) *Volodejki do zdaj kljub vsemu ..., ni prišlo do stožnosti, ...*; b) “... *jima je ... postalo stožno*.” *Op. k ZD III*, 604. Bezlaj, *ESSJ V*, 208; prim. različice v slovanskih j.: č. *toužiti* “hrepeneti, kopneti, slš. dl. *tužys* “žalostiti se, žalovati”. Izvor je psl. Predpona s-

izraža občutenje žalosti. Ekspr. zveza z gl. “*priti*”, “*postati*”.

prga (*ZD IV*, 247). - *Doberdob*: “... ; *samo kamenja in razne druge prge je od vseh strani nametalo vanj*.” *Pleteršnik II*, 296: *prga* f. 1. *Zermalmte, mit Lehm und Kalk gemischte Steine, der Grus, Cig., Jan. Bezlaj, ESSJ III*, 118, 119: psl. *p̄rga* (f.) “kar je suho, pusto ipd.”

begute (*ZD VI*, 120; *ZD VIII*, 103). - *Požganica*: “*Ker je ležal kar v hlačah, je bil tudi že na pol opravljen, ko se je skopal iz begut*.” ; - *Jamnica*: “*Po stenah so visele razne črne begute, ...*” Bezlaj, *ESSJ I*, 16: *bege* (f. pl.) “hlače”.

bindej (Ib. 56). - *Požganica*: “*Meni je Gnida odgnal kravo ... meni svinje, ..., bindej bi bil, če bi si ne vrnil*.” Morda gre za tvorjenko po analogiji “*butelj*” in za pomen: *neumen* bi bil, če ne bi izkoristil priljubljenosti.

bozava (Ib. 308; *ZD VIII*, 238). - *Požganica*: “... so s teh *njivic in gred pridno spravljali domov pičle pridelke fižolove rante in bozavo vseh vrst*.” *Prim. Op. k ZD VI*, 510. Skupno ime za zelenjavo je živo v narečju.

cekla (Ib. 71). Onomatopeja. - *Požganica*: “*Cekla ga bo zalila*.” *Prim. Op. k ZD VI*, 485. Pisatelj je besedo vzel iz domačega govora in pomeni “*blato, cestno blato*”. Bezlaj, *ESSJ I*, 57: *caklja* (f.) tudi *ceklja* “*močvirje*”, *cakljast, cekljast* (adj.) “*močviren*” (prvič pri Gutsmanu).

drosa (Ib. 30, 31; *ZD VIII*, 70, *ZD II*, 130; *ZD III*, 407). - a) *Požganica*: “*Drosa se je razposajeno zasmejala*.”; “*drosa je vpila: ...*”; “*Droso je prešinilo: ...*”; “*Množica je vztrepetala*.” Metafora->ujetost. - “... *še preden se je patrolja dobro zavedela, je bila že zadržana v zanko črne ljudske povodnji*.” Izvor narečne, starinske besede “*drosa*” ni jasen. Pisatelj je zanjo uporabil knjižno sopomenko “*množica*” in metaforičen opis: “*zanka črne ljudske povodnji*”. Sporočilo stopnjuje s sopomenkami: z metonimijo “*sovražno testo*” in s slabšalnim knj. izrazom “*drhal*”: “*Njegova slepa, suženjska strast bi se rada zasadila v to sovražno testo, v to drhal ...*” - b) *Jamnica*: “*Sredi drose otrok je bila njena prikazen še vse bolj materinska*.” ; - *Ljubezen na odoru*: “*Vsa čreda se je usula za njo*.” Sopomenska zveza “*vsa čreda*” je metonimija->številni otroci. - *Levi devžej*: “*No, drobež, ali ste prišli?*” To ljubkavalno poimenovanje otrok je sprejeto v *SSKJ I*, 500. Zveza med besedama “*drosa*” in “*drobež*” kaže na izvor: Bezlaj, *ESSJ I*, 116: *drogati, drogati* “*stosse*” (Gutsman, Pohlin). Samo slovensko: morda kontaminacija med **dreg-* “*drezati*” in **drogb* “*drog*”. Gre za starino.

kajžlerji (Ib. 399). - *Požganica*: “... in da damo *zemljo kajžlerjem*.” *Pleteršnik I*, 379: *kajžar* m der *Keischler, ... Cig., Jan., C. SSKJ II*, 257: *kajžar* - nav. ekspr. lastnik majhnega posestva.

kvoca (Ib. 257). Primera: *glava=<=>kvoca*. - *Požganica*: “... da mu je *glava zamahedrala na*

volovskem vratu kakor suha kvoca v vetru." Bezljaj, *ESSJ II*, 45, 46: kločiti "upogibati, kriviti"; kloca "suha hruška" ... poleg klojec (m.) g. klojca "krhelj, suha hruška" in klojca (jvzh. štaj.). Štrekelj ... je izvajal iz bav. avstr. Klotzen "suhe hruške", bolj verjetno iz srvn. klotze, klobzire ...

golimprat (Ib. 405). Starinsko. - *Požganica*: "... tega golimprata s kito rdečega jesenskega vresja za klobukom pa še niso opazili med njimi." *Op. k ZD VI*, 514: golimprat je okorni rogovilež.

mračnik (Ib. 17). Primera: otroci=>mračniki. - *Požganica*: "... tu so begali kakor strahopetni mračniki, jetični, zlatenični in škrofulozni otroci ..." *Pleteršnik I*, 608: mračnik 4. = netopir, *Guts., Jar., Jan., C.*

ozimničevce (*ZD I*, 106; *ZD VI*, 234; *ZD II*, 174). Sinonimika za poimenovanje različnih vrst mošta je bogata. Nadpomenka "mošt": - *V tujino*: "... tam sem že večkrat dobil mošta." Podpomenke: - *Požganica*: "Na klopi so čakali trije puči po deset litrov, napolnjeni z najboljšim graničalskim ozimničevcem. *SSKJ III*, 494: "ozimka" ž. agr. zimška hruška; nima zapisane izpeljanke za "mošt iz ozimk". Pisatelj uporabi še naslednje podpomenke: - *a) Odpustki*: "Pa sem za domačo uporabo dal prilivati vodo k tolkovcu, ..." *SSKJ V*, 117: nar. mošt, jabolčnik. Po izročilu: mošt iz drobnega sadja, lesnik, ki jih ne zmeljejo, temveč stolčejo in iz njih iztisnejo mošt. - *b) Požganica*: "Sedel je pred vampasto grčo tepkovca ..." (Gl. obravnavo besedne zveze.) *SSKJ V*, 63: mošt ali žganje iz tepk. (Sopomenke: martnik, burla, strupena čežajna, jesih glej zgoraj). - *Pot na klop* (*ZD II*, 146): "... , 'ali si mi hudičevega olja nalil?' - *c) Poslednji pot*: "Gospodar je sedel za mizo in pil hruševce." *SSKJ I*, 833: hruševce m. mošt ali žganje iz hrušk.

paludje (*ZD VI*, 59; *ZD VII*, 176). Primera z metonimijo: on=>staro paludje. - *Požganica*: "... on pa je ostajal in ostal pri hiši kot staro paludje ..." *Pleteršnik II*, 6: n. paludje 1. angeschwemtes Zeug ... *SlGradec, C. 2.* = ropotija der Plunder, *Guts., C.* - hišno p. das Hausgeräth... Bezljaj, *ESSJ III*, 6: palud "naplavina, blato". Izposojeno iz it. palude "močvirje"<lat. palus.

parigelj (Ib. 31). Starožitnost. - *Požganica*: "Sem parigeljne, če hočete sebi dobro." Sestavljenka iz predpone pa- in sam. rigelj. Bezljaj, *ESS III*, 179: rigelj (m.) "zapah, prečni tram pri kozolcu", *SSKJ IV*, 508. Izposojeno iz srvn. rigel "lesen ali železen zapah, prečni tram". *Op. k ZD VI*, 480.

sesulje (Ib. 59). - *Požganica*: "Močivski ded se je potem splazil k stelji, objel z rokami konce vej in zamišljen gladil drobne sesulje." *SSKJ IV*, 641: nar. kor. vejica.

sleputnež (Ib. 115). Slabšalno. - *Požganica*: "... 'Saj vidiš, sleputnež.'" *Pleteršnik II*, 510: "sleputati" za nem. herumtasten (wie ein Blinder).

strelak (Ib. 349). - *Požganica*: "'Kakega strelaka!' Saj je vendar Jugoslavija ...'" *SSKJ IV*, 974: nar. koroško duhovit, dovtipen človek.

zgonišče (Ib. 306). - *Požganica*: "Opoldne je bilo zgonišče na tratah ..." Nar. "zgnati živino skupaj"; prostor, kamor so živino zgnali, je "zgonišče".

žvot (Ib. 8; *ZD II*, 212). Metonimija->najemniki. - *Požganica*: "...; gozdarski predpisi so bili za najemniško žvot s krvjo zapisana postava." - *Samorastniki*: "... Hudabivška žvot ne bo nikdar gnezdila na Karnicah." *Pleteršnik II*, 969: - prim. kor. - nem. schloute, Rinne, Schlucht. 2. žlota, f. - das Unkraut, *C. Bezljaj, ESSJ IV*, 469: žlota (f.) "plevel" (Caf), "drhal, sodrga" (Cigale, Janežič). *SSKJ V*, 1014 po Prežihu, navaja tudi žlot "ničvredni, malovredni

**Spomenik
Prežihu
na
Preškem
Vrhu,
avtor
Stojan
Batič.**

(Foto:
Andreja
Čibron - Kodrin)

ljudje". Opazen je pridevnik, izpeljan iz lastnega imena z obrazilom -ški: (ZD II, 236) *otročka život*, (ZD II, 207), prim.: *hudabivška trma*, (ZD II, 215) *hudabivški pankrti*, (ZD II, 215) *hudabivški samorastniki*.

gambelač (Ib. 41). - Jamnica: "... ta Ardevov gambelač še niti ni bil njen izvoljeni fant, ..." Pleteršnik I, 207: *gambele* f. pl. 1. die Beine (zaničlj.). Beseda je podomačena s končniškim obrazilom -ač, veže se z imenom Tonač.

miznik (Ib. 23). Starinsko. - Jamnica: "Stolnik je, jaz sem pa mislil, da bo le miznik." SSKJ IV, 953: stolnik 2. nar. kor. pšenični kruh in SSKJ II, 797: miznik 2. nar. rženi kruh.

podlep (Ib. 84). - Jamnica: "V kruhu je namreč našel toliko osjá in drugega drobja, da se mu je v ustih skoraj napravil podlep. Bezlaj, ESSJ II, 133: Prvotno pomen sl. lep je "kar se lepí, prillega >lep". Pleteršnik I, 84: podlepiti, vb. unterkleben, C. V izročilu: kruh se v ustih ne sme lepiti.

šluta (Ib. 201). - Jamnica: "Taka šluta, ..., pa vam uide ..." Bezlaj, ESSJ IV, 30: šeljut (m.) "malovreden človek". Knjižna različica šljuta (f.) "neučinkovita, otročja oseba" ..., obir. kor. šlú:tast "neravno hodeč"...

kvabučnik (ZD VIII, 238). Starinsko. - Skrivna bralnica: "Nad ognjiščem se je povezal izpod stropa ogromen kvabučnik. SSKJ II, 344: klobučnjak m 2. nar. gorenjsko dimolovec. Beseda je zapisana s švapanjem in otrdelim n'.

smolej, smolje (Ib. 212, 213). Metonimija->brinjevec. -Kmečka drama: "Takega smolja ..., ne dobite nikjer drugod." Prim.: "Malo brinjevca ne bo škodovalo ..." Bezlaj, ESSJ III, 273: smolje (n.) "brinje" (mariborska okolica, rož.).

c) Pridevniška beseda

dolgohrbten,-na,-no (Ib. 416). Sopomenka. - Med odmorom: 'Je res prekleto dolgohrbno.' - ..." Zloženska je izvirna, neobičajna tvorba.

borov, -a (ZD II, 83). - Vodnjak: "Zemlja je borova, rjava, polna laporja ..." Pleteršnik I, 46: borov adj. - 2. geschmacklos trocken, Jan. C. Pridevnik se veže na predstavo o rdečkastem borovem lesu.

izkveružen,-a,-o (Ib. 233). - Maščevanje: "Jutranje sanje, grdo izkveružene, ..." Op. k ZD II, 514: sprevržene, iznakažene. Bezlaj, ESSJ II, 94: kriv adj. - "nepravi, napačen".

skuren,-a,-o (Ib.184). Starinsko. - Samorastniki: "To je skurna storija." Bezlaj, ESSJ III, 251: skuren, (adj.) f. -rna "grd, nespodoben" (kor.); skurn "schändlich, unfällig" (Gutsman). Izhodišče je psl., še najbolj ohranjeno v sln. skvrn "Makl" poleg skruna, skruniti. Beseda je sprejeta v SSKJ IV, 725. Stilem veže vsebinske detajle novele.

taloven,-a,-o (ZD II, 133, 158, 217, 307, 316; ZD III, 33). Starinsko. Poosebitev: žalostna. - Ljubezen na odoru: "... je bila poseka ... ozka, talovna, ..., - Prvi

spopad: "... je nekako talovna opazovala strojno pošast; ..." - Samorastniki: "Večkrat je bila (Meta) zadelj tega talovna, ..." - Asasa: "..., da je bil (oče) večinoma talov(e)n ..." - V kadunji: "Njena (Tonina) talovnost je ... popuščala ..." - Stari grad: "Bajta pod razvalino je čepela vsa talovna v bregu." Pleteršnik II, 655: taloven, -vna, adj. talovna trava=talog, die Rieswurz (Erj.). Bezlaj, ESSJ IV, 149: tal (adj.), f. tala "kopen, brez snega" (dol., notr.), tudi talov, -a "isto"; talica "voda od stajane snega ali ledu", talina "kopna, tala zemlja"...

košeglav, -a, -o (ZD III, 406). Metonimija->košatih las. - Levi devžej: "Navadno so otroci bili košeglavi ..." Op. k ZD III, 603. Bezlaj, ESSJ II, 71: koš - tudi: "drevesna krošnja, grm ..." in adj. košat "razvejan, napihljen, širok", košav "skuštran" (pkm), košavec "skuštranec".

pokropan, -a, -o (Ib. 43). Metonimija->potrti. - Kristina: "... so šli domov ... vsi pokropani." SSKJ III, 750: nar. kor. 1. *politi s kropom*: pokropati zelenjavo 2. *potreti, pobiti*: te besede so ga precej pokropale.

nejosen (ZD VII, 23). Starožitnost. - Jamnica: "Moškoplet, ne bodi tako nejosen, ..." Op. k ZD VII, 451: nevoščljiv. Star. prid., rabljen v kor. narečjih, je tvorjen iz nikalne predpone ne- in oblike atematskega gl. jesti. Bezlaj, ESSJ I, 229: Stara atematska osnova psl. *esti.

otepavnejše (Ib. 217). Metonimija->težje. - Jamnica: "... kar je dosihmal šlo samo od sebe, je postajalo ... vedno otepavnejše." V SSKJ ni zapisan. Njegov pomen moremo iskati v gl. *utepsti*. Bezlaj, ESSJ IV, 170: ... *utepsti* "zamazati z blatom". Za razumevanje je nujno upoštevati sobesedilo. Iz prvega dela povedi "je pričelo gomazeti" moremo razumeti star izvorni pomen gl. (go)mezeti. Bezlaj, ESSJ II, 182: mezeti "cediti se, curljati". Star izraz posredno označuje propadanje gospodarstva.

skesen (Ib. 219). Metonimija->oslabeled. - Jamnica: "Sam je postal že zelo skesen za delo." Op. k ZD VII, 445: skesen. Prežih: zgrozljiv. Prid. "skesen" je tvorjen iz gl. kesati se. Bezlaj, ESSJ II, 30: kesati se, ... dial. tudi "žalovati" (vzh. štaj.)... kesam se "bereue, bin betrübt" (Gutsman).

zamuljen (Ib. 64). Metonimija->užaljen. - Jamnica: "Kaj pa ti je, Ahac, da si nocoj tako zamuljen?" Op. k ZD VII, 435: F. Sušnik pojasnjuje: klupe pase, ni sproščen, nekaj v sebi kuha. Pomen prid. se veže na besedo mula. Bezlaj, ESSJ II, 205: mula I "grimasa, skremžena usta". Izposojeno iz srvn. mule "usta, gobec", nvn. Maul ...

Nadaljevanje (Glagol in glagolska besedna zveza kot slogovno sredstvo, Zaznamovane oblike nepregibnih besednih vrst, Narečne starožitnosti in njihove slogovne vrednosti na skladenjski ravnini, Metonimični pomeni narečnih starožitnosti) v naslednji številki.

O PAVŠETOV – RAVNJAKOVI RODBINI

Marija Osojnik - Štekeljnova, por. Suhodolčan

Srečanje Pavšetove – Ravnjakove rodbine je bilo 24. junija 2006 pri Jakopiču (na Vójakovem) nad Mežico. (Foto: arhiv M. S.)

Pavšetov – Ravnjakov rod iz Kota pri Prevaljah izhaja od Ljubenca, s prisojne strani strmega pobočja Homa, soseda Uršlje gore. Ob očetu Lovrencu (Vorancu), rojenem leta 1835, in materi Ani, rojeni leta 1832, so odraščali otroci: Janez (ki je bil pozneje Skočedovnik v Zagradu), Toni (pozneje Strmec na Breznici), Matevž, rojen 18. septembra 1865, začetnik Ravnjakove rodbine, ter Jerica in Ana.

Od tod izvirata dve izmed najbolj znanih ljudskih pripovedk Mežiške doline, o medvedu, ki je hodil k Ljubencu hruške trest, in o hvaležnem medvedu, ki je Ljubenkí, ker mu je izdrla trn iz šape, prinesel polno zibelko sladkih hrušk.

Ker je bilo kmetovanje v strmini Homa težavno (pravili so, da so imeli petelina privezanega in kure so nesle jajca v privezane žaklje), je oče Voranc kupil Kančevo kmetijo na osojni strani Homa, kjer je bil svet bolj položen in delo za družino lažnejše.

Sin Matevž Pavše se je leta 1897 enaintridesetleten priženil k Ravnjaku v Kot in po očetovi smrti je postal lastnik treh kmetij. Čeprav je hodil v šolo na Prevalje le eno zimo (stanoval je pri znancah na Lešah), je bil umen in podjeten gospodar in je začel trgovati z lesom. Pod domačijo je v grabnu poleg mlina postavil žago venecijanko, kjer je žagal hlodovino iz svojih

lesov (gozdov), kupoval je les pri kmetih v okolici in tudi pri grofu Thurnu. Na začetku ga je naučil izračunavati kubaturo lesa lesni trgovec Orter iz Guštanja, ki je od njega odkupoval žagan les. Okoli leta 1920 je ob žagi postavil še manjšo elektrarno. Ves les so z več pari konj prevažali domači sinovi. Vključil se je v delniško družbo Korotan, toda po stečaju v gospodarski krizi leta 1934, ko je lesni trgovec in podjetnik Franc Lahovnik napovedal konkurz, je vse svoje vložke izgubil.

Ko je leški premogovnik širil izkop premoga tudi v Zagrad in Kot, so pri Ravnjaku odprli gostilno, kamor so prihajali rudarji in izletniki iz doline. Kot lovec je vzel v zakup velik del občinskega in tudi nekaj grofovskega lovišča in vabil na lov veljake iz doline. Pri Ravnjaku so bili znani po družabnih prireditvah, bili so predhodniki današnjih turističnih kmetij.

Leta 1937 sta se Ravnjakov ati Matevž in Ravnjakova mama Mojcka preselila v svojo hišo na Prevalje (kjer je dom družine sina Ludvika na Ugaslih pečeh), kjer je Matevž po šestih letih v 78. letu starosti zaključil svoje bogato življenje.

V spomin na Ravnjakovo mamo pa sem pred leti v Koroškem fužinarju objavila prispevek o njej. Nekaj odlomkov:

Ko sem jo obiskala, je sedela pri oknu in šivala. Pozen nedeljski popoldan je, kmalu se bo začelo sonce poslavljati.

Sedla sem k njej. Pravkar je podržala šivanko proti soncu, da se je zabliskalo skozi uho in že je bila nit vdjana. In to brez očal pri blizu 90 letih.

Sedeli sva in se pogovarjali. Pravzaprav je največ le ona govorila. Zdaj je gledala v svoje šivanje, potem pa me pogledala z očmi, ki na njenem zgubanem obrazu edine niso poznale starosti. In če bi sedaj ta njen obraz in roke pomladili za dobrih šest desetletij, bi pred nami sedelo dekle, ki ob nedeljskem popoldnevu šiva svojo balo. Takrat ji je bilo 25 let – dečva temnih las in oči – Ravnjakova Mojcka, ki si je izbrala Ljubencevega sina Matevža.

Mojcka se je rodila 29. marca 1871 kot nezakonska hči Helene Knez, rojene leta 1833, ki je služila pri Ravnjaku, in 60-letnega gospodarja, vdovca brez otrok Jožefa (Jozana) Matvoza. Matvozi iz Črne so gospodarili na graščini na Šrotneku v Kotljah. Da trem sinovom ni bilo treba služiti v avstrijski cesarski vojski, jim je mati kupila kmetije. In tako je Jožef (Joz) postal lastnik Ravnjakovega posestva, kjer je »avžval« šestdeset let. Na priletnega očeta je bila Mojcka ves čas čudno navezana. V šolo bi morala, pa ni hotela, ker se je bala, da bi ji oče medtem doma umrl. Tako je ostala nepismena, naučila pa se je brati tisk, da je lahko prebirala mašne bukve.

Ker je mati bolehala, je morala delavna in brihtna že z dvanajstim leti vzeti gospodinjstvo v svoje roke. Naj nam pove, kako je kuhala ajdove žgance. »Po jutreh s'm m'rva moko vódit (pražiti) za žganke. Mihna s'm bva, pokleknóva s'm na z'd (imeli so dimnico) nó t'k miešava. Nôje so me jele bolet, pa s'm k'r naprej barava óči: 'A bo že dojsi? A bo že dojsi?' Rekli so mi, da mi bo vóglje poviedvo; če se bo pvavo pokadivo, ko bom vrgva moko n'tr, bomo pa zalili. J's s'm se ótva riešit miešana, s'm pa pridno métava moko na voglje. Vsako jutro s'm ga n'tejko zmétava, da bi se biv an ded najiedu!«

Po gumnih že pojejo cepci. Takrat bi videli dan za dnem to sliko: Ob prvem svitu je stopil iz hiše visok mož. V naročju je nesel drobno dečvo in zavil z njo na gumno. Ravnjakov oče je tako nosil svojo Mojcko. Na gumnu je z drugimi vred mlatila. Na pol je še spala, zato se je večkrat oplazila s cepcem po glavi. Ko so drugi stresali, jo je oče položil na »galúfe« (omlačene snope), da je malo podremala. To so le drobci iz prvih let njenega življenja.

Tako so ji potekala leta ob trdem delu, v ljubezni do očeta, do zemlje, pa v hrepenenju, ki so ga naši ljudje skrivali v pravljice in pripovedke in govore o boljšem življenju. Rada se spominja, kako je njen skoraj slepi ujec sanjal o zakladu, ki ga skrivajo Vranske peči. Kolikokrat ga je vodila k pečem, v katere je kopal rov. Ujec je kopal, ona pa je medtem nabirala jagode v bližini. Čez čas jo je poklical k sebi in ji pokazal prgišče svetlikajočega se kamenja. Zrla je v to svetlo kamenje, on pa ji je obljubljal gradove, ko

bosta nakopala dovolj zlata. O ujec, ali nisi hotel ali pa nisi mogel verjeti, da ni vse zlato, kar se sveti!

Leto dni po poroki ji je umrl oče. Takrat se je Ravnjakovi mami zarisala prva guba v obraz. Mlada gospodarja sta imela polne roke dela. Postavila sta novo domačijo, hlev, kozolec in kapelico. Gostoljubnost je privabljala vedno mnogo izletnikov.

Kakor ne opazimo, če se zamotimo z delom, kdaj sonce prehodi svojo dnevno pot, tako tudi ona ni opazila, kdaj je poteklo sedeminštirideset let življenja ob možu in devetih otrocih.

Od leta 1937 so živeli s sinom Ludvikom na Prevaljah. Toda že leta 1943 se je morala posloviti od svojega življenjskega sopotnika. Ko je jokala ob njegovi postelji, jo je tolažil: »Ne jokaj, saj bom kmalu prišel pote!«

Toda Ravnjakova mama je bila med svojimi še dvajset let. Poslovala se je v 93. letu starosti. Imela je čudovit spomin, saj se je spominjala vsake podrobnosti za desetletja nazaj in je znala na pamet cele rodovnike. Za koliko trpkih in veselih trenutkov pa nismo nikoli izvedeli!

Kako bogato je lahko človeško življenje, življenje naše matere, čeprav se skriva le za širšemu svetu neznanim imenom.

Vsaj vsako leto enkrat je poromala na Uršljo goro. Od časa do časa se je med potjo ustavila in pogledala v dolino. Takrat je spet v sebi živo začutila, da je hči te Gore ...

Rodbinsko drevo Ravnjakovih – Pavšetovih je bogato obrodilo. O tem priča tudi rodovnik, ki so ga sestavili vnukinja Lojzka, prapravnukinja Aleksandra in pravnuk Janez Štornik.

Po devetih otrocih Matevža in Mojcke, ki so že vsi pokojni (živita še dve snahi), petih sinovih: Matevžu (Tevžnu) – Ravnjaku, Alojzu (Lojznu) – Kancu, Filipu (Lipšnu), Ludviku (Ludbiju) in Albinu (Albiju) – Ljubencu ter štirih hčerah: Elizabeti (Lizi), por. Kovač, Mariji (Micki), por. Osojnik – Štekljini, Jerici (Jerčki), por. Kristan – Krištanci in Ani (Ančki) je bilo 37 vnukov, 79 pravnukov in 102 prapravnuka.

Naj zaključim z besedami dr. Franca Sušnika:

"Uršlja gora: Nihče, ki je iz njenih grud kruh okusil, je ne more pozabiti. Kot velika ljubezen je, ki v vse dalje sveti, in na vsem lepem ti z večernim dihom pride v srce tako živ nje spomin, da začutiš toploto njenega razklenjenega naročja in se omamljen vdaš blaženemu objetju – in se ti zlije kri s sokovi gozdov in z brstečimi studenci – in odklene grobove dedov in sklade radosti in trpljenja večnih davnin. V vse dalje nam Gora sveti in v vseh daljah smo ji zvesti. V mladem jutru tonejo v daljo spomini in trpke podobe preteklosti ugašajo v novi zarji. Eno pa ne ugasne nikoli, če je zatlalo: zvestoba in ljubezen domačemu kraju."

VARNA POT V ŠOLO

Veronika Kotnik

Svoje pisanje bom začela tako, kot smo (so) včasih pisali spise v začetku šolskega leta. »Tako kot vsako leto tudi letos pišemo spis o počitnicah ...«.

Ja, res je. Tako kot vsako leto smo se tudi lani na Policijskem sosvetu zopet pogovarjali o tem, kako se bomo učinkovito pripravili na varen začetek šolskega leta.

Zelo učinkovito in dobro za varen začetek šolskega leta vsakič poskrbijo policisti in prostovoljci – predstavniki gasilcev in zveze šoferjev in avtomehnikov ter izvedejo intenzivno varovanje na najbolj izpostavljenih in obremenjenih točkah.

Vsako leto znova so postavili tudi table, nanje nalepili trikotne plakate in stvar je bila za nekatere urejena. Mene in še mnoge druge pa je bilo presneto sram. Vsako leto je kot začarano v prvih dneh pouka deževalo, in ti plakati so prav sramotno viseli s svojih držal na dveh nogah. Ni mi bilo jasno, kako je mogoče, da je lahko odnos do naših otrok, za katere in s katerimi se v nekaterih primerih in na nekaterih mestih znamo tako širokoustiti, tako omalovažujoč in ponižujoč.

Dolga leta sem se »pregovarjala«, opozarjala, da mi »tiste table na dveh nogah«, ki me, po resnici povedano, spominjajo na kure, niso prav nič vseč.

Začetek šolskega leta je pomemben dogodek, in moramo dejavnosti, povezane z njim, urediti spoštljivo in primerno.

Ampak stvari se spreminjajo. Del mojih in želja drugih članov Policijskega sosveta se že uresničuje. V lanskem šolskem letu smo se lotili projekta »Izdelajmo panoje za varno pot v šolo«. Z Benom Kotnikom, predstavnikom Občine Ravne na Koroškem, sva izdelala okvirni načrt. Idejno zasnovo je skupaj z učenci OŠ Prežihovega Voranca prevzela učiteljica likovnega pouka Bronislava Gajšek. Moram poudariti, da je naša Bronka polna idej, zato sem vedela, da bo znala poiskati učinkovito in dobro rešitev. Od januarja pa do junija so tako Miša, Ana, Anja, Katja, Maja, Sonja, Jin, Vanja in Tomaž skupaj z učiteljico preživljali sredine popoldneve na šoli in poslikavali panoje. Učiteljica Bronka pravi, da so vsi izjemno uživali, radi prihajali in ni jim bilo nikoli škoda časa. Hvala vam – učenci in učiteljica!

Zagotovo smo po dolgoletnih pogovarjanjih o plakatih ob začetku šolskega leta letos s temi velikimi markantnimi panoji le naredili nekaj prijaznega in dobrega za varnost naših otrok.

Ponosna in vesela sem, da smo končno začeli in uspeli; hkrati pa se že dogovarjamo, da bomo projekt nadaljevali, izdelali še vsaj pet panojev in se dokončno poslovili od tistih sramotnih tabel na dveh nogah.

Veliki panoji so tako že v letošnjem septembru prijazno opozarjali voznike, da so otroci ponovno na cesti. Postavljeni so bili na križišču proti DTK (Športnemu centru), na krožišču na Ravnah, Dobrijah, Javorniku in v Kotljah.

**Pano
Otroci
na
cesti
pred
naseljem
Javornik**

Foto:
Beno Kotnik

Na napakah se učimo

SP v športnem plezanju

Marta Krejan

»Dobrih dvajset let je minilo, odkar sem sam sodeloval na prvi težavnostni tekmi v športnem plezanju, ki je bila v bivši Jugoslaviji – "Marjan '86". Od takrat se je veliko spremenilo: tehnika, taktika ... Nikoli pa si nisem mislil, da bom kdaj na svetovnem prvenstvu kot gledalec, oče in trener. Bilo je zanimivo. Veliko veselja, razočaranja, solznih oči, potnih kapljic, srditih pogledov, »navitih« rok ... Večina tekmovalcev je prišla z enim samim namenom: doseči čim boljše uvrstitev! Ponoviti oziroma preseči svoj rezultat pa je poglavje zase.

Ob spremljanju najboljših sem imel občutek, da sploh ne znam plezati. Pri nekaterih je bilo videti, kot da jim pričakovanja in pritisk sploh ne pridejo do živega, druge je le-to delno ohromilo.

Velika koncentracija ter pričakovanja so bila morda tudi delno kriva, da sta Leja in Ciril pozabila vpeti varovalni komplet – napaka, ki ju je stala prekinitve plezanja v polfinalu. Cirila so dobesedno potegnili s stene. Prav tako drobna napaka, zdrs pri vstopu v smer je Bricu onemogočil nadaljevanje vzpona.

Pa kaj moremo. Jeza se ohladi, ostane pa Pot. *Pot*, kjer piše, da zmaga vedno najboljši. Zmaga tisti, ki v danem trenutku naredi najmanj napak.«

Tako je ob spremljanju letošnjega svetovnega mladinskega prvenstva razmišljal Brane Vezonik, lahko rečem eden izmed pionirjev športnega plezanja na Koroškem, oče dveh mladih izjemno dobrih plezalcev, Cirila, ki je že član slovenske mladinske reprezentance, in Gregorja.

Slovenska mladinska reprezentanca je letos pred svetovnim prvenstvom veliko delala; plezalci skorajda niso imeli počitnic, saj so precej časa posvetili pripravam na svetovno prvenstvo, ves čas pa so se udeleževali tudi takih in drugačnih tekmovanj pri nas in v tujini. Poleg treningov po slovenskih plezališčih in umetnih stenah (Tržič, Kranj, Kupljenik ...) so se urili tudi v Imstu na Tirolskem ter v Franciji, kjer so potekale glavne priprave na najpomembnejšo tekmo.

Mladenke in mladeniči, ki jih je pod svoje okrilje vzel selektor Borut Kavzar, dokaj pogosto potujejo na Tirolsko. 27. in 28. maja 2006 so se v Imstu borili za evropski mladinski pokal v težavnostnem plezanju, in sicer je tekmovalo 19 Slovencev, od tega trije Korošci. Starejši deček Ciril Vezonik je dosegel najboljši slovenski rezultat (6. mesto), Miha Britovšek je bil

med kadeti 36., Luka Tamše pa 33. v kategoriji mladincev. Nekaj dni kasneje so v Imstu na »Youth Color Climbing Festival« tekmovali najmlajši plezalci, a žal Korošcev ni bilo med njimi. Moram pa omeniti vodilno slovensko cicibanko Katjo Kadič, ki je dosegla 1. mesto.

Poljska je bila naslednja država, ki so jo obiskali reprezentanti (21.–23. 7.). Od Korošcev je v Gdansku za evropski mladinski pokal tekmoval le Ciril Vezonik, ki je priplezal na 5. mesto v kategoriji starejših dečkov. Slovenci pa smo tam dobili tudi pokal, in sicer je bron domov prinesel kadet Jure Bečan.

Tri dni zatem so se plezalci zopet srečali, in sicer v Franciji. V Gorges du Loupu se jim je po končanih tekmah v Chamonixu in Serre Chevalierju kot pomočnica trenerja pridružila še Martina Čufar in skupaj so se »obešali« po menda enkratnih skalah do 4. avgusta. Dobro so se pripravili, kondicija je bila na višku in 23. avgusta je 21 plezalcev optimistično krenilo proti Imstu.

Sprva je našim tekmovalcem kazalo zelo dobro, potem pa je pritisk očitno postal premočan in majhne napake oz. nepozornosti so naredile svoje. Ne le koroški predstavniki, tudi ostali, kot kaže, niso bili ravno zadovoljni sami s sabo (čeprav sama menim, da so res »kerlci«, saj »prilezt« do svetovnega prvenstva ni mačji kašelj!), so nas pa vsekakor dostojno zastopali in mirne duše lahko rečemo, da imamo zares vrhunske športnike tudi na plezalskem področju.

V dirki (beri hitrostno plezanje) se je izkazal Luka Tamše s 15. mestom, Ciril Vezonik je zaključil na 22., Miha Britovšek pa na 34. mestu.

Še bolj pa so se borili v težavnosti, ki je morda za naše »ase« tudi pomembnejša in prioritarna disciplina. Ciril Vezonik je brez težav priplezal v polfinale, kjer pa so ga, kot pravi Brane, »dobesedno potegnili s stene«. Fant se je očitno tako zelo skoncentriral na samo plezanje, da je pozabil vpeti vrv v varovalni komplet, kaj šele, da bi slišal klice gledalcev, ki so to opazili. Čez čas je to ugotovil, a s tem, ko je hotel zadevo spraviti v red, je nevede naredil nedovoljen gib. Plezal je dalje in šele ko vrv ni več hotela nikamor, je ugotovil, da ga pravzaprav varovalec po naročilu sodnika vleče navzdol. Napačen gib je bil dovolj in Ciril se je moral zadovoljiti s končnim 14. mestom.

Miha Britovšek, Ciril Vezonik in Luka Tamše

Spretnost na stropu

Pred začetkom svetovnega mladinskega prvenstva v športnem plezanju

Ciril je sicer v državnih tekmah skupno na 1. mestu v težavnostnem plezanju, balvanske tekme pa se je v tej sezoni zaenkrat udeležil le ene in jo zaključil z zmago. Lani je še kot osmošolec prvič tekmoval na svetovnem prvenstvu na Kitajskem, kjer mu je za las ušlo tretje mesto.

V polfinalu SP se je znašel tudi odlični sedemnajstletnik Miha Britovšek, ki tako v balvanih kot v težavnosti zaseda skupno 3. mesto na državnih tekmah v kategoriji kadetov, med člani na balvanih pa je 2. Predvsem je s svojim plezanjem izstopal na zadnji spomladanski balvanski tekmi v Ljubljani, kjer je brezkompromisno zmagal v obeh kategorijah.

Morda pritisk, nezbranost, premalo magnezija, spolzek plezalni copat ali spolzek oprimek ... in zdrsnilo mu je že na začetku smeri. Pravila so žal taka in plezanje na svetovnem prvenstvu se je zanj končalo s 26. mestom.

Luka Tamše je verjetno bolj zadovoljen z uvrstitvijo v hitrostnem plezanju, v težavnosti se mu s 44. mestom namreč ni uspelo uvrstiti v polfinale. Očitno na SP tudi on ni bil najbolje razpoložen, saj so njegovi rezultati na domačih tekmah sicer precej boljši; tako v težavnosti kot v balvanih je med mladinci skupno na 3. mestu, med člani, kjer je konkurenca vendarle večja, pa je 8. oziroma 11.

Je pa Luka »bolj vsestranski« plezalec, saj smo ga lahko videli tudi že na tekmovanju za slovenski pokal v lednem plezanju, kjer je letos v težavnosti skupno na 13. mestu, v hitrosti pa na 12.

Morda za konec le še nekaj najboljših rezultatov slovenske reprezentance z avgustovskega SP, na katerem je v obeh disciplinah tekmovalo nekaj manj kot 500 tekmovalcev iz 93 držav: favoritinja in lanskoletna zmagovalka Mina Markovič je finale težavnostnega plezanja zaključila s 5. mestom, sledila pa ji je Nada Pintar s 7., kar je zanj zelo dober rezultat. V hitrosti se je na 4. mestu znašel Jernej Kruder, Leja Kos pa je bila v svoji kategoriji 6.

Fantje in dekleta so še zelo mladi in take »dogodivščine« so zanje dobre izkušnje in preizkušnje. Sploh pa ... dokler poslušamo srce, ki nam kaže pravo pot, je še vse lepo in prav.

Mladinci bodo letos sodelovali še na treh tekmah za evropski mladinski pokal, in sicer se bodo spoprijeli s steno v Velikem Tarnovu v Bolgariji, nato bodo odpotovali v francoski Annecy, zaključna tekma pa bo potekala na domačem terenu v Kranju. Kot vedno: držimo pesti!

(Vse fotografije: Brane Vezonik)

Koroški »frirajderji« združeni

Matej Kodrin

Nekega dne se je Mihi Kolarju porodila ideja, da bi se kolesarji, ki smo bolj ekstremne vrste (freeriderji, downhillerji), združili v zaenkrat še neuraden klub. O imenu sva z Miho imela kar nekaj idej, a se je najbolje slišalo freeKor. Miha je začel z ustvarjanjem spletne strani, jaz pa sem mu tu pa tam pomagal s kakšnim nasvetom. Sedaj si lahko stran ogledate, verjamem, da ste si jo nekateri že, na naslovu www.freeKor.net.

Tudi na internetu

Vas je navdušil dizajn strani? To je delo Mihe Kolarja in Vida Tancerja, slikala pa sta vsako desko posebej.

Stran je sestavljena iz Čete, ki, kot že ime pove, vsebuje člane. Med njimi so poleg že omenjenih Mihe Kolarja in Vida Tancerja še Denis Paradiž, spustaš v kategoriji mladincev, mladi 14-letni up Blaž Hölbl, Jan Špiler, Primož Gorenšek, Miloš Slatinšek in jaz. V kategoriji Ostali pa so zbrani še naši kolegi.

V Galeriji najdete slike s tekem, snemanja filma, o katerem bom več zapisal kasneje, ter proste vožnje na naših progah.

Meni Proge predstavlja nekatere poti, ki so opisane in poslikane, kot na primer Grofovski pot, Freeride proga, Tura "od Jurčka do Poštarskega doma" ...

Novice na strani se približno tedensko osvežujejo z novimi, med njimi pa najdete vse novosti, ideje, reportaže s tekem in splošne informacije o kolesarstvu na Koroškem ali v povezavi s freeKor.

Na koncu pa so Povezave do strani trgovin s kolesarsko opremo in klubov, do partnerskih strani, tujih MTB strani itd.

Freeride: kaj je to in kje?

Stili naše vožnje so povsem različni. Imamo nekaj spustašev, večina izmed nas pa uživa v prostem slogu vožnje, imenovanem freeride. Za tiste, ki ne vedo, freeride ni spust, ampak sta to dve različni stvari. Downhiller se ukvarja samo s časom, torej, kako čim hitreje prevoziti progo in priti do cilja. Iščejo se najlepše ali najhitrejše linije. Freerider pa se ne ukvarja s časom, ampak vozi zgolj zaradi lastnega zadovoljstva. Če bi hoteli besedo freeride dobesedno prevesti, bi morali združiti besedici »free« in »ride«, ter bi dobili nekaj podobnega prosti vožnji.

Seveda pa freerida ne moreš kar tako »zganjati« na svojem dvorišču. Zato se pogosto vozimo na posebej oblikovanih progah, opremljenih z različnimi skoki, »dropik«, »bandami«, s skalnimi linijami in podobnim. Naše najbližje proge so npr. lokalna Freeride proga, pot s Šteharikovega vrha ter Uršlja gora po dveh stezah, po Železarski poti, kjer je bila včasih tekma za Slovenski pokal v spustu, ter po Grofovski poti. Slednja je zelo lepa »singlec«, ki pa jo, da ne bi kdo krivil nas, uničujejo motokrosisti. Lepo bi bilo tudi videti, da bi se smučišče Ošven prelevilo v kolesarski (bike) park in bi se ta pridružil trojčku v Sloveniji, Mariboru, Kaninu ter Kranjski Gori. Ampak to so zaenkrat še tihe sanje vsakogar izmed nas, ki pa, kot vsi upamo, morda nekega dne postanejo resničnost. Zaenkrat pa si proge gradimo in oblikujemo sami, in uživamo v skokih, trikih, ki jih počnemo v tistem kratkem času, ko premagujemo gravitacijo, »dropih« v globine in tako naprej.

»freeKor the MOVIE«

Kdor ne verjame mojim besedam, si lahko ogleda naš film s preprostim naslovom: freeKor the MOVIE. Dobite ga lahko na naši strani v Galeriji – Film in se prepričate na lastne oči.

Snemanje je bilo zelo dolgotrajno, vzelo nam je skoraj vse poletje, in rezultat je 20-minutni film o vožnji po lepih lokacijah v bližini Raven. Ponekod smo snemali, kot še noben kolesarski film v Sloveniji ni poizkusil, po vrveh, ki so bile napeljene nad progo. Izšlo se je zelo lepo, sam sem sicer menil, da bo posnetek preveč »zmigan«, a potem sem bil prijetno presenečen.

Matej Kodrin na lokalni freeride progi

Če pa bi radi prispevali za stran in imate doma DVD predvajalnik, lahko naročite DVD, na katerem so film, galerija in kratek predstavitveni filmček o nas.

Naročila lahko pošljete na e-naslov: info@freekor.net ali miha@freekor.net.

»Mašine«

Za konec bi še nekaj besed namenil našim kolesom ali, bolje rečeno, »mašinam«. To niso navadna kolesa, s katerimi se ljudje prevažajo v službo ali na tržnico. To so prave gmote aluminija, sestavljene iz blažilcev spredaj (vilice) ter zadaj (amortizer), vsak od njih ima navadno od 15 do 20 cm hoda. Imajo zelo močne obroče, na njih pa so nataknjene široke gume z grobim profilom. Zračnice v gumah so težke skoraj pol kilograma. Vzpenjanje s temi kolesi je prava mora, saj je teža kolesa že blizu dvajsetih kilogramov, poleg tega pa imamo nekateri kolesa s spredaj samo enim zobnikom in napenjalcem verige ali »ketnšponarjem« po domače. Seveda pa ne smem pozabiti na zaščitno opremo, ki je sestavni del vsakega kolesarja. Čelada s ščitnikom za brado (»fullface«), rokavice, ščitniki za noge, hrbtnico ter komolce. Deli za kolesa so zelo dragi in zato freeriderji navadno raje zapravijo zadnji denar za nove dele kakor pa za ostale potrebščine za življenje.

Tako se snema v pravih kolesarskih filmih.

Spletna stran in člani smo še bolj kot ne mladi, zato upajmo, da bomo obstajali še dolgo časa, mogoče kdaj tudi kot uraden klub.

Vse fotografije: ©freeKor.net

Denis Paradiž na eni izmed naših prog

Blaž Hölbl na downhill tekmi v Mežici

Miha Kolar v enem izmed neštetihih zavojev na Grofovski poti z Uršlje gore

Zloženska o Uršji gori

Andreja Čibron - Kodrin

Pri regionalni razvojni agenciji Koroška je izšla zloženska Uršlja gora. Besedila je napisala skupina avtorjev, fotografije je prispeval Tomo Jeseničnik.

V zloženci so podani opisi dostopov in parkirišč kot izhodišč za pohodnike in kolesarje.

Na panoramski karti so vrisane štiri turistične poti (Gozdno turistična pot Plešivec, Meškova pot, Vorančeva pot, Pot Rimljanov) in kolesarska pot okoli Uršlje gore – Veliki krog ter kar 12 planinskih poti na Uršljo goro.

Na drugi strani zloženske pa je bogato slikovno in pisno gradivo Predstavitev pokrajine, rastlinskega ter živalskega sveta in cerkve na gori. Opisane so naravne in kulturne znamenitosti Uršljegorske okolice, pohodne planinske ter turistične in kolesarske poti na Uršlji gori ter turistična gostinska, nastanitvena in druga ponudba.

Ob izidu zloženske, iz katere bodo tudi domačini izvedeli marsikaj zanimivega in novega, se lahko samo vprašamo, zakaj je izšla šele zdaj.

(Vse fotografije:
Andreja Čibron - Kodrin)

Naravske ledine – eno od izhodišč za vzpon

Dom Planinskega društva Prevalje

Urškina noga – dokaz, da so na Koroškem ljudje mehkega srca.

RTV-oddajnik na vrhu gore

Digitalizacija dokumentov povečuje storilnost in znižuje stroške poslovanja

Prilagodljiva Kopina rešitev za arhiviranje podjetjem omogoča varno, enostavno in dolgoročno shranjevanje papirnih dokumentov ter zagotavlja hiter in selektiven dostop do podatkov. Podjetja razbremeni visokih stroškov fizičnega arhiviranja in vzdrževanja papirne dokumentacije.

V sodobnem poslovnem svetu se količina podatkov nezadržno povečuje, kompleksnost dokumentnih tokov pa vse bolj upočasnjuje poslovne procese in zmanjšuje storilnost podjetij. Eden pomembnejših organizacijskih izzivov je učinkovito upravljanje z dokumenti, ki pri mnogih podjetjih, katerih velik del procesov še vedno temelji na papirnem poslovanju, predstavlja časovno oviro in velik strošek. Za podjetja je tako nujna vzpostavitev učinkovitih elektronskih dokumentnih tokov, katerih končna stopnja je elektronski arhiv na eni lokaciji z možnostjo hitrega in selektivnega dostopa do vsebin – kadarkoli in od koderkoli.

V Kopi so za temeljno vodilo pri razvoju rešitve arhiviranja dokumentov sledili trem ključnim zahtevam. Zaradi vse večjega obsega elektronskega poslovanja mora digitalizacija vhodnih papirnih dokumentov in njihova centralizacija poenostaviti delo v katerem koli poslovnem procesu. Prav tako mora biti omogočen večstopenjski nadzor nad dokumenti, da so o njih obveščene in jih tudi potrjujejo osebe, katerim so namenjeni. Tretja zahteva in tudi najpomembnejša pridobitev prehoda na celovito elektronsko poslovanje, ki jo je mogoče meriti tudi v prihrankih stroškov, pa je hiter dostop do shranjenih dokumentov.

Sledljivost in povečanje učinkovitosti zaposlenih

Kopina rešitev za arhiviranje dokumentov je namenjena elektronskemu arhiviranju in obdelovanju

dospele pisne pošte v podjetjih, ki se srečujejo z večjim obsegom dela. S tem se podjetje izogne možni izgubi dokumentov v papirni obliki in hkrati poveča nadzor nad njimi s strani pooblaščenih oseb. Kopina rešitev prihrani čas in zmanjša stroške, povezane z ročnim izpolnjevanjem, shranjevanjem in iskanjem dokumentov, kar občutno prispeva k učinkovitosti dela. Funkcionalnost aplikacije omogoča hiter in enostaven dostop do pogodb, naročil, računov ter vrste drugih dokumentov, do katerih lahko uporabniki, v skladu z dodeljenimi pravicami, dostopajo, jih pošiljajo po elektronski pošti ali natisnejo. Varnost dostopa je zagotovljena z uporabniškim imenom in geslom, rešitev pa izpolnjuje tudi vse zahteve zakonodaje, ki se nanašajo na shranjevanje, dostopanje in sledenje zapisom.

Zajem dokumentov se na vhodni stopnji opravi z optičnim branjem, nato sledi označevanje z do desetimi določljivimi parametri, ki poleg sledljivosti omogočajo poznejše selektivno iskanje, na koncu pa se vnesenemu dokumentu določi pooblaščen osebe, ki ga morajo pred arhiviranjem pregledati in potrditi. Ti uporabniki imajo tudi možnost dodeljevanja pravic dostopa do dokumentov, jih lahko tiskajo ali kako drugače obdelujejo.

Rešitev je povezljiva tako s Kopinim poslovnim informacijskim sistemom KOPA ERP kot z vsemi ostalimi. Podatke lahko črpa tudi neposredno iz podatkovnih zbirk, ki služijo kot šifranti, obenem pa vodstvu podjetja omogoča vpogled v opravljeno delo zaposlenih.

Izkoristek obstoječe infrastrukture

Rešitev arhiviranja dokumentov izkorišča razširljivost obstoječih informacijskih tehnologij v podjetjih, tako strojne kot tudi programske opreme, zato njena implementacija ne zahteva dodatnih vlaganj. Podjetje, ki želi vpeljati elektronsko arhiviranje dokumentov, potrebuje strežnik z večjim diskovnim prostorom in ustrezno programsko opremo. Tako je tudi za varnost arhiva poskrbljeno v okviru rednega varnostnega shranjevanja podatkov na strežniku in dodatna skrb ni potrebna, zagotovljena pa je tudi skladnost z zakonodajo. Visoka prilagodljivost rešitve prav tako omogoča povečanje funkcionalnosti glede na potrebe strank.

Pri povezovanju rešitve z različnimi informacijskimi sistemi in podatkovnimi zbirkami so ključnega pomena strokovna usposobljenost in izkušnje Kopinih strokovnjakov, ki poskrbijo za izredno hitro implementacijo in vzpostavitev delovanja sistema. Konkurenčna prednost Kopine rešitve je v njeni enostavnosti, tako z vidika integracije v poslovni sistem podjetja kot tudi z vidika uporabnikov, saj temelji na spletnem uporabniškem

vmesniku, zaradi katerega ni potrebno obsežno dodatno usposabljanje. Naložba v takšno rešitev se zaradi prednosti, ki jih prinaša, tako povrne v zelo kratkem času.

OGLASNO SPOROČILO

Kopa je svojo rešitev arhiviranja dokumentov uspešno implementirala tudi v Koroški regionalni razvojni agenciji, ki jo uporablja za shranjevanje in izmenjavo podatkov v okviru državnega sistema za poslovne subjekte VEM (Vse na Enem Mestu).

The logo for KOPA features a stylized, grey, curved line above the word "KOPA" in a bold, black, sans-serif font.

**Avtorjem, bralcem, sponzorjem in vsem prijateljem
Koroškega fužinarja voščimo obilo sreče, zdravja,
zadovoljstva in uspehov v novem letu.**

Uredništvo

AVTORJI V TEJ ŠTEVILKI

- Mag. Andreja Čibron - Kodrin, urednica Koroškega fužinarja

- Mag. Marija Irma Vačun Kolar, upokojena profesorica Pedagoške akademije in fakultete v Mariboru

- Kaja Kotnik, dijakinja Gimnazije Ravne na Koroškem

- Majda Kotnik - Verčko, prof., direktorica Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem

- Veronika Kotnik, prof., koordinatorka gibanja MRK za osnovne šole, pomočnica ravnateljica na OŠ Prežihovega Voranca Ravne

- Matej Kodrin, član freeKor

- Marija Krajnc, univ. dipl. psih, Gimnazija Ravne na Koroškem, koordinatorka gibanja MRK za srednje šole

- Marta Krejan, Alpinistični klub Ravne

- Mag. Karla Oder, vodja ravenske enote Koroškega pokrajinskega muzeja

- Ivanka Stopar, prof., ravnateljica Srednje šole Ravne

- Marija Suhodolčan Dolenc, Prevalje
- Simona Vončina, univ. dipl. bibl., bibliotekarka v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem

Koroški fužinar, št. 2, december 2006. ISSN: C500-0610

Koroški fužinar je ustanovila Železarna Ravne leta 1951. Ta številka je izšla s pomočjo objavljenih pokroviteljev. Izdal in založil jo je Fužinar Ravne, d. o. o., Koroška cesta 14, 2390 Ravne na Koroškem.

Uredništvo: glavna in odgovorna urednica mag. Andreja Čibron - Kodrin, tehnična urednica Jelka Jamšek in lektor Miran Kodrin, prof. Fotografija na naslovnici: Stanko Mravljak.

Tel.: (02) 870 6441. Faks: (02) 82 23 013.

Elektronski naslov: Andreja.Cibron@metlavravne.com.

Tisk: ZIP center, d. o. o., Koroška cesta 14, 2390 Ravne na Koroškem.

Naklada: 700 izvodov.

Objavljenih prispevkov ni dovoljeno kakorkoli ponatisniti brez pisnega dovoljenja uredništva.

POKROVITELJI

Koroška c. 14, 2390 Ravne na Koroškem

**SISTEMSKA
TEHNIKA d.o.o.**
SKUPINA **VIATOR & VEKTOR**

Koroška c. 14, 2390 Ravne na Koroškem, Slovenija

Energetika

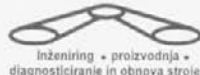
Koroška cesta 14
2390 Ravne na Koroškem
Tel.: 02 870 6100
Fax: 870 6106

TRANSKOR
PREVOZI - SERVIS - TRGOVINA

styria
v z m e t i

Styria Vzmeti d.o.o.
Koroška c. 14 - 2390
Ravne na Koroškem - Slovenia
Tel.: +386(0)2 82 17 691
Fax: +386(0)2 82 20 793
E-mail: ravne@styriagroup.com

SERPA d.o.o.

Inženiring • proizvodnja •
diagnosticiranje in obnova strojev

Koroška cesta 14, 2390 Ravne na Koroškem
Tel.: +386 (0)2 870 63 06, Fax: +386 (0)2 870 63 03
prodaja@serpa.si
www.serpa.si
info@serpa.si

Biro za Varnost pri Delu - Ravne, d.o.o.
Koroška c. 14 / 2390 Ravne na Koroškem / tel.: (02) 82 15 566, fax: (02) 82 15 567

POOBLAŠČENO PODJETJE ZA IZVAJANJE STROKOVNIH NALOG
S PODROČJA VARSTVA PRI DELU IN VARSTVA PRED POŽAROM

SLO-MEC
Podvinci 96
2250 PTUJ

ÅKERS
SINCE 1580

KOROŠKI
97,2 FM **Radio**
SLOVENJ GRADEC

študijska knjižnica

KOROŠKA OSREDNJA KNJIŽNICA
RAVNE

VP 260/2006 a

658(497.12)(085.3)

3010612

COBISS